

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА
VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

24/2012

СОФИЯ•2012

На корицата: Орбелски триод, XIII в. (Ф.п.І.102, Руска Национална библиотека, Санкт Петербург)

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2012

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“

Анисава Милтенова,

тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00

E-mail: anmilten@bas.bg; evoleva@abv.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2012

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

24/2012

SOFIA•2012

On the cover: On the cover: Triodion of Orbele, 13 c. (F.п.I.102, Russian National Library, Sankt Petersburg)

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2012

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; evoleva@abv.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2012

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВОДНИ ДЪЛМИ	9
Елка Мирчева — Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ на 70 години	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	13
Книги 2011—2012 г.	14
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2011—2012 г.	26
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	35
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	37
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	41
Джорджета Болд — Поетическото творчество на Елисавета Багряна в превод на румънски език	41
НАУЧЕН ЖИВОТ	53
Галина Лозанова — Научна конференция „Празникът на св.св. Кирил и Методий – от националното към европейското духовно пространство“	53
Емилия Волева — Балканистична конференция в Лерин	58
Иван Йорданов, Тодор Тодоров – Трета национална конференция по археология, история и културен туризъм „Пътуване към България – България в световното културно наследство“	59
Анисава Милтенова – Девета българо-американска научна конференция в областта на хуманитарните науки – Университет на Орегон	63

ПРОФИЛИ	69
Елена Томова – Професор Янез Зор на 85 години	69
Регина Койчева – Гелиан Михайлович Прохоров на 75 години.....	72
ОТЗИВИ	85
Татяна Илиева – Новото електронно издание на Физиолога	85
Славка Керемидчиева – Ана Кочева-Лефеджиева. За народната основа на старобългарския език (върху материал от реликтното склонение в българските диалекти)	92
Лучия Антонова-Василева – Сл. Керемидчиева, Ан. Кочева, Л. Василева, К. Първанов, З. Сертова, Ил. Гаравалова, Р. Чернева. Ерекч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор, говора на село Ерекч (днес Козичино), Поморийско	96
Албена Георгиева – Вихра Баева. Нишката на живота. Между коланчето за рожба и Богородичния пояс	102
Николай Поппетров – Сага за Балканската война. Дневник на свещеник Иван Дочев. Съставителство, предговор, коментар и бележки Лизбет Любенова	106
Марияна Витанова – Лексикографията в европейското културно пространство	109
Емилия Волева – Κύριλλος και Μεθόδιος: Παρακαταθήκες πολιτισμού	113
СЪОБЩЕНИЯ	115
Наградени учени	115

C O N T E N T S

PREFACE	9
Elka Mircheva – 70 years Institute of Bulgarian Language „Prof. Lyubomir Andreychin“	9
BULGARIAN LITERATURE	13
Books 2011–2012	14
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2011–2012	26
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	35
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	37
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	41
Georgeta Bold – Elisaveta Bagryana’s poetical works translated into Romanian	41
SCIENTIFIC ACTIVITIES	53
Galina Lozanova – Scientific Conference „The Day of Saints Cyril and Methodius – from the National to the European Spiritual Space“	53
Emilia Voleva – Balkanistic Conference in Lerin	58
Ivan Yordanov, Todor Todorov – Third National Conference on archaeology, history and cultural tourism „Journey to Bulgaria – Bulgaria in the world cultural heritage“	59
Anisava Miltenova – Ninth Bulgarian-American Scientific Conference in the Field of Humanities – University of Oregon	63
PROFILES	69
Elena Tomova – Professor Janez Zor at 85	69
Regina Koycheva – Geliyan Mihaylovich Prohorov at 75	72

REVIEWS	85
Tatyana Ilieva — New e-Edition of Physiologus	85
Slavka Keremidchieva – Ani Kocheva-Lefedzhieva. On the Folk Ground of the Old-Bulgarian Language (on material of relict declension in Bulgarian dialects)	92
Luchia Antonova-Vasileva – Sl. Keremidchieva, A. Kocheva, L. Vasileva, K. Parvanov, Z. Sertov, Il. Garavalova, R. Cherneva. Erekach – the Memory of the Language. Traditions and steady trends in an archaic Bulgarian speech, that in village Erkech (today Kozichino), Pomorie district	96
Albena Georgieva – Vihra Baeva. The Thread of Life. Between the belt for child and Virgin Mary’s girdle	102
Nikolay Poppetrov – Saga about Balkan War. Diary of pastor Ivan Dochev. Compilation, preface, commentaries and notes by Lizbet Lyubenova of Bulgarian Dialects in the South Rhodopes, Drama and Syar Regions	106
Mariyana Vitanova — The Lexicography in the European cultural space	109
Emilia Voleva — Proceedings with reports of the Conference at Amindo in 2010 ...	113
 ANNOUNCEMENTS	 115
Awards of scientists	115

ЎВОДНИ ДЎМИ

Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ на 70 години

На 15.05.2012 г. се навършиха 70 години от основаването на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“.

Създаването на днешния Институт за български език е тясно свързано с идеята за изработване на Речник на българския език. Задачата за изследвания в областта на българския език е записана още в Устава на Българското книжовно дружество. В чл. 2. на този устав е формулирана целта на бъдещата Академия на науките: „Целта на Дружеството е да разпространява всеобщото просвещение у българския народ и да му показва пътя към неговото веществено обогатяване. В кръга на действията на Дружеството влизат следующите неща – А. Обработване и усъвършенстване на българския език, на българската история и на народната наша словесност въобще.“ По-късно в документите за преустройството на Българската академия на науките от 1911 г. и 1940 г. сред най-важните задължения на БАН е изработването на тълковен Речник на българския език.

След многократни опити за започването на конкретна работа, в началото на 1942 г. с организаторския талант на проф. Стоян Романски и волята на председателя на БАН проф. Богдан Филов, се сбъдва мечтата на по-възрастните членове на Академията – професорите Александър Теодоров-Балан, Стефан Младенов, Беньо Цонев, Стоян Аргиров. На 15.05.1942 г. към Българската академия на науките е създадена Служба за български речник. Назначени са и първите сътрудници. Това са бъдещите професори д-р Стойко Стойков, Александър Бурмов и Иван Коев. Започва събирането на материал за Речник на българския език. При преустройството на БАН през 1947 г. Службата е преименувана в Институт за български речник, а през 1949 г. – в Институт за български език. Първият директор на Института е акад. Стоян Романски. След неговото пенсиониране през 1951 г. за директор е назначен акад. Владимир Георгиев. Създават се първите секции: Секция за българския литературен език, Секция за история на българския език, Секция за български речник, Секция за български диалектен и лингвистичен атлас, Секция за славянско езиковедие, Секция за балканско, общо езиковедие и топонимия, Секция за общо

езикознание и класически езици. От 1957 г. до края на живота си през 1975 г. директор на ИБЕ е чл.-кор. Любомир Андрейчин. В 70-годишната история на ИБЕ вписват имената си и останалите досегашни директори: проф. Светомир Иванчев, чл.-кор. Валентин Станков, чл.-кор. Дора Иванова-Мирчева, чл.-кор. Тодор Бояджиев, доц. Стоян Жерев, доц. Юлия Балтова, проф. Васил Райнов.

От началото на 50-те години на миналия век в Института започва успешното разработване на много научни направления, някои от които правят първите си стъпки именно в Института за български език: българска лексикология и лексикография, българска граматика, въпроси на езиковата култура, исторически развой на българския език, издаване и изследване на писмени паметници, проучване на българските диалекти, съпоставителни изследвания на българския език с другите славянски езици, балканско и сравнително езикознание, общо езикознание, семиотика, етимология и ономастика. Към тях в последните десетилетия се добавят и новите за българското езикознание терминология, социолингвистика, етнолингвистика, лингвокултурология, психолингвистика, антропологична лингвистика, философия на езика, теоретични и приложни изследвания в областта на компютърната обработка на естествените езици.

Вече 60 години успешно и без прекъсване Институтът продължава да издава своите печатни органи. От 1951 г. започва да излиза списание *Български език*. От 1952 г. - поредицата *Известия на Института за български език*, преименувана през 1995 г. в *Българско езикознание*. От 1959 г. започва публикуването на списание *Балканско езикознание*. От няколко години двете научни списания са включени в престижния списък на реферираните издания ERIH на Европейската научна фондация. Най-новото институтско списание е *Лексикографски преглед*, чийто първи брой се появи през 1998 г.

Институтът за български език създава и поддържа разнообразни лингвистични ресурси: електронни и писмени архиви, корпуси, пълна библиография на езиковедската литература за българския език, библиотека.

Учените от Института са автори на разнообразни по тип речници, разработки, монографични изследвания и тематични сборници, многобройни статии и научни съобщения. Днес работата е организирана в 11 секции: Секция за съвременен български език, Секция за българска лексикология и лексикография, Секция за терминология и терминография, Секция за компютърна лингвистика, Секция за история на българския език, Секция за българска диалектология и лингвистична география, Секция за българска етимология, Секция за приложна ономастика, Секция за общо и съпоставително езикознание, Секция за етнолингвистика.

Научната продукция на Института за български език е внушителна и нейното представяне в такъв кратък обзор е невъзможно, затова ще се спра само на някои от изданията, които излязоха наскоро и предстои да се появят до края на 2012 г.

След излизането през миналата година на *Правопис и пунктуация на българския език (основни правила)* сега очакваме появяването на нов *Правописен речник*. Българската лексикология и лексикография прави първите си стъпки в Института за български език, а Секцията за българска лексикология и лексикография е водещо научно звено за теоретични и приложни изследвания в тази област. Продължава работата по изработването на първия в българската езиковедска наука тълковен *Речник на българския език*. До края на тази година на книжния пазар предстои да се появят поредният том XIV и новото, преработено издание на том IV. Българската етимология се разработва единствено в Института за български език, а *Българският етимологичен речник* е едно от най-търсените негови издания и се радва на повишен интерес у нас и в чужбина. Тече работата по изработването на том VIII, а АИ „Проф. Марин Дринов“ подготвя преиздаването на досегашните 7 тома. Преди дни излезе пореден том от поредицата *Терминологични речници на българския език*, посветен на общественно-политическите науки, историята на България, общата история, политиката, правото и етиката. Терминологията и терминографията са научни дисциплини, чието начало също е поставено в Института. Преди дни излезе от печат и извънредно интересно изследване на съвременното състояние на един от най-архаичните български диалекти – *Еркеч – паметта на езика*, а до края на годината се очаква излизането на част IV, *Морфология*, от *Обобщаващия том на Българския диалектен атлас*. Предстои да бъдат отпечатани *Речник на книжовния български език на народна основа от XVII век* и *Зайковският требник в среднобългарската книжовна традиция. Изследване и текст*. Благодарение на подкрепата на Фонд научни изследвания ще могат да бъдат издадени множество монографични трудове на учени от Института.

Текущите научни проекти дават основание да очакваме бъдещи постижения в областта на науката за българския език. Специално трябва да отбележим работата в областта на *Езиковите справки и консултации*, върху *Българската граматична мисъл* и *Българските граматични речници*, изработването на двуезични лексикографски трудове – *Българо-словашки речник*, *Комплексното изследване на българската лексика и фразеология като част от културното наследство и националната идентичност*, *Изследването и издаването на писмени паметници от IX до XVIII в. като част от културноисторическото наследство и националната идентичност*, *Българския диалектен речник*, *Общославянския лингвистичен атлас* и *Европейския лингвистичен атлас*.

От години Институтът за български език се стреми да е в крак с новите технологии и последните постижения в тяхното приложение за езиковедски изследвания. В тази област съществено място заемат проектите на Секцията за компютърна лингвистика. Продължава работата по проекта *Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка (БулНет, ФреймНет)*, попълването на *Българския национален корпус*, както и участието в международните проекти

ATLAS (Система за създаване и поддържане на съдържание, базирана на езикови технологии) и ЦЕЗАР (Централно- и южноевропейски езикови ресурси).

Институтът за български език работи активно по международни научни проекти. В момента такова сътрудничество се осъществява с Института за чешки език към Чешката АН, Института по славистика на Полската АН, Института по езикознание „Л. Щур“ и Славистичния институт „Ян Станислав“ на Словашката АН, институти на Румънската АН, Отделението за словенистика към Философския факултут при Университета в Любляна, Словения, Института по славянознание на Руската АН.

Институтът за български език има много бъдещи планове.

Институтът за български език разполага със сътрудници, които да осъществят тези планове.

Да си пожелаем по-добри дни за Института за български език и за Българската академия на науките!

За много години и честит празник, драги колеги!

Проф. д-р Елка Мирчева

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2011–2012 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2011–2012 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2011–2012 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

КНИГИ 2011–2012

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АНГЕЛОВ, Боян, Христо Ганов и Николина Шишкова. **Възрожденски читалища**. С., Богианна, 2011. 600 с.

ISBN 978-954-676-089-0.

Енциклопедията отразява миналото и настоящето на читалищните организации, възникнали в периода от 1856 г. до началото на Първата световна война. Включени са и читалища с по-къса биография, но продължаващи възрожденските традиции. Енциклопедичните статии съдържат информация за историята на читалището, имена на основатели, председатели на настоятелството и съвременни читалищни дейци.

АНГЕЛОВ, Чавдар. **Сградостроителството в България**. С., АИ Марин Дринов – Том 2. 1945–1989 г. 2012. 196 с. ISBN 978-954-322-492-0.

Проследени са промените икономически и обществени отношения в България, нуждата от голям обем строителство за възстановяване на разрушенията от войната и за преодоляване на жилищната криза. Разгледано е преминаването към индустриализация на строителството и избора на панелна строително-конструктивна система.

БАЙЧИНСКА, Красимира. **Ценностите на съвременната българска култура**. С., Гутенберг, 2011. 274 с.

ISBN 978-954-617-123-8.

В книгата се разкриват структурните и динамичните особености на ценностите на съвременната българска култура в рамките на системно-функционалния подход. Особено внимание е отделено на проблемите на стабилността и изменчивостта на ценностната система, ценностната криза, ценностната йерархия, ценностните доминанти и приоритети. Изложени са резултатите от четири емпирични изследвания, които обхващат повече от 2 500 изследвани лица и са осъществени от 1993 до 2005 г. Разгледани са стабилността и изменчивостта на ценностите на българската култура. Направени са и прогнози за ценностните доминанти на българската култура през 2015 г.

ГЪРЦИЯ, България, Европа. **Културно-исторически връзки в Ново време. Сборник в памет на проф. Марин Жечев**. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 393 с.

ISBN 978-954-07-3252-7.

Редколегия: Надя Данова, Рая Заимова, Саня Велкова, Юра Константинова, Геновева Червенакова

Сборникът съдържа спомени на съвременници и изследвания в областта на сравнителното литературознание, езикознание и културология, както и на политическата и

църковна история, обединени от разбирането за културно-историческото единство на Гърция и България в хода на неговите разнообразни проявления от XVIII до XX в.

ДИАЛОГЪТ между културите. Локални светове, глобални предизвикателства. С., УИ Св. Климент Охридски, 2012. 478 с.

ISBN 978-954-07-2939-8.

Съставител: Ренета Божанкова

Сборник с докладите от две научни конференции на Факултета по славянски филологии (2007, 2008 г.) при Софийския университет, посветени на състоянието на езика, литературата и духовността в началото на XXI век.

Етрополската книжовна школа и българският XVII век. С., НБКМ, 2011. 304 с. + 125 с. цветни приложения.

ISBN 978-954-523-121-6.

Съставители и научна редакция: Елисавета Мусакова и Елена Узунова

Съдържа докладите от конференцията „Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи“, проведена в София през май 2010 г.

ЗЛАТНОТО пето хилядолетие. Тракия и съседните райони през каменно-медната епоха. С., Национален археологически институт с музей – БАН, 2011. 339 с.

ISBN 978-954-9472-09-7.

Редактори: Явор Бояджиев и Стоилка Терзийска-Игнатова

Съдържа докладите от международния симпозиум под едноименния наслов, проведен през октомври 2009 г.

ИЗСЛЕДВАНИЯ в чест на Стефан Бояджиев. С., Национален археологически институт с музей – БАН, 2011. 372 с.

ISBN 978-954-9472-11-0.

Съставителство и редакция: Станислав Станев, Валери Григоров и Владимир Димитров

Съдържа статии, посветени на античните и средновековните паметници на монументалната архитектура както на територията на България, така и в чужбина.

МАРАГОС, Василис. Паисий Хилендарски и Софроний Врачански. От православната идеология към изграждане на национална идентичност. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 331 с.

ISBN 978-954-07-3342-5.

Книгата е посветена на преходния период в българската история от предмодерност към формиране на модерна национална идентичност. Личностите на Паисий и Софроний са разгледани като свързващо звено между традиционната православна идеология и модерните идеи на Просвещението и национализма.

РАДЕВ, Иван. Паисий и Търновският край. Велико Търново, Абагар, 2012. 174 с.

ISBN 978-954-427-973-8.

Изследване върху ролята на Паисиевия труд в процесите на духовно-просветното възрождение на Велико Търново и Търновския край. Обхваща периода от Кованлъшкия (1783 г.) до Мерданския препис (средата на XIX в.) и включва значителен брой както запазени до днес, така и смятани за загубени текстове.

СВЕТЪТ на българина през XX век. С., Парадигма, 2011. 544 с.
ISBN 978-954-326-159-8.

Съставители: Елена Георгиева и Недялка Тодорова

Сборникът включва доклади от национална научна конференция с широк тематичен обхват – от модерните прояви на стари български традиции и занаяти, през нови и стари празници до събития от политическата история, пречупени през въздействието им върху света на българина, видян от близо и от дистанция.

100 години от рождението на проф. Михаил Андреев. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 590 с.

ISBN 978-954-07-3275-6.

Съставители: Малина Новкиришка-Стоянова и Димитър Токушев

Сборникът съдържа статии, посветени на историята и утвърждаването на българските правни институции, историята на българското законодателство, българското частно и обичайно право от Средновековието до наши дни.

ФАКТИ и мистификации в старите текстове. С., НБКМ и Гутенберг, 2011. 566 с.

ISBN 978-954-617-119-1.

Съставители: Боряна Христова и Елисавета Мусакова

Сборникът съдържа материали от кръглата маса „Приписките като документ и митотворчество. Автентичност и фалшификации в летописните разкази от XVII–XIX в.“, организирана от Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ и Историческия факултет на Софийския университет.

ИСТОРИЯ / HISTORY

АВРАМОВ, Румен. Микроекономика на държавния антисемитизъм в България 1940–1944 г. С., УИ Св. Климент Охридски, 2012. 264 с.

ISBN 978-954-07-3311-1.

Историческо изследване, посветено на латентния културен, институционален и в немалка степен икономически антисемитизъм, който възниква в „благоприятната“ среда на Втората световна война и близките отношения с нацистка Германия и кулминира във „вдигането“ на евреите от „присъединените земи“.

БАКАЛОВ, Георги. Средновековие и съвременност. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 630 с.

ISBN 978-954-07-2935-0.

Сборникът съдържа над 80 студии, статии и есета, посветени на проблемите на политическата и културната история на Византия, на средновековна България и на християнската култура на Балканите.

БЪЛГАРСКОТО управление във Вардарска Македония (1941–1944). С., Главно управление на архивите при МС и Държавна агенция Архиви, 2011. 512 с.

ISBN 978-954-9800-91-3.

Съставители: Александър Гребенаров и Надя Николова

Публикуваните документални източници отразяват българското управление на Вардарския дял на Македония от април 1941 г. до септември 1944 г. По-голямата част от

тях са с поверителен характер и са напълно непознати или не са известни в цялост за историческата наука.

КАРАЙОТОВ, Иван, Стоян Райчевски, Митко Иванов. История на Бургас. От древността до средата на XX век. Бургас, Регионална библиотека Пейо К. Яворов, 2011. 326 с.

ISBN 978-954-92689-1-1.

Съдържа разделите: „Древни и средновековни селища в Бургас и Бургаския залив“, „Бургас от XVI до началото на XIX век“, „Развитие на Бургас от 1830 до Освобождението“, „Картини от стария Бургас“ и „Нова история (1878–1950)“. Справочният апарат съдържа библиография и показалец на личните имена, на остарели местни и географски имена, бележки за личности и институции и др.

КОЛЕВА, Мария. Германската икономическа политика към България между двете световни войни 1919–1939 г. С., АИ Марин Дринов, 2012. 150 с.

ISBN 978-954-322-476-0.

В студията са изследвани еволюцията, методите и механизмите на германската икономическа политика по отношение на България. Проследено е постепенното и целенасочено изграждане на германската позиция в условията на настъпилите след края на Първата световна война политически промени в Европа. Разгледано е ранното възстановяване на търговските отношения, както и постепенното налагане и утвърждаване на Германия като първостепенен търговски партньор на България през втората половина на 20-те години на XX век.

ЛУЛЕВА, Ана, Евгения Троева, Петър Петров. Принудителният труд в България. С., АИ Марин Дринов, 2012. 266 с.

ISBN 978-954-322-487-6.

Книгата е посветена на паметта за принудителния труд в България, на който са били подлагани български граждани по времето на различни политически режими. Целта ѝ е да покаже как писмените, устните, визуалните и ритуалните форми на предаване на спомените формират колективни (комуникативни) памети и идентичности. Двезично издание на български и немски език.

МИШЕВ, Радослав. Исторически ескизи. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2012. 342 с.

ISBN 978-954-524-843-6.

Сборник статии и изследвания върху новата история на България, Балканите и Европа.

ПЕТРОВА, Димитрина. Александър Цанков и неговата партия (1932–1944). С., Дио Мира, 2012. 314 с.

ISBN: 978-954-92469-8-8.

В монографията се разглежда появата на ръководеното от А. Цанков Народно социално движение и неговата политика в периода 1932–1944 г.

ПРИЗВАНИЕ и всеотдайност. С., АИ Марин Дринов, 2012. 442 с.

ISBN 978-954-322-455-5.

Юбилеен сборник в чест на 70-годишния юбилей и 40-годишната научна дейност на проф. дин Витка Тошкова. Включените в сборника студии и статии са с широк хро-

нологически обхват, с богато тематично разнообразие и са групирани в три рубрики: „България в превратностите на XX век“, „България и Русия/СССР: пресичане на пътищата“, „Български погледи върху историята на света“.

ХРИСТОВ, Янко М. Шрихи към „Сказание за железния кръст“. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2012. 178 с.
ISBN 978-954-680-762-5.

В изследването върху старобългарския цикъл с разкази-чудеса се утвърждава значението му като пълноценен исторически извор от края на IX–началото на X век.

ЯКИМОВ, Александър. Балканската политика на Гърция между двете световни войни. С., Симелпрес, 2012. 204 с.
ISBN 978-954-291-848-6.

Книгата засяга въпроси, свързани с обществено-политическото състояние на Гърция, малцинствените проблеми и отношенията с останалите балкански страни. Включва списък на преименуваните селища в Гърция.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

БАЕВА, Вихра. Нишката на живота. С., АИ Марин Дринов, 2012. 294 с.
ISBN 978-954-322-456-2.

Монографията представлява комплексно интердисциплинарно изследване в областта на съвременната религиозна култура. Отправна точка на работата е документирането, проучването и представянето на два слабо известни местни празника от Южна България – Златната ябълка в кв. Горни Воден (Асеновград) и Света Зона в Мелник.

ВИТЛЯНОВА, Ирина. Вехтите българи. Велико Търново, Фабер, 2012. 220 с.
ISBN 978-954-400-618-1.

Изследването е посветено на традиционното облекло от Провадийския сърт.

ЛУЛЕВА, Ана, Валентина Васева, Иванка Петрова и Петко Христов. Етнологията в България – история, методи, проблеми. С., АИ Марин Дринов, 2012. 409 с.
ISBN 978-954-322-466-1.

Сборникът представя съвременното състояние (тематични области, методи, подходи) на етнологията и етномузеологията в България, историческото развитие на науката и институциите ѝ (научни звена, университетски кадри, музеи), както и посоките на бъдещото ѝ развитие като част от етнологията и антропологията в Европа.

РАЙЧЕВСКИ, Стоян. Нестинарите. С., Балкани, 2012. 252 с.
ISBN 978-954-944-686-9.

Изследването е критически и сравнителен анализ на древния обичай, основан на богат изворов материал. Представени са най-важните обредни действия и практики, ритуали, обреден реквизит, светилища и сакрални места, духовни водители и носители на традицията.

НАСЛЕДСТВОТО на отец Неофит Рилски: изкуствоведски, богословски и филологически аспекти. С., Институт за изследване на изкуствата, 2012. 320 с.
ISBN 978-954-8594-32-5.

Съставителство и научна редакция: Светлана Куюмджиева, Иван Желев, Румяна Дамянова, Елена Узунова, Елисавета Мусакова
Сборник с материали от научната конференция под едноименния наслов, посветена на 130-годишнината от смъртта на йеромонах Неофит Рилски, проведена в София през април 2011 г.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

АТАНАСОВ, Георги. **345 раннохристиянски светци-мъченици от българските земи I–IV в. С.**, НИМ, 2011. 110 с.
ISBN 978-954-2953-01-2.

Книгата е посветена на живота и мъченическата смърт на раннохристиянските светци в българските земи.

ПОПОВА, Елена. **Църковната хоругва.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2011. 216 с.
ISBN 978-954-524-811-5.

Изследване върху един важен и все още слабо проучен дял от църковните изкуства.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БИБЛИОГРАФИЯ по българска лексикология, фразеология и лексикография 1950–2010. С., АИ Марин Дринов, 2011. 594 с.
ISBN 978-322-435-7.

Библиографията съдържа 5 967 библиографски единици и включва публикации на над 1 570 автори. Приложени са показалци на ключовите думи и авторите.

БОРИСОВ, Борислав. **Българският и чешкият книжовен език през Възраждането.** С., Просвета, 2012. 216 с.
ISBN 978-954-01-2604-3.

Книгата разглежда в съпоставителен план състоянието и развитието на българския и на чешкия книжовен език през Възраждането. Предмет на изследването са особеностите в кодификацията на двата езика, като се обръща внимание на книжовноезикови процеси, тенденции и практики, произтичащи от спецификата на възрожденския тип култура и духовност.

ДИМИТРОВА-ГОДОРОВА, Лиляна. **Собствените имена в България – изследвания, анализ, проблеми.** С., ЕМАС, 2011. 276 с.
ISBN 978-954-357-215-1.

В изследването е представена цялостно и в обобщен вид българската ономастика като самостоятелна научна дисциплина. Разглежда се развитието ѝ в България

чрез преглед на състоянието на ономастичните изследвания и на постиженията на учените ономасти.

ЕЗИК, морал, отговорност. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 234 с.
ISBN 978-954-07-3187-2.

Съставители: Владислав Миланов и Надежда Михайлова-Сталянова
Сборникът съдържа изказванията и докладите от кръглата маса под едноименния наслов (май, 2010 г. в София), посветена на езика на публичните личности – политици и журналисти.

КЕРЕМИДЧИЕВА, Славка, Ана Кочева, Лиляна Василева, Кирил Първанов, Зорница Сертова, Илияна Гаравалова, Ралица Чернева. Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на село Еркеч (днес Козичино), Поморийско. С., Институт за български език – БАН, Фондация Памет, 2012. 300 с.

ISBN 978-954-326-097-5.

Книгата е най-ново изследване на уникалната духовна култура на село Еркеч, Поморийско. За пръв път се публикува живото слово богатство на най-архаичния български диалект. В книгата са описани и специфични обичаи, неприсъщи за други етнографски региони, а публикуваните текстове съдържат данни за вербални магии, които все още се практикуват в селото.

КОЧЕВА-ЛЕФЕДЖИЕВА, Ана. За народната основа на старобългарския език (Върху материал от реликното склонение в българските диалекти). С., Буквица, 2012. 200 с.

ISBN 978-954-92858-1-9.

В проучването се разкрива генезисът на родително-винителната форма на -а при названията от м.р. ед.ч. за неодушевени предмети в Източните Родопи, а също така се дава обяснение на неизменяемите членни форми -те (-се, -не) при имената от различни родове и числа.

НАУЧНИ трудове в памет на Георги Герджиков. С., УИ Св. Климент Охридски, 2011. 565 с.

ISBN 978-954-07-2992-3.

Съставители: Тодор Бояджиев, Венче Попова, Красимира Алексова

Съдържа статии в областта на морфологията и синтаксиса, сравнителната граматика, историческото езикознание, диалектологията, литературознанието и стилистиката.

ПЕТКОВ, Георги и Мария Спасова. Търновската редакция на Стишния пролог. Текстовете. Лексикален индекс. Пловдив, УИ Паисий Хилендарски –

Том VI. Месец февруари. 2011. 404 с. ISBN 978-954-423-711-0.

Отг. редактор: Елена Томова

Том шести от дванадесеттомната поредица, съдържаща проложните текстове от Търновската редакция на Стишния пролог по най-старите датирани български ръкописи от средата на XIV в. Проложните стихове са преведени на съвременен български език. Лексикалният индекс включва 7 011 словоформи с 17 574 словоупотреби. Към справочния апарат е включен индекс на имената на светците с гръцки съответствия.

Проф. д-р Върбан Вџтов. 70 години. Юбилеен сборник. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2012. 528 с.

ISBN 978-954-524-810-8.

Съставител: Стоян Буров

Сборникът съдържа статии на български и чуждестранни езиковеди в областта на лексикологията, диалектологията, фразеологията, проблемите на превода и др.

РАДЕВА, Пенка. Динамика в синтаксиса на съвременния български език. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2012. 270 с.

ISBN 978-954-524-830-6.

Лингвистично изследване.

СТАМЕНОВ, Максим. Съдбата на турцизмите в българския език и българската култура. С., Изток-Запад, 2011. 870 с.

ISBN 978-954-321-946-9.

Трудът представява систематично изследване на фонда от турски лексикални заемки в българския език с оглед на историята на тяхното заемане, разпространение и употреба до наши дни.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

ВАПЦАРОВ – вяра и самота. С., Изд. център Боян Пенев, 2012. 300 с.

ISBN 978-954-8712-74-3.

Съставители: Свилен Каролев, Маринели Димитрова, Георги Господинов

Сборникът съдържа материалите от юбилейната научна конференция по случай 100-годишнината от рождението на Никола Вапцаров, проведена през декември 2009 г.

ВЛАДИМИРОВА-ДИМИТРОВА, Мариана. Ягичев Златоуст. Средновековен български паметник със слова и поучения от началото на XIV век. С., АИ Марин Дринов, 2011. 380 с.

ISBN 978-954-322-443-2.

Изследването е посветено на един от най-ценните и интересни среднобългарски книжовни паметници. Направен е кодикологически и палеографски анализ на ръкописа. Разглежда се съставът на Ягичевия Златоуст в съпоставка с българските чети-сборници от календарен тип, както и с различните типове, възникнали в Русия. Съдържа приложение, което илюстрира подвързията, типовете разлиновка, отделните почерци и орнаменти.

ГРИГОР Пърличев и Братя Миладинови. Нови изследвания и прочити. С.,

УИ Св. Климент Охридски, 2011. 208 с.

ISBN 978-954-07-3296-1.

Съставител: Наум Кайчев

Книгата съдържа материали от български, гръцки и македонски специалисти върху творчеството и дейността на изтъкнатите възрожденци Григор Пърличев, Димитър и Константин Миладинови.

ДЕЛОВ, Константин. **Валери Петров. Мъдростта на таланта.** С., Карина М, 2011. 234 с.

ISBN 978-954-315-068-7.

Изследване върху философско-естетическите аспекти в поезията на Валери Петров.

ДИМИТРОВА, Илияна. **Моделиращите функции на хронотопа в романите на Ивайло Петров.** Велико Търново, Фабер, 2012. 192 с.

ISBN 978-954-400-646-4.

Изследване върху функционирането и ролята на реалното и фикционалното, както и на ритуалното време, ретроспекцията, знаците на природното (сезонно) живеене, пейзажа, колективните и личните територии на духовното. Анализират се сложните взаимоотношения между исторически и социокултурни реалии в контекста на темпоралната динамика и статичност.

ДИМИТЪР Димов – **век по-късно.** С., Карина М, 2012. 200 с.

ISBN 978-954-315-070-0.

Съставители: Мариета Иванова-Гиргинова и Елка Димитрова

Юбилеен сборник със статии и студии на съвременни литературоведи.

ДОЙНОВ, Пламен. **Алтернативният канон: Поетите.** С., Нов български университет, 2012. 408 с.

ISBN 978-954-535-709-1.

Книгата съдържа литературни студии за девет емблематични български поети в диапазона от края на 50-те години на XX век до началото на новото столетие: Константин Павлов, Николай Кънчев, Биньо Иванов, Стефан Гечев, Иван Теофилов, Иван Динков, Христо Фотев, Иван Цанев, Екатерина Йосифова и творчеството им с изразена контраидеологическа и контракултурна насоченост спрямо доктрината на социалистическия реализъм.

ЕКАТЕРИНА Йосифова в българската литература и култура. С., Кралица Маб, 2011. 246 с.

ISBN 978-954-533-111-4.

Съставител: Пламен Дойнов

Сборникът поставя творчеството на Е. Йосифова в две перспективи – литературноисторическа и оперативнокритическа. Част от текстовете акцентират върху мястото на нейната поезия в българската литература през втората половина на XX век, особено в епохата на доминиращия соцреализъм в НРБ, а останалите се фокусират върху най-новите творби на поетесата от първото десетилетие на XXI век.

ИВАНОВА, Найда. **Българската преводна рецепция на Петър Петрович Негош през XIX век. „Извлъчение изъ Горский вѣнецъ“ (1891) от Петър Иванов.** С.,

УИ Св. Климент Охридски, 2011. 216 с.

ISBN 978-954-07-3039-4.

Дискурсен анализ на класическото произведение на черногорската и сръбската литература от XIX в. „Горски виџенац“ от Петър Негош и неговия първи български превод с акцент върху рецептивните механизми на българската култура и ролята на преводната литература.

МАРГИНАЛНОТО в/на литературата. С., Изд. център Боян Пенев, 2012. 680 с.
ISBN 978-954-8712-76-7.

Съставител: Рая Кунчева

Сборникът съдържа докладите (на български и английски език), представени по време на Международната лятна школа (юни, 2011 г., София). Авторите са както млади, така и утвърдени български и чуждестранни учени в областта на културологията, история на религиите, медиевисти, лингвисти, литературоведи.

ПРЕОТКРИВАНЕ: Супрасълски сборник, старобългарски паметник от X век. С., Изток-Запад, 2012. 476 с.

ISBN 978-617-152-016-9.

Съставител: Анисава Милтенова

Сборникът съдържа докладите, представени на международната конференция под едноименния наслов, състояла се в София през август 2011 г.

СИВРИЕВ, Сава. Екзегези – Из историята на българската литература. С., Карина М, 2012. 328 с.

ISBN 978-954-315-073-1.

Сборникът съдържа литературоведски и културологични статии върху автори и произведения от възрожденската и новата българска литература.

СЛОВОТО-живот. Юбилеен сборник на Катедра по българска литература към СУ „Св. Климент Охридски“. С., УИ Св. Климент Охридски, 2012. 218 с.
ISBN 978-954-07-2969-5.

Съставител: Кристина Йорданова.

Сборник с литературоведски изследвания.

СТАНКОВ, Иван. Фигури на отвъдността в българската литература на XX век. Велико Търново, Фабер, 2012. 232 с.

ISBN 978-954-400-652-5.

Сборникът съдържа изследвания върху творчеството на класически (Й. Йовков, Д. Дебелянов, А. Разцветников, Е. Станев, А. Вутимски и др.) и съвременни (В. Попов, И. Динков, Б. Христов, Т. Димова и др.) български творци.

СТАНКОВА, Радослава. Култ и химнография. Служби за местни южнославянски и балкански светци в ръкописи от XIII– XV в. С., АИ Марин Дринов, 2012. 286 с.

ISBN 978-954-322-468-5.

Представена е оригиналната и преводната ръкописна традиция на службите за трима много почитани типично български православни светци – св. Иван Рилски, св. Петка Търновска и св. Димитър Солунски. Приведени са данни от нов изворов материал, даващи представа за типологията на службите и илюстриращи етапите, през които са преминали отделните им компоненти.

ИЗКУСТВО / ART

ГЕРГОВА, Иванка, Йордан Гатев, Иван Ванев. **Християнското изкуство в Националния археологически музей – София.** С., АИ Марин Дринов, 2012. 580 с.
ISBN 978-954-322-499-9.

Каталог с описания на християнски артефакти от хранилищата на Националния археологически музей.

ГРОЗЕВ, Александър. **Киното в България.** Велико Търново, Фабер –
Част I. (1897–1956). 2012. 448 с. ISBN 978-954-400-390-6.

Книгата разглежда историческото развитие на киното в България от епохата на пътуващите кинематографи до утвърждаването му като индустрия. Анализирани са филми, показано е как киното се превръща в елемент от националната културна идентичност. Включени са портрети на изтъкнати кинематографисти – режисьори, оператори, актьори, критици. Текстът е илюстриран с кадри от филми, документи и фотоси.

ДАНЕВА, Анжела. **Георги Божилов – Слона. Портрети на духа.** С., Арс Милениум МММ, 2012. 250 с.
ISBN 978-954-2950-059.

Книгата е посветена на новаторските естетически възгледи на Георги Божилов, разглеждан като един от основоположниците на съвременното изкуство в България след 1956 г. Двуезично издание на български и английски език.

ДИМИТРОВ, Владимир. **Зографската фамилия Минови и тяхното стенописно наследство.** С., Нов български университет, 2012. 268 с.
ISBN 978-954-5356-83-4.

Художественото наследство на фамилия Минови е разгледано в синхронен и диахронен план в контекста на сложните обществено-политически условия и на различните фактори, оказали влияние при изографисването: големината на храмовата сграда и архитектурните ѝ възможности, желанията на ктиторите, личното виждане на авторите, както и евентуалното западно влияние. Специално внимание е отделено на сцените и образите от българската история и на начина, по който патриотичните идеи на времето се отразяват върху иконографските репертоари на зографите от рода Минови.

ДРУЖЕСТВОТО на Новите художници (1931–1944). 80 години от основаването. С., 2011. 273 с.
ISBN 978-954-92735-7-1.

Съставители: Аделина Филева, Милена Балчева, Светлин Русев и др.
Каталог от Юбилейната изложба (декември 2011–март 2012 г.) с встъпителни статии от съставителите, библиография и хронология на дейността на Дружеството.

КОЕ е истинското българско църковно пеене? С., Парадигма, 2011. 256 с.
ISBN 978-954-9455-70-0.

Съставител: Юлиан Кууюмджиев

Книгата обхваща над 140 текста, някои от които непубликувани досега. Проследена е хронологията на дискусиата между защитниците на „болгарский роспев“ и на

„източните напеви“, продължила от 90-те години на XIX в. до 40-те години на XX век, очертани са нейните етапи, динамика и гледните точки на участниците в нея. Реконструирана е цялостната картина на тази изключително важна за тогавашното българското общество проблематика, свързана с идентификацията на националното в сферата на църковната музика, израз на стремежите на новоосвободената българска държава да създаде своя народностна църковнопевческа традиция.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2011–2012

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2011, № 2: Александров, Ст. Златни торкви от бронзовата епоха в българските земи, 7–15; **Божкова А. и П. Делев.** Отново за керамиката с рисувана геометрична украса от Югозападна България, 16–25; **Рабаджиев, К.** Гробниците в Тракия: мавзолеи, храмове, хероони? Част II, 25–31; **Тотев, Б. и О. Пелевина.** Съкровището от Врап и елитарната култура на дунавските българи, 32–52; **Рабовянов, Д.** Средновековни костени апликации за колчан от хълма Трапезица, Велико Търново, 53–72; **Класнаков, М.** Сондажни разкопки на селищна могила Бургас през 2008–2009 г. (Предварително съобщение), 73–84; **Чернаков, Д.** Халколитен некропол край селищна могила Кошарна, Русенско (Археологически разкопки през 2009–2010 г.), 85–96; **Димитров, Здр.** Антична строителна керамика от Татул, 97–109; **Аладжова, Д.** Рядък сестерций на Британик от Сердика (Предварително съобщение), 110–116; **Митева, Р.** Портретна статуя на император Септимий Север, 117–122; **Иванов, М.** EQUITES DANUVINI SERDICENSES. Към въпроса за хронологията и разпространението на паметниците, 123–127; **Григоров, В.** Археологическо проучване на Островския вал до Кнежа, 128–136; Защитени дисертации, 141–142.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. ст.н.с. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2011, № 4: Мирчева, Е. Житието на св. Петка Търновска в „Неделник“ на Софроний Врачански – извори, езикови образци и книжовна практика, 7–15; **Мичева, В.** Лексемата лють в историята на българския книжовен език (Семантични и синтактични наблюдения), 16–25; **Стефова, Л.** Една черта на разказвателния стил в Райковския дамаскин (За употребата на минали изявителни и преизказни форми), 26–35; **Витанова, М.** Портретът на българина в устойчивите сравнения, 36–45; **Христова, Е.** Формите и значенията на бъдеще време в миналото в голобърдовския говор (Албания) и книжовния български език, 46–52; **Парашкевов, Б.** Гърцизмът ὄσσωπος в български, 53–56; **Чолева-Димитрова, А. и Н. Данчева.** Изграждане на електронна база данни на микропонимите от Западна България, 57–71; **Лакова, М.** Образуване на жителски имена от названия на селища в българския език, 72–77; **Мурдаров, Вл.** За една стилистична употреба на главната буква [при учтиви обръщения], 78–79; **Бояджиев, Т.** Самуил Борисович Бернщейн за българските диалекти (По случай 100 години от рождението му), 83–88; **Маринова, Н.** Библиография на българската езиковедска литература. 2010 г. (второ полугодие), 89–126.

Български език и литература. МОН. Гл. ред. проф д-н Маргарита Георгиева.
ISSN 0323-9519.

2012, № 1: Коларов, Р. Творецът на хармонията, или как и защо пет колелетата, 5–12; **Янакиева, М.** Вечерни тайнства („Вечерна хармония“ на Бодлер и „Въздишка“ на Яворов), 13–23; **Пенкова, Р.** Изследване на езиковата биография и езиковата компетентност на студенти от българските общности в чужбина, 72–83.

2012, № 2: Димчев, К. Теоретични и практически въпроси на съвременното обучение по български език, 106–119; **Рашева-Мерджанова, Я.** Обучението по български език и литература като пусков механизъм за трансформация на личен в родов културен опит, 120–131; **Тенева, Т. Г.** Елисавета Багряна – единственото женско присъствие в матуритетната програма по литература, 132–140; **Ключукова, Р.** Когнитивни аспекти на овладяването на първи и втори език, 141–147; **Чен Инг.** Българската литература за деца в Китай, 148–153.

Българско музикознание. БАН, Институт за изкуствознание.
Гл. ред. ст.н.с. д-и Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2011, № 3–4: Вълчинова-Чендова, Е. „Композиторът и архивът. 110 години от рождението на Димитър Ненов“, 3–4; **Божикова, М.** Димитър Ненов и архивът. *Vita post mortem*, 5–7; **Каранлъков, Л.** Димитър Ненов: документите говорят, 8–35; **Антонова П.** Непознатата кореспонденция между Димитър Ненов и Любомир Романски, 36–44; Любомир Романски–Димитър Ненов. Кореспонденция, 45–92; **Божикова, М.** Димитър Ненов и екзистенциализмът, 93–103; Писма от Димитър Ненов до Иван Стайков, 104–107; **Смилков, Р.** Първи авторски концерт на Димитър Ненов в България, 108–115; **Атанасов, А.** Литургични творби на Димитър Ненов, 116–120; **Казанджиев, В.** Живот в паметта [За Димитър Ненов], 121–122; **Антонова, П.** „Любов от пръв поглед“. Милена Моллова за Димитър Ненов; 123–125; **Антонова, П.** „Култ към звук и форма“. Иван Бакалов за Димитър Ненов, 126–130; **Япова, Кр.** Архивът като художествена творба [За архива на Добри Христов], 195–198.

2012, № 1: Врангова, Сн. „...че нейната задача е да доставя удоволствие и чрез своята красота и изящество да буди възхищение...“ Формата като естетическа представа и музикална същност в творчеството на Веселин Стоянов, 3–11; **Караиванова, Б.** Музикалното мислене на Веселин Стоянов през призмата на клавирното творчество за деца, 12–21; **Булева, М.** Да разтворим учебника по хармония на Парашкев Хаджиев, 22–29; **Арнаудова, Б.** За драматургичните особености и постиженията на *semi-opera*-та в музикално-сценичното наследство на Парашкев Хаджиев, 30–39; **Каракостова, Р.** Репертоарни жалони в музикално-сценичното творчество на Парашкев Хаджиев, 40–51; **Венкова, Ст.** Песнопения, свързани със съвременни източнокатолически светци и свети места в България, 88–95.

*Годишник на Асоциация „Онгъл“. Етнос и сакрална география.
ISSN 1311-493X*

2011, 10: Мороз, А. Конструирование сакралного пространства в славянской народной культуре, 45–56; **Стаменова, М.** Българи и чужди автори за старината в българското пространство през XVI век, 57–79; **Балева, С.** Светилището в м. „Мишкова нива“ – фокус на древна и съвременна сакрална митология, 80–85; **Куманов, Г.** Още един опит за периодизация на сакралната география на Чепинско, 86–96; **Иванов, Е.** Новооткрита средновековна църква при Ракитово (Предварителни бележки), 97–110; **Радойнова, Д.** Разрушеният манастир „Свети Яни“ в Ахтопол – разделно място на паметта, 111–124; **Иванов, Е.** Средновековният манастирски комплекс „Св.св. Кирик и Юлита“ в Созопол (Предварителни бележки), 125–140; **Гергова, И.** Иконостаси от XVII век в Самоковско, 141–157; **Ненов, Н.** Керамичните плочи от село Червена вода, Русенско, 158–166; **Добревски, Д.** Неочаквани срещи с българското (Едно поклонничество на Св. гора Атон), 167–180; **Березкин, Ю.** Циркумпонтийские и другие связи болгарской космологии, 181–201; **Колосова, В.** Тысячелистник в славянской фитонимике и этноботанике, 201–208; **Христовова, М.** В търсене на типологически сходства между Веда Словена и съвременни фолклорни модели от Средните Родопи. (По материали от теренни проучвания в българомохамеданските села Здравец и Дряново, общ. Лъки), 209–224; **Демирев, Вл.** Съкровището на последния цар, 225–230; **Тодорова, И.** Кукувицата в българската фолклорна култура (Рефлекси на митологичното мислене), 231–252; **Архипова, А.** „Отец родной, черт заводной, оспинный да шестипалый“: Мифологизация облика Сталина в советской и постсоветской народной традиции. Тезиси, 253–259; **Тончева, В.** Ритуалът „синет“ (сюнет) от с. Големо Острени, Голо Бърдо, Република Албания — традиционна обредност и музика, 260–274; **Григоров, Гр. Б.** Местонахождението на София в агиографската литература от XVI в., 284–295; **Димитрова, М.** Из късното ръкописно наследство на Самоковско, 296–317; **Беличовска, Д.** Дискурсът на църквата в макроконтекста на опозицията град–село, зададена в българската белетристика от края на XIX и началото на XX век, 318–329; **ставрофор. икон. Дечев, З.** Обучението по православно краезнание в помощ за съхраняване на сакралната география, 330–341; **Грънчарова, Е.** Музикално-танцов фолклор от с. Алино, Самоковско (Момчил Чалъков – един пример за обучение във фолклорна култура), 342–357; **Христов, М.** Късноримска plumbata от обект „Цари Мали град“ при с. Белчин, общ. Самоков (Предварително съобщение), 358–366.

*Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.
Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.*

2010, № 101: Григорова, И. Някои сравнения между американското и френското виждане за балканската политика на България през 60-те години на XX в., 3–30; **Бур, М.** Източници за дейността на български духовници в католически мисии през XVII–XVIII в., 31–62; **Петрова, Е.** Създаването на

държавните архиви в България: защо през XX в. и защо по съветски модел?, 63–87; **Лефтеров, Ж.** Слабо известен аспект на религиозната политика на Българската комунистическа партия, 88–124; **Анчова, К., М. Пискова и М. Тодорова.** Пореден опит за модернизирание на документационната и архивна дейност на администрацията (1942–1943 г.), 153–191; **Билярска, В. Ц.** Ранните дневници и спомени на акад. Петър Диневков. Раждането на учения и човека на перото, 231–278; **Петрова, Л.** Архивният фонд на Струмишката Българска митрополия в Държавен архив – Благоевград, 279–291.

Исторически преглед. БАН, Институт по история. Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.

2011, № 1–2: Димитров, Т. Към въздействието на така наречената Юстинианова чума (541–748) върху демографската структура на Византийската империя, 5–15; **Йорданов, И.** „Пътуване“ на печатите с топонима Преслав и Преславица през първата половина на XI в., 16–21; **Хавликова, Л.** Полузабравеният чешки историк на Средна и Югоизточна Европа Франтишек Хибл, 22–39; **Славов, С.** Революция и политика: ВМРО и българската държава в навечерието на Балканската война, 40–76; **Мархалева, К.** Антихабсбургската пропаганда на Владимир Сис и на дружество „Чех“ в неутрална България (1914–1915); 77–98; **Златарски, В.** Българското злато. Търговията с тютюн между България и Третия райх (Първа част), 99–120; **Иванов, М.** Невидимите граници на модернизацията. Българското село през 1940–1941 г., 121–145; **Петков, Д.** Някои моменти от раждането и първоначалното развитие на „Титова Югославия“, 146–173; **Атанасова, В.** Акценти на българската културна политика по отношение на Индия (60-те–70-те години на XX в.), 174–192; **Петрова, Н.** Скъп дар на музей „В. Левски“ – Карлово, 193–214.

История. МОН. Гл. ред. доц. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2011, № 6: Димов, Г. Солид на българския владетел Аспарух, 5–14; **Рачева, В.** Левски и Русия, 15–20; **Чуканов, К.** Пропагандата през първата половина на XX век – теория и организация, 21–38; **Банялиева, Р.** Болницата „Евлоги Георгиев“ в Истанбул през 1910 г., 60–72.

2012, № 1: Канев, Г. Що е източноправославната монашеска култура и какви са нейните елементи – поглед към средновековна България [1 част], 8–24;

2012, № 2: Порожанов, К. Одриското царство, полисите по неговите крайбрежия и Атина от края на VI в. до 341 г. пр.Хр., 103–108; **Канев, Г.** Що е източноправославната монашеска култура и какви са нейните елементи – поглед към средновековна България [2 част], 109–134; **Митов, Я.** Неизвестна приписка от град Елена за Руско-турската война (1877–1878), 148–167.

*Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт.
Гл. ред. проф. дин Трендафил Митев. ISSN 0861-2277.*

2011, № 2: Митев, Тр. Българското политическо апостолство (Въведение в теорията на проблематиката), 7–32; **Петров, П.** Д-р Константин Иванов Мишайков (Втора част), 33–64; **Чолева-Димитрова, А.** Родовите имена у българите (Част А–Д), 65–86; **Василева, Л.** Още веднъж за Македонската енциклопедия, 87–96.

2011, № 3: Митев, Тр. Българското политическо апостолство (Въведение в теорията на проблематиката). Втора част, 7–30; **Бонева, В.** Паисий Хилендарски в Българското възраждане, 31–50; **Елдъров, Св.** Мечти и идеали: лидерски качества и поколенчески мотивации в борбите за национално освобождение и обединение 1878–1918; **Чолева-Димитрова, А.** Родовите имена у българите. Продължение (Част Е–Я), 69–112; **Антонова-Василева, Л.** Документи на езика на с. Бобошица, Корчанско (Р Албания), 113–124; **Гуринова, О. Н.** Албанският въпрос в геополитическите планове на България на изходе на Первата световна война, 125–134; **Милушева, Д.** Принципи и нова основа за изграждане на двустранните отношения между България и Република Македония, 135–142; **Гребенаров, А.** Документи и материали за Македония (1941–1944). Част 1. Секретни дипломатически документи в навечерието на българското участие във Втората световна война, 143–152; **Марков, И.** Син на Пирин и на цяла България (архимандрит Галактион Хилендарец от с. Кремен, Неврокопско, един незаслужено забравен съратник на Васил Левски), 153–160.

2011, № 4: Бошнакова, М. Яворов – апостол на Македония, 7–34; **Вълков, Н.** Съжителството между гражданското общество и демокрацията: из историята на организациите на българските бежанци, 35–52; **Йордан, К.** Една гледна точка за еволюцията на политическия процес в Македония след Илинден (по документи на Румънското генерално консулство в Солун), 53–64; **Христова, Е.** Развой на старобългарските назални гласни ж и ѝ в говора на Голо бърдо, Албания, 65–72; **Райкова, М.** Графико-фонетични особености на писмените паметници от Разложкото книжовно средище от средата и втората половина на XIX век, 73–94; **Глушченко, Ю.** Фактор США в русийско-българските отношения, 95–100; **Хотко, Е.** Роль и место России и Болгарии в Европе, 101–106; **Германов, Ст.** Поредният завој в българската политика по македонският въпрос през 1971 г., 107–116; **Кременлиев, А.** Апостолската традиция сред българската колония в Австрия, 117–120; **Александрова, Е.** За едно дарение – признателност към предците и послание към поколенията, 121–124; **Любенова, Л.** Старозагорецът Борис Охридски – последният български владика в Македония, 125–134.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2011, № 4: Пенчев, Вл. Три оловни фалшификата на дребни медни късноримски монети, намерени при археологическите разкопки в Силистра, 5–6; **Симеонова, Г.** Архитектурно усвоеното пространство с оглед на неговата

изначална святост, 7–16; **Колева, Е. и И. Колева.** Връзките на хаджи Николи Минчоуглу от Търново с чорбаджи Иванчо Пенчов Калпазанов от Габрово в борбата за черковна независимост, 17–23; **Узунова, М.** Акцията на Марко Балабанов и Драган Цанков пред Европа през 1876–1877 г., 24–45; **Пеев, Г.** Франция и борбата ѝ за влияние в българската армия в края на XIX и началото на XX век, 46–53; **Драгнева, М.** История на „пеещите“ каручки в Провадия, 54–69.

2012, № 1: Алексиев, А. Открита е шампа на свети Иван Рилски Чудотворец от Гавриил Йеромонах Рилец, 1–10; **Пенчев, Вл.** Ранна българска имитация на анонимна медна византийска монета от клас А1–2, намерена при археологическите разкопки в Поморие, 11–12; **Василев, М.** Военно-политическата кампания на Ситалк срещу Пердикас и халкидите (431–429 г.), 13–30; **Петков, П.** Как без султански ферман през 1837 г. е построена църквата „Св. Арх. Михаил“ в касабата Етрополе и узаконена със султански ферман през 1842 г., 31–34; **Узунова, М.** Чешмите по българските земи през XIX в., 35–39; **Узунова, М.** Първи мъжки и девически училища в София през Възраждането, 40–47; **Кулиш, С.** Кога и как бе освободена Варна от османско робство. Още малко история, 48–53; **Симов, Й.** География или етничност? Обществено-политическата дейност и позиции на македонските имигранти в Бесарабия през 1917–1918 г., 54–65; **Мигев, Вл.** Отражението в България на политиката на Китайската комунистическа партия за „Големия скок“ (1958–1960 г.), 75–79.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2011, № 4: Донева, Б. „Новите“ в художествената критика, 5–11; **Димитрова, Т.** „Новите художници“ и властта (Опит за пореден прочит на старите текстове), 12–17; **Митева, М.** „За касиера или добро, или нищо“. Бележки към „Касова книга на Дружество на Новите художници“, 18–21; **Балчева, М.** Смисълът на една ретроспекция. Изложбата „Дружество на Новите художници (1931–1944). 80 години от основаването“, Софийска градска художествена галерия, 2011–2012 г., 22–26; **Станева, Т.** Сюжетната трактовка на фигуралната композиция в творчеството на „Новите художници“ (1931–1944), 27–32; **Динева, Кр.** Мястото на натюрморта в българското изкуство от 30-те години на XX век, 33–38; **Лалов, В.** „Ессе Ното“ на Кирил Цонев – нови изследвания върху творчеството на художника в Мюнхен, 39–47; **Петров, Пл. В. и Р. Димова.** Неизвестното живописно наследство на Димитър Драганов, 48–53; **Декова, Г.** Българската изложба в Ню Йорк през 1938 година, 54–57.

2012, № 1: Мутафов, Е. Живописиста на Атон през призмата на новите научни изследвания. Размисли, 3–10; **Гергова, И.** Диалогът на грешника с Богородица, 11–14; **Кунева, Цв.** Поствизантийските стенописи в църквата „Св. Теодор“ при Бобошево и техният художествен кръг, 15–22; **Захариева, М.** Към историята на Мисловщичкия манастир „Успение Богородично“ и неговите стенописи, 23–31; **Колушева, М.** Патронната икона на св. Димитър от Бобошевския манастир, 32–40; **Трифенова, А.** Икона на св. Власий с житийни

сцени в сборката на църквата „Св. Атанасий“ във Варна, 41–43; **Тулешков, Н.** Отново за часовниковите кули, 51–57.

Проглас. ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Пенка Радева. ISSN 0861-7902.

2011, № 2: Игов, Св. Иван-Мешковата „Поетика на критиката“ 5–19; **Велева, Р.** Функции на диалога в структурата на романа „Синият залез“ от Павел Вежинов, 20–40; **Цонева, Л.** Театралната метафора в медийния дискурс, 41–56; **Кабакчиев, К.** Трактатът на Константин Костенечки като разобличение, 57–72; **Драгова, Н.** Ученически ръкописен вестник „Утро дневник“, 73–84; **Григораш, Н.** При изворите на украинската литературоведска българистика: Георги (Юрий) Гуца-Венелин (1802–1839), 85–94.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2011, № 3: Иванова, Кл. Новооткрити фрагменти от Празничен миней № 23 в Архива на Българската академия на науките, 3–30; **Bereznyak, A.** Blessed Ignorance? A Comparative Perspective on Eastern and Western Missionary Approaches to the Transmission of Knowledge, 31–44; **Цибранска-Костова, М.** Светци и памети в сборника „Различни потреби“ – Венеция (1571–1572), 45–73; **Сковронэк, М.** О списке „Апокалипсиса“ Псевдо-Мефодия („Откровения Мефодия Патарского о последних временах“) Государственного архива в Бухаресте, 74–115.

2011, № 4: Мирчева, Е. За етапите в развитието на Преславската преводаческа и редакторска школа (*Отново за Супрасълския сборник*), 3–23; **Добъчнина, А.** Търново как „Новая Фессалоника“: Святостъ солунской базилики в „Молитвенном доме“ великомученика Димитрия Солунского, 24–40; **Гюзелев, В.** Битката край Клокотница (9 март 1230 г.) в средновековния историко-литературен спомен и в народното предание, 41–54; **Райкова, М.** Към историята на Номоканона при Великия требник (*За една творческа преработка на текста от шестдесетте години на XIX век*), 55–80.

Старобългарска литература. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Лиляна Грашева. ISSN 0204-868X.

2010–2011, 43–44: Протохристова, Кл. Петър Динеков в българската академична традиция, 5–15; **Младенова, М.** Преобръщане на парадигмите, или има ли мода в науката, 16–37; **Станков, Р.** Проблеми текстологии древнеболгарского перевода *Хроники Георгия Амартола*, 38–95; **Петрова, М.** *Мъчението на св. Пелагия от Тарс* в южнославянските староизводни четиминей, 96–117; **Мирчева, Е.** Търновският новоизводен превод на *Мъчението на св. 40 мъченици от Севастия*, 118–166; **Станкова, Р.** Проложните жития на св. Параскева Епиватска (Петка Търновска) в южнославянски преписи от XIV–XV в., 167–182; **Тотев, Т.** Повторно за надписа от северната крепостна

стена на Вътрешния град на Велики Преслав, 183–193; **Куюмджиева, Св.** Реликти от стара практика: някои наблюдения върху аранжирането на репертоара на ранните кондаци, 194–208; **Куюмджиева, М.** Изображението на св. Троица в наоса на църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси – иконографски прототипи и съдържание, 209–235; **Ганчева, Н.** Виртуалната библиотека „Manuscriptorium“, или за пътя към интегрираното представяне в интернет на колекции от ръкописи и старопечатни книги, 241–246; **Георгиева, Г.** Публикации по старобългарска литература и култура, излезли в България през 2006 г., 291–347.

Съпоставително езикознание / Сопоставительное языкознание / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2011, № 2: Бъчваров, Я. Списание „Съпоставително езикознание“ на път към зрелостта (Ретроспективен поглед, еволюция, постижения и перспективи), 5–19; **Ухлиржова, Л.** Общност и многообразие на словоредата на клитиките (Съпоставително изследване на българския и чешкия език) (Част II), 20–31; **Ковачева, М.** За жаргона интердисциплинарно, 32–48; **Bagasheva, A.** Why do we stonewall about compound verbs, 49–71; **Веселинов, Д.** Из кореспонденцията на Владимир Георгиев, 72–74.

2011, № 3: Ухлиржова, Л. Общност и многообразие на словоредата на клитиките (Съпоставително изследване на българския и чешкия език). Част III, 5–16; **Daynovska, D.** Les préfixes *из-* en bulgare et *ex-* en français: comparaison des valeurs sémantiques, 17–29; **Генова, В.** Особенности на евроекта и проблеми на превода, 30–41.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed.-in-Chief Virginia Paskaleva. ISSN 0204-8906.

2011, 1–2: Madjarov, D. L'histoire de Petăr (Pierre) Deljan – *souverain legitime* et du prince Arpad – *düla*. Relations entre le rituel et la titulature, 3–40; **Димитрова, М.** Славянская палеография – предмет и задачи, 41–72; **Штерионов, Ш. Д.** Демографическая политика османских властей в болгарских землях в XVIII–XIX века (Накануне 1878 г.), 73–110; **Simeonova, G.** Zustand der Untersuchungen im Bereich der Geschichte der bulgarischen ethnographischen Wissenschaft, 111–134; **Jordanov, I.** Le monnayage du dernier défenseur de Sirmium en 1018 (Une énigme de l'histoire et de la numismatique bulgare au Moyen Age), 135–139; **Petkov, D.** The Macedonian Question in Bulgarian-Yugoslav Relations (July 1948–October 1956), 140–168; **Ünal, H., D. Ekinci.** A Tale of Two Neighbours: Past, Present and Future of Turkish-Bulgarian Relations, 169–190; **Paskaleva, V.** Österreichische konsularberichte und die bulgarische Nationalbewegung (1856–1876) (Teil I.), 191–216.

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed.-in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2011. № 2–3: Vasseva, V. Le rythme de la vie dans les Balkans, 3–21; **Baev, J.** Bulgaria and the Nuclear Proliferation in the Balkans, 22–50; **Konstantinova, Y.** Political Propaganda in Bulgaria during the Balkan Wars, 79–116; **Sabev, O.** A Tower of Babel in Constantinople: Robert College's Students and Their Nationality, 117–159; **Zaimova, R.** Orientalisme occidental et balkanique: le cas des contes orientaux, 193–201; **Detrez, R.** „Alafranga nationalism“. Civil nationalism in the Ottoman Balkans, 202–223.

ДИСЕРТАЦИИ

2011–2012

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Мая Методиева ВУКОВСКА. Българо-английското превключване на кодове в писмени текстове. С., 2012.

Константин Антонов ДЕЛОВ. Валери Петров. Тематични модуси и проблеми на поетиката. С., 2011.

Славей Димитрова ДИМИТРОВА. Идентичност и другост в контекста на чешката литература от периода на Ранното възраждане. С., 1912.

Мария Стоилова ЖЕРЕВА. Перформативи и перформативни изказвания в съвременния български език. С., 2012. ДН

Галина Койчева ИВАНОВА. Литературната рефлексия върху проблема за истината (Истина и разбиране у Ницше, Хайдегер и Гадамер). С., 2012.

Ангел Михайлов ИГОВ. Фикционални модели на града в съвременния британски роман: Иън Макюън и Мартин Еймис. С., 2012.

Елизавета Самойловна КАПИНОВА. Технология на обучението по невербално делово общуване при изучаване на руски език в професионално ориентирано висше училище. С., 2012. ДН

Ваня Ангелова МИЧЕВА. Паратактивни отношения в историята на българския книжовен език. С., 2011.

Биляна Кирилова РАДЕВА. Относителните прилагателни имена в съвременния български език (Семантика, граматика). С., 2012.

Мария Александрова РАЙКОВА. Разложкото ръкописно книжовно средище от втората половина на XIX век. С., 2011.

Камелия Светлинова СПАСОВА. Събитие и пример в порядъка на дискурсите за литературата. Проблемът за образцовата творба. С., 2012.

Ивелина Любенова СТОЯНОВА. Автоматично разпознаване и тагиране на съставни лексикални единици в българския език. С., 2012.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

- Нели Василева ГАНЧЕВА. Проблеми на съставянето и публикуването на Кирило-Методиевската библиография. С., 2012.
- Таня Димитрова ДИМИТРОВА. Кръщението у православните българи – тайнство и традиция. С., 2012.
- Мария Стоянова ЛЕВКОВА-МУЧИНОВА. Родът Чалъковци през Възраждането. С., 2012.
- Светлана Пламенова ЛЕФТЕРОВА. Българската фолклористика в края на XX век – насоки, автори, издания. С., 2012.
- Михаил Тодоров ЛУКАНОВ. Конвенция и иновация в българската рокмузика: върху опита на формация Студио Балкантон. С., 2012.
- Виктория Сотир МОМЕВА-АЛТИПАРМАКОВСКА. Мениджмънт на културното наследство и антропология на туризма. С., 2012.
- Алена Георгиева ТЕНЧОВА. Монетна циркулация през VI–VII век в земите на днешна Югоизточна България. С., 2012.
- Светослава Петрова ТОНЧЕВА. Нови религиозни движения в Европа – национални и транснационални контексти. С., 2012.
- Константин Тотев ТОТЕВ. Солунски евлогии, открити в България (оловни ампули енкалпиони и икони XII–XV в.). С., 2012. ДН
- Яна Георгиева ЯНЧЕВА. Колективизацията в българското село (1948–1970). Етнографски аспекти. С., 1912.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2012

Българският златен век

Международен симпозиум

Научен център „Преславска книжовна школа“ към Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“

18–19 май 2012 г. – Шумен

34 доклада

XXI международна кръгла маса „Нощни Балкани“

Международен университетски семинар за балканистични проучвания и специализации „Проф. д-р Илия Конев“ при Югозападния университет „Неофит Рилски“

19–21 април 2012 г. – Благоевград

28 доклада

XIX „Епископ-Константинови четения“ – „Календар и време“

Факултет по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“

21 май 2012 г. – Шумен

46 доклада

LI Национална археологическа конференция

Регионален исторически музей – Бургас

29 май–1 юни – Бургас

20 доклада

Поломието – находки, събития и личности

Исторически музей – Попово

26–27 април – Попово

55 доклада

Свети Патриарх Евтимий – личност и дело

Национална конференция с международно участие

Българска академия на науките, Фондация „Свети Евтимий, Патриарх български“, Кирило-Методиевски научен център към БАН

29 май 2012 г. – София

11 доклада

Региони, граници, общества и идентичности в Централна и Югоизточна Европа

Българо-унгарска научна конференция

Институт за исторически изследвания към БАН, Институт по история към Унгарската академия на науките, Специалност „Унгарска филология“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Унгарски културен институт – София

16–17 май 2012 г. – София

Светци и свети места на Балканите

Международна научна конференция

Катедра по кирилometодиевистика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Институт за литература към Българската академия на науките – Направление „Стара българска литература“

14–16 юни 2012 г. – София

87 доклада

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Борис Христов в българската литература и култура

Департамент „Нова българистика“ на НБУ и Направление „Нова и съвременна българска литература“ при Института за литература към БАН

30 март 2012 г. – София

20 доклада

Време и история в славянските езици, литератури и култури

Единадесети национални славистични четения

Национална научна конференция с международно участие

Факултет по славянски филология на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

19–22 април 2012 г. – София

177 доклада

Кирилometодиевски четения 2012

Катедра по кирилometодиевистика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

11 май 2012 г. – София

Научна сесия по повод 70 години от създаването на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН

15 май 2012 г. – София

5 доклада

Опасни връзки / Престижни връзки

Научна конференция

Академичен кръг по сравнително литературознание

26–27 април 2012 г. – София

40 доклада

ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО

Архиви, професия и образование – реалности и стратегии

Юбилейна конференция

По случай 60-годишнината от старта на българското професионално образование по архивистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и 10-годишнината на Специалност „Архивистика и документалистика“ в Историческия факултет

Катедра „Архивистика и помощни исторически дисциплини“ при Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

18–19 април 2012 г. – София

16 доклада

Бележити дейци и изследователи на борбите за национална свобода

Възпоменателна научна конференция

Македонски научен институт, Институт за исторически изследвания при БАН

17 май 2012 г. – София

18 доклада

Бесарабските българи в постсъветското пространство: политика, идентичност, култура

Международна конференция

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

9–10 май 2012 г. – София

26 доклада

Десети изкуствоведски четения 2012

Институт за изследване на изкуствата при БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Югозападен университет „Неофит Рилски“ и други

20–23 май 2012 г. – София

86 доклада

Празникът на св.св. Кирил и Методий – от националното към европейското духовно пространство

Научна конференция с международно участие

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

11–12 май 2012 г. – София

26 доклада

Светът на детето

XIV Национална конференция на българските етнологи и фолклористи

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН и Регионален исторически музей – Враца

3–4 май 2012 г. – Враца

Сердикийският едикт (311 г.): Разбирания и реализации на идеята за религиозна търпимост

Международна интердисциплинарна научна конференция

по повод 1700-та годишнина на Сердикийския едикт

Българска академия на науките, Национален църковен историко-археологически музей, Институт по археология с музей при БАН, Съюз на архитектите в България, ОП „Стара София“

27–28 април 2012 г. – София

37 доклада

Традиции и преход в българската историческа наука

Кюстендилски четения

Исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Регионален исторически музей – Кюстендил

1–2 юни 2012 г. – Кюстендил

33 доклада

ХОРИЗОНТИ

Поетическото творчество на Елисавета Багряна в превод на румънски език

Творчеството на българската поетеса Е. Багряна е трайно свързано с националната културна традиция, от която то извлече най-хубавото и по този начин само се превърна в стойностен момент от нейното постъпателно развитие напред – в търсенето на нови форми и средства за претворяване на света, в търсене смисъла на човешките усилия и предназначението на човека и особено на жената. В този стремеж Багряна си оставаше преди всичко българка, което по силата на една странна логика я направи универсална.

Тъкмо поради причини от подобен характер срещата на румънския читател с поезията на Е. Багряна беше неизбежна, трайна и бих казала не само географски, а и културно-исторически предопределена. Не е случаен фактът, че още в самото начало, когато са отпечатани първите ѝ преводи на румънски, при първото споменаване на нейното име в литературната периодика, те властно привличат вниманието и интереса на писатели и преводачи, спечелват техните симпатии, открояват името ѝ изведнъж и ярко го налагат в съзнанието им без уговорки и без снизхождение. С течение на годините този интерес и внимание се превръщат в истинско преклонение пред личността и творчеството на една от най-големите поетеси на нашето време.

В библиографските справки се посочва, че първите преводи на произведения от Е. Багряна на румънски език датират още от средата на XX в. От значение за по-нататъшното възприемане на поезията на Е. Багряна в съседната страна е появата на антологии на българската поезия и отделни стихосбирки. Те са както следва: „Poeme Bulgare“ („Български поеми“, сборник, 1951 г.); „Antologia poeziei bulgare“ („Антология на българската поезия“, 1956 г.); „Poeți bulgari clasici și contemporani“ („Български поети класици и съвременници“, 1962 г.); „Versuri alese“ („Избрани стихове“, 1967 г.); „Din țara trandafirilor: lirica bulgară contemporană“ („От страната на розите“, нов сборник от съвременна поезия, 1970 г.); „Antologie de poezie bulgară de la începuturi până azi“ („Антология на българската поезия от началото до сега“, 1977 г.) и през 1981 г. „Lirica bulgară contemporană“ („Съвременна българска лирика“).

За да може румънският читател да си изгради по-пълна и цялостна представа за Е. Багряна като личност, още от началото по-голяма част от преводите са били придружени с биографични данни, с предговори, подписани или от самите преводачи, или от съставителите на антологииите.

Първите публикации в румънски превод се появяват в периодичните издания – отделни стихотворения, преведени от различни хора, владеещи в различна степен езика, от и на който превеждат. Това несъмнено се отразява върху качествата на преводите, но въпреки всичко те имат своето значение и смисъл, защото са първите подстъпи към едно пълноценно, богато и разнообразно общуване с лириката на Багряна. След единичните преводи в началото, малко по-късно вече срещаме творби от българската поетеса, включени в представителни антологии. В тези антологии качеството вече е значително по-високо, както по отношение на преводите, така също и на подбора.

Но несъмнено последният етап от развитието на този естествен процес на врастване на един естетически феномен в чужда национална култура е появата на самостоятелен сборник с творби, който има претенциите да очертае сравнително най-пълно творческата физиономия на автора, да го представи на читателската аудитория откъм неговите най-добри страни, реализирани в конкретни художествени текстове. И наистина, такава стихосбирка с преведени стихове от Е. Багряна не закъснява да се появи в Румъния¹.

Разбира се, в усилията на цялата плеяда от писатели, преводачи, литературни критици и теоретици да направят достойние на румънската литературна и културна общественост забележителното творчество на българската поетеса, немалък дял се пада и на литературната критика. За да може румънският читател да си изгради сравнително пълна и завършена представа за Е. Багряна като личност и като творец, допринасят извънредно много биографичните бележки, литературните портрети и студии, с които се съпровождат публикациите на преводите в литературната периодика² или предговорите към самостоятелните издания. По повод на различни юбилейни чествания се печатат статии и информации, в които се съдържат освен литературни оценки върху цялостното ѝ творчество, също така и много данни, свързани с нейните творчески изяви в момента, със сведения за нейния живот, пътувания и отзиви за творчеството ѝ в чужбина. Заслужават да се отбележат статиите на Еуджен Симион³ и А. Е.

¹ Versuri alese. Elisaveta Bagreana; în românește de Victor Tulbure. București, Editura pentru literatură universală, 1967. 275 p., portr., facs. (Colectia „Polis“).

² România literară; Convorbiri literare; Luceafărul; Secolul 20; Orizont; Familia; Steaua; Tribuna; Tomis; Contemporanul; Amfiteatru; Arges; Vatra; Viața românească; Iașul Literar; rubrici: Din lirica Bulgara, Lirica bulgara, Poeti din R.P. Bulgaria, Lirica din R. P. Bulgaria, Din poezia bulgara, Antologia bulgara, Pleoape deschise spre astre, etc.

³ Simion, E. – Secolul 20, No 5, 1964, p. 12.

Баконски⁴. Еуджен Симион (1933) е литературен критик, есеист, преподавател в Букурещкия университет, академик и вицепрезидент на Румънската академия на науките. Основното му съчинение е „Scriitori români de azi“ в четири тома. Е. Симион публикува в списание „Двайсети век“ (Secolul 20) статия, озаглавена „Е. Багряна – душа, създадена за пространства и слънце“, която по същество е проникновена рентгенограма на душевния мир на великата поетеса. В статията проличава не само изключителната ерудиция на критика, но и дълбокото разбиране на спецификата на поетическите видения и инвенции на поетесата. Още от 1964 г., преди да се появи цяла книга с преводи на нейни произведения (1967 г.), румънският читател има възможност да се запознае с живота и дейността ѝ през погледа на един литературен критик. Е. Симион не се ограничава само с бегли бележки, а анализира голям брой стихотворения, включва кратки цитати, като предлага една оригинална интерпретация на темите. Подборът на стиховете е много добър и богат. Освен че е първата и единствена по вида си, тази статия е най-прецизна в оценките си и в представянето на поетесата. Румънският литературен критик проявява сигурен усет към творчеството на Багряна, без да се влияе от чужди оценки и общоразпространени мнения. Навсякъде разчита на своя вкус, мери със своя мярка и не греша. Времето потвърди преценките му.

В скалата за оценки посредством съпоставянето на поети от различни национални принадлежности, румънският поет А. Е. Баконски е дълбоко убеден, че името на Багряна може да стои редом с имената на творци от ранга на Тудор Аргези, Габриела Мистрал и Чечилия Мейрелес.

В овладяването на румънската читателска аудитория особено важен момент е появата през 1967 г. на сборника „Избрани стихове“ в превод на румънския поет и преводач Виктор Тулбуре. За него Е. Багряна казва в литературната анкета: „В. Тулбуре е мой преводач. Преведе и издаде на румънски цяла книга с мои стихове и написа стихотворение за мене“⁵. Но В. Тулбуре е не само преводач, а и съставител на сборника. Чрез неговите предпочитания и поетически усет е съставен този автопортрет на българската поетеса и предложен на румънските читатели. Сборникът е съставен по „Избрани произведения“ 1957 г. и „От бряг до бряг“ 1963 г. и включва 111 стихотворения, поместени в 21 цикъла, които илюстрират поетичното творчество на Е. Багряна до момента – „Дни“, „Старонародни образи“, „Вечната и святата“, „Любов“, „Бретан“, „Бъдник“, „Лавина“, „От разни брегове“, „Черноморие“, „Мансардни мечти“, „Птицата с моторното сърце“, „Ден утрешен“, „Колело“, „Къща в полето“, „Тежък час“, „Пенелопа на ХХ век“, „Сеизмограф на сърцето“, „Мост“, „Пролет 1945“, „Боянски цикъл“, „Посвещения“, „Бразилски цикъл“ и „Контрапункти“. Анализът на езика на преводите и съдържанието на книгата доказват, че преводачът

⁴ Bakonsky. A. E. Omagiu Elisabetei Bagriana. – În: Meridiane, București, 1965, p. 318.

⁵ Сарандев, И. Елисавета Багряна. Литературна анкета. С., 1991, с. 162.

и съставител В. Тулбуре е избрал пътя на верността към лириката на Багряна, но същевременно в избора си той се е ръководил от личните си предпочитания и усещане, а не толкова от чуждите мнения относно йерархията на стойностите в нейната лирика. Почти във всички случаи основното изискване, от което се ръководи той, е верността към оригинала на смислово, образно, интонационно и ритмично равнище.

Когато поради непреодолими пречки В. Тулбуре е трябвало да промени или допълни текста, той се е стремил, изменяйки на образа в оригинала, да остане верен на образната система на лириката на Багряна. Верността към оригинала характеризира подхода на В. Тулбуре като преводач. Той си позволява малко преводаческа свобода и успява да намери адекватни форми за ритмичност и музикалност. По този начин още при първата си голяма поява на румънски език Багряна е представена в пълнотата на цялостното си творчество. Много сполучливи са и преводите на „Зов“, „Стихии“, „Вечер“, „Потомка“, „Поезия“ и др.

Все пак има случаи, в които преводачът В. Тулбуре „изневерява“ на Багряна, но независимо от това преводите му създават вярна и естетическа представа за поезията на Багряна на румънски език и налагат „модел“, с който бъдещите преводачи трябва да се съобразяват.

Ако проследим хронологично преводите, ще забележим, че по един начин се превежда Багряна преди Тулбуре и по друг след него.

Струва ми се, имаме всички основания да твърдим, че в негово лице лириката на Е. Багряна срещна не само свой ценител, но и един активен и авторитетен популяризатор на нейното творчество в Румъния. Книгата излиза в издателството за световна литература, при това в една от най-популярните и търсени библиотечни поредици – „Поезия“.

Сборникът „Избрани стихове“, дело на добре познатия на румънската културна общественост и със своите преводи от български на румънски език В. Тулбуре, не е просто един от многобройните преводи и представяния на Е. Багряна пред чуждоезична аудитория, а преди всичко щастливо покритие на два творчески свята, провокирало желанието и стремежа у единия за адекватната му езикова трансформация. При това В. Тулбуре не се ограничава с ролята си само на преводач, а за да съумее да събуди представи и асоциации у сънародниците си, сходни с тия на четящите стихове на поетесата в оригинал, е снабдил своята книга с много и разнообразни допълнения, бележки, с богат илюстративен материал, с коментари, които ситуират явлението Е. Багряна в контекста на времето и явленията, чийто художествен отзвук са самите стихове.

В „Избрани стихове“ е запазен редът на циклите от „Вечната и святата“, заглавията на отделните стихотворения са предадени по възможност най-близко до оригинала. Същият стремеж е ръководил преводачът, когато се е докоснал до идейното, смисловото и мотивното богатство на тази поезия. Той рядко си

позволява да пренебрегне някой или пък да замени образ от оригинала със свой, който в дадената лексикална или семантична ситуация, според неговата преценка, е по-подходящ. И може би такъв подход, макар на пръв поглед да се отклонява от оригиналния текст, в същото време остава верен на духа и смисъла на света на поета. А това е най-трудното препятствие в стремежа към постигане на съвършен поетически превод. При Багряна е налице едно допълнително утежняващо работата на преводача обстоятелство – пред себе си той има творец с ярко изразена лексикална и смислово-интонационна специфика, чиято адекватност в превода е изключително трудно постижима. Ето защо очевидно В. Тулбуре е знаел от какво да се откаже и какво да добави, за да бъде убедително представена авторката пред румънската културна и литературна общественост.

В. Тулбуре най-често запазва интонационната и смисловата хармония на изречението от оригинала. Тя, както се вижда, не е непостижима за него. И може би тъкмо затова той не само плътно се доближава до смисловата специфика на оригинала, но и съумява да го застави да зазвучи естествено и на румънски език. По такъв начин идейният и емоционален свят на поетесата кореспондира с най-широка читателска аудитория, сред която намира добронамерен прием, издържайки успешно теста за пълноценно възприемане. Естествено е, че преводачът невинаги успява да предаде многобройните смислови и емоционални нюанси в оригинала и оттук – да предаде промяната в значението на думите; от друга страна, трудно се реализират словесно особените ефекти, които произтичат от простотата на израза.

В края на 70-те години с лириката на Багряна свързва своето име и още един преводач – Валентин Дешлиу⁶. За кратко време той се изявява наред с В. Тулбуре като един от най-активните популяризатори на българската поезия в Румъния. В. Дешлиу отлично владее български и добре познава съвременната българска литература. Плод на неговата активна преводаческа дейност е антологията „Съвременна българска лирика“, излязла през 1981 г. В нея е отделено централно място на Багряна. В своите оценки специалистите сочат представянето на българската поетеса като най-сполучливото в антологията – и като подбор, и като превод.

В румънския литературен живот получи широко разпространение още от 1964 г. една нова форма на творческо сътрудничество в областта на стихотворния художествен превод: сътрудничество между добри преводачи (напр. В. Тулбуре и В. Дешлиу, сп. „Seculul 20“ № 5, 1964 г.) или между добри познавачи на българския език и литература и изтъкнати съвременни поети. Пример за такова ползотворно сътрудничество е представянето на Елисавета Багряна във

⁶ Lirica bulgară contemporană. Antologie, cuvînt înainte și note bibliografice de Valentin Deșliu. București, 1981.

в. „Оризонт“ (10 февруари 1984 г.). Преводите на стиховете са дело на Константин Джамбашу и поетесата Пасионария Стойческу.

През следващите десетилетия румънските преводи на съвременна българска поезия нарастват както по брой, така и по качество.

От голямо значение са богатите антологии от 1970 г., 1977 г. и 1981 г., както и многобройните страници в румънския печат в Букурещ и провинцията, щедро посветени на творчеството на българските автори.

Трябва да се подчертае фактът, че Багряна присъства навсякъде, и в антологията, и в печата, като видно име от българската литература.

Антологията „От страната на розите“ (Съвременна българска лирика), 1970 г., е изготвена от известните специалисти В. Дешлиу и В. Тулбуре. Тя включва 37 съвременни поети с по 2–6 стихотворения. Антологията започва с Е. Багряна, представена с 6 творби, съпроводени с кратки биографични бележки.

„*Antologie de poezie bulgară de la începuturi până azi*“ (1977) („Антология на българската поезия от началото до сега“) е най-представителната от излезлите в Румъния. За първи път румънските читатели се запознават с българската поезия така цялостно и с толкова нейни творци – от народната песен до Стефан Цанев, общо 108 поети, от които 80 са съвременни. И тук се появява отново нейното име, чиито стихотворения са преведени от В. Тулбуре – „Потомка“, „Амазонка“, „Стихии“, „Младост“, „Прогноза“, „Париж“, „Думите и ехото“, „Пролетен дъжд“, „Контрапункт“. Преводите са придружени от кратки биографични бележки за всеки поет, включително и за Багряна. Тук единствено се споменава, че през 1974 г. тя е посетила Ипотещ, родното място на великия румънски поет М. Еминеску, за да почете гроба на родителите му. От всичките включени в сборника поети тя присъства с най-много стихотворения – девет на брой.

Появата на антологията през 1977 г. в Букурещ е особено важен момент в завладяването на румънската читателска аудитория. В. Тулбуре е не само преводач, но и съставител на сборника заедно с Хараламбие Грамеску. Чрез неговите предпочитания и поетически усет е съставен този портрет на българската поезия, включващ 108 имена, заслужаващи да бъдат предложени на румънските читатели. В лицето на В. Тулбуре българската поезия среща не само свой ценител, но и един активен популяризатор в Румъния. Книгата излиза в издателство „Minerva“, в една от най-популярните и търсени библиотечни поредици „Библиотека за всички“.

През 1981 г. се появява антологията „Съвременна българска лирика“, която включва 31 съвременни поети, представени с различен брой стихотворения. Преводите са дело на различни румънски преводачи като В. Тулбуре, В. Дешлиу, М. Маджари и К. Мамали, които най-често запазват интонацията и смисъла на оригинала, точно предават всички подробности. Те вярно схващат смисъла на думите и в същото време се съобразяват с художествения стил на всеки отделен поет. Но преводачите невинаги успяват да предадат разнообразните нюанси, новите

значения, които думите понякога получават, особените ефекти, произтичащи от простотата на израза. Така преводите са различни: едни много успешни, други не чак толкова. Тук трябва да се има предвид и немаловажният факт, че много често преводите са били извършени с помощта на подстрочници от добри познавачи на българския език и литература. Затова, с малко изключения, те са прецизни. Има и неточности, но това е в границите на допустимото. Задачата на румънските преводачи не е била лесна. Усложнението идва и от факта, че двата езика са толкова различни. Трудностите са неизбежни, но си заслужават усилията. И за благодарност към всички преводачи за тяхната работа и усилия е необходимо да припомним мисълта на Гьоте: „Каквото и да се каже за недостатъците на един превод, той остава едно от най-важните и най-ценните занимания в света“.

Общо от лириката на Елисавета Багряна са преведени около 150 стихотворения – 111 са включени в стихосбирката „*Versuri alese*“, дело на В. Тулбуре. Останалите са пръснати по страниците на споменатите вестници и списания и са излизали по различни поводи. Няколко нейни творби са били обект на вниманието от повече преводачи като „Потомка“, „Пенелопа на XX век“, „Летища“, „Ти искаше“, „Ръцете“, „Жена“, „Дилема“, „Несебърски сън“, „Земята, внучката и аз“, „Върхът“.

Анализирайки качеството на преводите от антологиите и авторските томове, можем да кажем, без да сгрешим, че повечето от тях са над средно ниво. От гледна точка на количеството, включително и излезлите в печата, най-многобройни са тези на В. Тулбуре и В. Дешлиу. Заслужава да се отбележи тук и фактът, че наред с познатите В. Тулбуре, В. Дешлиу, К. Джамбашу, П. Стойческу, А. Сторин, И. Олтеану, М. Маджари, Х. Гръмеску, К. Мамали, Т. Джорджеску, А. Корну, Х. Зилиеру, В. Мазилеску, Р. Тулбуре върху творчеството на Багряна са работили някои изтъкнати румънски поети като Нина Касиан, Вероника Порумбаку, Никита Станеску.

Творчеството на българската поетеса намира място и по страниците на румънския периодичен печат. В случая трябва да отбележим, че не става дума единствено за литературните издания като „*România Literară*“, „*Convorbiri Literare*“, „*Secolul 20*“ и др., а също така за вестници и списания с подчертан обществено-културен профил. В тази периодика най-често по календарни поводи – национални празници, кръгли годишнини на български творци или пък без специални събития и тържества се появяват публикации от български писатели в превод на румънски. Понякога те са придружени от литературни портрети или кратки биографични бележки. Макар да се появяват епизодично, те имат важно значение за обогатяване познанията на масовия читател върху българската изящна словесност, защото въпросните издания са адресирани до най-широка читателска аудитория. И ако подборът на автора и творбите, с които е представен, е сполучлив, тогава ефектът от естетическото въздействие се умножава многократно. Такива издания са: „*Orizont*“, „*Familia*“, „*Steaua*“,

„Tribuna“, „Tomis“, „Contemporanul“, „Amfiteatru“, „Argeș“, „Vatra“, „Viața românească“, „Iașul Literar“. Те са отделили в своите страници колонки за творчеството на българските автори. Винаги на челно място е била представяна Е. Багряна. Стиховете се публикуват под рубрики със заглавие: „Din lirica bulgară“ (От българската лирика); „Lirica bulgară“ (Българска лирика); Poeti din R.P. Bulgaria (Поети от НР България); Lirica din R.P. Bulgaria (Лириката от НР България); Din poezia Bulgară (От българската поезия). Съществуват обаче и няколко представяния чрез литературен портрет, който придружава преведените стихотворения. Например във в-к „România Literară“, 3, № 39 от 24 септ. 1970 г., с. 21 под заглавие „Какво ново в българската култура“ е отделена колонка, посветена на Е. Багряна. Публикувано е стихотворението „Ти искаше“ в превод на В. Мазилеску, заедно със снимка, на която италианската писателка Едвидже Пеше Горини я удостоява със златния медал за поезия, присъден от международната асоциация на поетите в Рим.

Пак във в-к „România Literară“, 6, № 19 от 10 май 1973, с. 28 е поместена статията „Е. Багряна на 80 години“ за живота и творчеството на поетесата, заедно с три стихотворения от цикъла „Контрапункт“: „Прогноза“, „Думите и ехото“ и „Пролетен дъжд“. Те са преведени от В. Тулбуре и М. Маджари.

Съвременната българска литература и изкуство присъства и по страниците на списанието „Secolul 20“ („Двадесети век“) още от началото на неговото излизане (1961) до сега. Отново трябва да се подчертае, че българската литература винаги е предизвиквала интерес сред румънската публика и е била в центъра на вниманието на румънските литературни списания.

Приятелски отношения и културните връзки между румънския и българския народ са част от хубавата традиция на взаимно опознаване с най-високите достижения във всички области на културния живот на двете съседни и приятелски страни. „Secolul 20“ представя на читателите си преводи от най-известните български поети, критически статии и информации, написани или от румънски автори, които добре познават българската литература, или от български писатели и критици. Преведените стихотворения се появяват или групирани по автори, понякога с кратко представяне, като например Е. Багряна (№ 5/1964), Валери Петров (№ 8/1962), Михаил Берберов (№ 1–2/1975), или в рубрики, посветени на българската поезия – Българска антология (№ 11/1962), или редом с поети от други страни. Така в брой № 3/1966 г. под заглавие „Pleoape deschise spre astre“ („Очи отворени към небесата“) са включени стихове на Е. Багряна, А. Ахматова, М. Цветаева, Б. Ахмадулина.

Много от броевете на списанието са посветени на големи личности от световната и румънската литература. Някои статии са от български автори. В брой № 6, 1964 г., посветен на Еминеску, е публикувана статията „Среща с Еминеску“ от Е. Багряна.

Лириката на Е. Багряна продължава да се превежда. Нейните текстове, както и преди, продължават да поставят проблеми пред всекиго, заел се с трудната и отговорна задача да включи в духовния обмен на своята страна художествения свят на автор от друга националност. Трудна и отговорна мисия, но същевременно блазнеща и желана от мнозина, защото според думите на Т. Аргези „клатината на езиците не може да се отклочи с чужди ключове“. Стиховете на Багряна продължават да поставят вечните проблеми на междуезиковото сътрудничество: адекватно предаване на идейно-художественото съдържание, богатството и разнообразието от метафори, образи, езикови обрати, стилкови похвати. И може би е прав Михай Еминеску, когато твърди, че „най-ценната и добра литература на един народ е непреводимата“.

Богатото и разнообразно творчество на поетесата става известно извън границите на България доста отдавна. Никак не е странно, че и в Румъния се появяват преводи от нейното творчество. Контактите в областта на културния живот позволяват на румънските културни дейци да открият поетесата и да я превеждат на своя роден език. През годините са били избирани най-представителните стихотворения, които дават пълна картина за стойността на нейното творчество в оригинал и за майсторството на нейните преводачи, интерпретатори и анализатори.

Известно е, че мярката за популярност на един творец в дадена чужда литература дават преводачите. От това, как е преведен един поет, зависи и съдбата на неговото творчество в съответната литература. Румънските преводачи, сред които има не само професионалисти, винаги са подхождали с чувство на отговорност към текста. Те са доказали чрез селекцията на българските поети и на стихотворенията, предложени на румънските читатели, развито чувство за стойността в литературата. Постоянните усилия на румънските преводачи, редактори и издатели да запознават широката публика с трайните ценности в съвременната българска поезия, представляват още едно доказателство за приятелството и уважението, което винаги румънският народ проявява спрямо българския.

Проникването на едно художествено творчество в съседна страна поставя обаче наред с всички други въпроси и въпроса за рецепцията му – как, по какъв начин и пътища то е стигнало до читателя, как и до каква степен е било възприето и оценено.

След появата на първите преводи в литературния печат интересът към Багряна започва да расте лавинообразно. Интервалите от единия до другия превод започват да се скъсяват, да стават все по-кратки и по-кратки. На първо време този интерес е събуден у самите преводачи, но без тяхното посредничество очевидно следващият етап на проникването е невъзможен. Постепенно вниманието и интересът към отделни творби, към личността на непознатата поетеса нараства, за да се оформи по-късно в интерес изобщо към нейното цялостно творчество.

След единичните преводи, пръснати по вестници и списания, идва вторият етап – появяват се вече представяния в авторитетни литературни списания с цели цикли и творчески характеристики. Така естествено се стига до поместване на нейни творби в представителни антологии. И последният етап на рецепцията е появата на самостоятелна книга, включването ѝ в енциклопедични речници и справочници, в национални енциклопедии. В тази насока следва да се изтъкнат заслугите и приносите на румънските преводачи и като цяло приносите на румънската преводаческа школа. А това означава, че би следвало да се назоват още имената на М. Маджари, Х. Гръмеску, Т. Джорджеску, К. Джамбашу и П. Стойческу, както и имената на поетите В. Тулбуре и В. Дешлиу. Благодарение на техните усилия, професионално майсторство и всеотдайност в работата им над преводите на стиховете на Е. Багряна, нейната лирика получи радушен прием в Румъния. В продължение на повече от половин столетие тя живее свой собствен живот, извоювала си е място по достойнство в духовния свят на румънската читателска аудитория. За това съдействат несъмнено и оживените контакти между румънската и българската културна общественост. Близостта на двата народа позволява и разширява възможностите на преводачите за интересни и оригинални интерпретации на забележителното ѝ творчество и по този начин отрежда достойно място на великата българска поетеса в румънската литература.

Джорджета Болд (Румъния)

Преводи на Елисавета Багряна в периодичния печат:

- Ostaşului sovietic. Traducere de Aurel Storin. – În: Viaţa românească, 11, № 9, septembrie 1958, 70–72;
- Steaua. Traducere de Ioanichie Olteanu. – În: Viaţa românească, 12, № 9, septembrie 1959, 108–110;
- Soare. Traducere de Nichita Stănescu. – În: Viaţa românească, 14, № 9, septembrie 1961, p. 95;
- Aeroporturi. Pământul, Nepoţica şi EU. Traducere de Aurora Cornu. – În: Secolul 20, 2, № 3, martie 1962, 38–40;
- Aerodromuri. Pîsul. Traducere de Nina Cassian. – În: Viaţa românească, 16, № 9, septembrie 1963, 94–94;
- Chemare. Mîreasa Urmaşa. Preludiu. Acela Care .... Cartea, Dimineaţa in Sliven. Sentimentul Primăverii. Poezia. Traducere de Victor Tulbure şi Valentin Deşliu. – În: Secolul 20, № 5, 1964, 4–11;
- Penelopa secolului XX. Traducere de Veronica Porumbacu. – În: Steaua, 16, № 3, 1965, 48–51;
- Ziduri de cetate. Traducere de Victor Tulbure. – În: Gazeta literară, 13, № 36, 8 septembrie 1966, p. 8;

- Plop tremurător. Traducere de Victor Tulbure. – În: Luceafărul, 9, № 37, 10 septembrie 1966, pagina 6;
- Zilele mele. Umbra. Roata lui Botev. Veșnica. Traducere de Victor Tulbure. – În: Gazeta Literară, 14, № 15, 13 aprilie, 1967, p. 8;
- Soarta nestinarelor. Traducere de Horia Zilieru. – În: Iașul Literar, 21, № 1, ianuarie 1970, p. 38;
- Vroiai. Traducere de V. Mazilescu. – În: România literară, 3, № 39, 24 septembrie 1970, p. 21;
- Conul de pin maritim. Traducere de M. Magiari. – În: România literară, № 37, 9 septembrie 1971, p. 23;
- Cunoaștere. Traducere de Valentin Deșliu. – În: Luceafărul, № 37, 9 septembrie 1972, pagina 7;
- Proгноza, Cuvintele și ecoul, Ploi de primăvară din ciclul “Contrapunct”. Traducere de Victor Tulbure și M. Magiari. – În: România literară, 6, № 19, 10 mai 1973, p. 28;
- Microsion. Traducere de Raluca Tulbure și Victor Tulbure. – În: Contemporanul, № 15, 17 iunie 1983, p. 16;
- Măinile. Vis despre Nesebar. Dilema. Penelopa secolului XX. Traducere de Passionaria Stoicescu și Constantin Geambasu. – În: Orizont, 35, № 6, 10 februarie 1984, p. 16;
- Femeia. Aeroporturile. Traducere de Cristea Mamali. – În: România literară, 17, № 36, 6 septembrie 1984, p. 21;
- De Nerezolvat. Traducere de Valentin Deșliu. – În: Transilvania, 13, № 9, septembrie 1984, p. 34–36;
- Portret. Traducere de Valentin Deșliu. Frunze. Traducere de Cristea Mamali. – În: România literară, 20, № 36, 3 septembrie 1987, p. 20.

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „*BULGARIAN BOOKS*“ предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми, художествена литература.

За информация и контакти:

The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias, albums, fiction from Bulgaria.

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg
Mrs Teodora Davidova

НАУЧЕН ЖИВОТ

Научна конференция „Празникът на св.св. Кирил и Методий – от националното към европейското духовно пространство“

На 11 и 12 май 2012 г. в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН се състоя научна конференция „Празникът на св.св. Кирил и Методий – от националното към европейското духовно пространство“. Целта на конференцията бе да се представят резултатите от интердисциплинарното сравнително изследване на кирило-методиевата празнична традиция в България и в Европа в рамките на едноименния проект с ръководител Е. Анастасова, спонсориран от ФНИ (ДОО2-315/12.2008 г., Анекс №1/12.2010 г.). Участие в конференцията взеха не само членове на научния екип на проекта, но също така и учени, специалисти по Кирило-Методиевска проблематика от страната и чужбина, сред които бе и видният славист и българист проф. Джузепе Дел'Агата, заместник-директор на Департамента по славянска филология в Университета в гр. Пиза, Италия – научен консултант на проекта.

Работата на конференцията протече в шест заседания, на които бяха изнесени и дискутирани 24 доклада. Първото заседание („Култът към св.св. Кирил и Методий през Средновековието и Възраждането“) бе открито с доклада на Сл. Бърлиева (София), посветен на сведенията за западноевропейската Кирило-Методиева традиция в сборници с хомилетично съдържание от края на XIV до XVIII в. От тях особен интерес представлява корпусът с евангелски проповеди от манастира Клойстернойбург край Виена, в който впечатляващ брой похвални слова (56) са посветени на Кирил и Методий. Причината за това, според Сл. Бърлиева, е, че през 1547 г. във владенията на Австрийската корона влиза Моравското маркграфство, а Кирил и Методий са негови светци покровители. Д. Найденова (София) се спря на дипломатическия конфликт между Русия и Австро-Унгария – двете страни, които се опитват да се превърнат в обединителен център на славянството – по повод честванията на 1000-годишнината от смъртта на св. Методий (1885 г.). Идеята на Й. Щросмайер тази годишнина да се превърне в обединителна инициатива за славянството, както и да се премахне разделението

между Източната и Западната църква не е добре приета от част от славяните (чехи, хървати, българи), сред които преобладават националистически тежнения. Своеобразно продължение на тази теза бе представено в доклада на Г. Симеонова (София), в който бе засегнат въпросът за слабото присъствие на общославянския характер на делото на св.св. Кирил и Методий в българската възрожденска книжнина, в която през този период окончателно се налага идеята, че тяхното честване е българско достойние, а възстановяването на празника – възраждане на традицията. Общественият отзвук на славистичната дискусия за етническата принадлежност на езика на Кирил и Методий сред славянските народи през XIX в. бе представен от Т. Готовска-Хенце (София) в контекста на формиращите се национални идентичности и националноосвободителни борби.

Второто и третото заседание на конференцията бяха посветени на „Празникът на св.св. Кирил и Методий в Славия“. Първият доклад по тази тема бе донякъде изненадващ, тъй като в Македония култът към Кирил и Методий и техните ученици има дълбоки традиции. Теренните наблюдения на Вл. Пенчев (София), подкрепени със сведения от македонската преса, показват, че макар и да е обявен през 2006 г. за национален празник, Денят на славянската писменост и култура в Македония все още не носи празнични характеристики, а се възприема като обикновен почивен ден и патронен празник на отделни учебни заведения. Честването на св.св. Кирил и Методий се състои в посещение на държавна делегация в Рим, свързано с поставяне на венци на гроба на св. Кирил и с дипломатически срещи. Този акт, както и църковният празник, се оценяват преди всичко като проява на македонската идентичност. Нови измерения на празника на Кирил и Методий се наблюдават и в Русия. Както показва изследването на Св. Тончева (София), през 2010 г. е поставено началото на обединението на двете чествания на празника: традиционното църковно (от 1863 г.) и по-малко значимото дотогава светско отбелязване на Деня на славянската писменост и култура (от 1992 г. празникът е държавен). Въпреки пищните чествания през 2010 г., стимулирани от намесата на държавата, а и на партията „Единна Русия“, като цяло делото на Кирил и Методий е слабо популярно в руското общество, но има значително присъствие в научните изследвания. Подобна е ситуацията и в Украйна. Както отбеляза в своя доклад В. Дубровски (Севастопол), празникът на Кирил и Методий е обявен за държавен културен празник през 2004 г. Но освен традиционните църковно-религиозни и духовно-културни измерения, в Украйна той придобива също така научно-културни и политически, свързани с диренията на историческа памет и идентичност на нацията. Теоретична рамка на промените в постмодерната реалност и актуализирането на ролята на Кирило-Методиевия култ и празничност в периодите на геополитически катаклизми бяха представени в доклада на Е. Анастасова (София).

В останалите славянски страни, исторически свързани с Кирило-Методиевото дело и наследство, честването на славянските просветители има някои

общи тенденции, но и национални особености. В доклада на Г. Лозанова и М. Борисова (София) бе подчертано, че в Хърватия култът към Кирил и Методий през Средните векове е широко разпространен, но постепенно запада – особено след XIII в., когато за създател на глаголическата писменост е обявен св. Йероним. През XIX в., във връзка с развитието на славистиката, националните тежнения на хърватите за самостоятелна държавност и освобождаване от културното влияние на Австро-Унгария и Италия, и най-вече под влияние на идеите на Й. Щросмайер, честването на Славянските просветители отново навлиза в обществения дискурс. Днес обаче празникът е само църковен и се чества на 5 юли от Католическата църква и на 24 май от гръко-католическата (униатската) църква. За хърватите не празникът на Кирил и Методий, а глаголическата писмена традиция и богослужението на славянски език са емблематични за хърватския народностен дух и самобитност. В своя подробен и много интересен доклад за Кирило-Методиевата традиция в Полша К. Михайлова (София) се спира на легендарни, исторически и археологически свидетелства за християнизацията по „византийско-славянски обред“ още през IX в. на Вислянското княжество, което влиза в пределите на Велика Моравия (днес – Източно Подкарпатие в Югоизточна Полша) и се свързва с дейността на един от учениците на Кирил и Методий – Горазд. Докладът завършва с историята и дейността на манастира „Св. св. Кирил и Методий“ в Белосток, който през последните години се превръща в център за възраждане на източноправославната традиция в Полша. Докладът на И. Коларска и Л. Гергова (София) разглеждат празника на Кирил и Методий в Чехия и Словакия – страни, чиято територия до голяма степен се припокрива с територията на Моравия. След отделянето им, както отбелязват авторите на доклада, общото историческо наследство поражда съперничество и конфликти при търсенето на информация за делото и празника на св. св. Кирил и Методий. Днес в развитието на празника се набелязват две тенденции: от една страна, се спазва установената традиция за ежегодно честване на празника на Кирил и Методий на 5 юли на определени места, свързани с тяхната мисия: Велехрад, Радгощ и Микулчице в Чехия, Нитра и Братиславски Девин в Словакия; от друга страна, празникът е не само обединяващ нацията, но и разграничаващ, тъй като унгарското малцинство не участва в тържествата.

Четвъртото заседание на тема „Св. св. Кирил и Методий и българските общности в чужбина“ бе открито със съвместния доклад на Александър Ганчев (Одеса) и Владимир Милчев (Запорожие), посветен на ролята на българските национални и културни дружества за налагането на честването на Деня на славянската писменост и култура в Украйна още в края на 90-те години на XX в. Авторите изследват механизмите на установяване на празника в последните години, както и ролята на българите в общославянските чествания и интеркултурния диалог в мултикултурния Украински юг. Интересът към техния доклад бе подготвен предварително, по време на срещата на участниците в

конференцията с И. П. Ганчев (Болград) – един от съоснователите на първото българско дружество „Кирил и Методий“ през 1989 г. Следващият доклад бе посветен на друга традиционна българска общност – „цариградските българи“. Използвайки теренните си изследвания, както и разказите на майка си, живяла до 50-те години на ХХ в. в Истанбул, В. Матеева (София) поясни, че денят на св. св. Кирил и Методий е единственият празник, смятан за „български“ не само от нашите сънародници, но и от останалите общности в града. В докладите на М. Славкова (София) и М. Маева (София) е разгледано честването на празника сред новите емигрантски български общности в Испания, Гърция, Великобритания и Франция. За българите в тези страни празникът изпълнява обичайните си функции за поддържане на българското самосъзнание и сплотяване на местната общност, но условията за провеждането му зависят от културната и малцинствената политика на съответната държава.

Петото заседание „Култът към св. св. Кирил и Методий – памет, идентичности и трансформации“ бе открито с теоретичния доклад на Цв. Димитрова (София), в който култът и честването на св. св. Кирил и Методий са разгледани като механизми за конструиране на българската идентичност в широк времеви диапазон – от Средновековието, през Възраждането и до наши дни. Докладът на Ал. Пригарин (Одеса, Украйна), построен на теорията на П. Нора за „места на паметта“, е посветен на присъствието на Кирил и Методий в социално-културното пространство на Одеса от ХІХ в. до обявяването на Деня на славянската писменост и култура за национален празник на Украйна. Докладът на М. Борисова и Г. Лозанова (София) е посветен на един частен случай на култа към св. св. Кирил и Методий в Хърватия – празникът Чирилово или Цирилово в с. Сунгер, където те са светци покровители на местната църква. Р. Нейкова (София) също е документирала едно уникално явление – оброкът на светите Кирил и Методий в с. Реброво, Средна Западна България, където двамата славянски просветители са включени в празничния пролетно-летен календар сред т. нар. „светци-градушкари“.

На последното заседание на конференцията – „Св. св. Кирил и Методий – символни политики и практики“ – бяха представени 5 доклада. Т. Марева (Смолян) се спря на въпроса за символното – политическо и културно – значение на присъствието на изображения на св. Кирил и Методий в българската фалеристика, нумизматика, вексикология и филателия. Докладът на Ст. Станоев (София) бе посветен на абитуриентските балове – тъй като те са ситуирани в дните, когато се честват славянските просветители св. св. Кирил и Методий, според автора баловете могат да се възприемат и като част от 24-майската празничност с относително постоянни пространствено-времеви характеристики и структура. На честването на празника в СОУ „Св. св. Кирил и Методий“ в Смолян се спря В. Йорданова (Смолян). В доклада на Гр. Григоров (София) е поставен един любопитен проблем – за употребата на имената и образите на светците Кирил

и Методий, от една страна, и Александър Невски, от друга, като политически символи, при това взаимозаменяеми или конкурентни. Според автора причините за това могат да се потърсят както във функционалното сходство на тези светци, така и в променливата политическа конюнктура в България в края на XIX до средата на XX в. в България. Конференцията завърши с доклада на М. Серафимова (Благоевград) със социологически анализ на празника.

Галина Лозанова

Балканистична конференция в Лерин

На 12 и 13 май 2012 г. в гр. Лерин (Северна Гърция) се проведе научна конференция на тема „Гръцката култура, славянският свят и Балканите“. Съорганизатори на проявата бяха Програма за следдипломна квалификация, Изучаване на езиците и културата на страните от Югоизточна Европа, Университет на западна Македония, Отдел за балкански изследвания.

Конференцията се проведе в шест заседания с гръцки и някои чуждестранни участници от Косово, сред които студентката на следдипломна квалификация София Александриду, доц. Власис Власидис, доц. Елени Грива, лектор Евстратиос Дорданас, лектор Ставура Маврогени, д-р на Университета в Крайова Миранда Дораци, д-р на горносараевския университет Алексиос Панагопулос, д-р Димитриос Ризос, бивш просветен директор от Лерин, д-р Мариана Нихорити, проф. Хараламбос Симеонидис, лектор Лукрециус Суциу Циприан, лектор Панайотис Михаилидис, д-р Мариалена Карамузи-Лука и др.

Някои от тях бяха и ръководители на заседанията, на които се разгледаха проблеми, свързани с ономастиката, дейността на църковни лица, общите етнографски обичаи в Северна Гърция, западната дипломация в Босна, Далмация и Черна гора, творчеството на турския писател Азис Несин, гръцко-югославските връзки, икономическото развитие на някои страни и др.

Емилия Волева

Трета национална конференция по археология, история и културен туризъм „Пътуване към България – България в световното културно наследство“, Шумен, 17–19 май 2012 г.

Между 17 и 19 май 2012 г. в град Шумен се проведе национална конференция по археология, история и културен туризъм „Пътуване към България“. Този научен форум се явява третата поред изява на традиция, започнала през май 2008 г., когато отново в Шумен се проведе Първата национална конференция „Пътуване към България“. Тогава конкретната тема бе „Пътуванията в средновековна България“. Докладите от конференцията бяха публикувани във внушителен том¹ и бе взето решение за регулярност през 2 години. Това стана факт – между 14 и 16 май 2010 г. отново в Шумен се проведе и вторият научен форум под мотото „От тук започва България“, като материалите от него също са публикувани в подобаващо представително издание².

Темата на Третата национална конференция „България в световното културно наследство“ е достатъчно красноречива и широкообхватна. Това даде възможност в научния форум да се включат както историци и археолози, така и специалисти езиковеди, културолози, географи, икономисти и др. Този факт се превърна в сериозна предпоставка за реализацията на основната цел на този научен форум, а именно: да се популяризира България и нейното културноисторическо наследство; да се свърже академичната наука в областта на историята, археологията и културологията с потребителите на археологически и исторически находки, например туристически фирми, които предлагат специализирани дестинации в България; да се поощри разработката на обекти за широката публика; да се предложат възстановки на събития и нови достоверни и атрактивни беседи; да се включат специалисти – археолози и историци в представянето им.

Във връзка с организацията на конференцията и този път водещо място имаха Съюзът на учените в България и Научноизследователският център по византинистика към Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“.

¹ *Пътуванията в средновековна България*. Материали от Първата национална конференция по история, археология и културен туризъм „Пътуване към България“ – Шумен, 8–11 май, 2008. В. Търново, Абагар, 2009. 592 с.

² *От тук започва България*. Материали от Втората национална конференция по история, археология и културен туризъм „Пътуване към България“ – Шумен, 14–16 май, 2010 г. Шумен. 2011, 788 с.

Разбира се, веднага трябва да се отбележи решаващата финансова подкрепа на Община Шумен и организационната помощ от страна на Националния археологически институт и музей към БАН и Регионален исторически музей – Шумен.

На 17 май участниците в научния форум присъстваха на откриването на барелеф на изтъкнатия български археолог проф. дин Рашо Рашев в НИАР „Плиска“.

На 18 май в 9 часа се състоя официалното откриване на конференцията. Приветствия към участниците поднесоха председателят на Съюза на учените в България чл.-кор. проф. д-н Дамян Дамянов и заместник-кметът по културата на Община Шумен – Живка Тонева.

След тази официална част пленарни доклади изнесоха водещи специалисти в областта на българската медиевистика. Академик проф. Васил Гюзелев откри мястото на средновековна България в европейското културноисторическо наследство. Темата беше продължена от проф. Иван Божилов, който представи своите виждания относно европейските измерения на Българското средновековие. От своя страна проф. Иван Йорданов проследи развитието на византийската сфрагистика в България през периода 1900–2012 г. под формата на един продължил повече от век „диалог между култури и изследователи“. Проф. Илия Илиев насочи вниманието на присъстващите към проблемите, свързани с ресурсите от културноисторическото наследство на Шуменския регион. Сполучливо допълнение към тези пленарни доклади беше представеният от доц. Стойчо Бонев филм, посветен на царския дворец във Велики Преслав.

След пленарните доклади конференцията навлезе в своята същинска част – секционните заседания.

Съобразно заявените доклади бяха структурирани седем тематични секции³:

Праистория и Античност. Двете заседания на тази секция се проведеха в зала „Праистория“ на Регионален исторически музей – Шумен. Бяха изнесени 15 доклада, засягащи различни аспекти от археологическото наследство на българските земи от първите следи на човешката цивилизация до IV в. сл.Хр.

История, култура и археология на средновековна България. Двете заседания на тази секция се проведеха на 18 и 19 май в Заседателната зала на Регионалния исторически музей. Бяха изнесени 23 доклада, третиращи различни въпроси от историческото и културното развитие на средновековна България.

Градове, крепости и селища в средновековна България. Двете заседания на секцията се проведеха на 18 и 19 май в зала „Средновековие“ на Регионалния исторически музей. Бяха представени 22 доклада. По отношение на тяхната

³ Предвид големия брой доклади (над 120) е избегнато открояването им при представянето на секциите.

тематика доминираше археологическата проблематика и развитието на отделни градски центрове, крепостни съоръжения и др.

Гражданското честване на св.св. Кирил и Методий през епохата на Възраждането. На практика заседанието на тази секция, проведено на 18 май в Заседателната зала на Регионална библиотека „Стилян Чилингиров“ – Шумен, имаше статут на кръгла маса, ръководена от академик Константин Косев. Основният проблем, обект на изнесените доклади и подложен на дискусия, беше свързан със спорния в научната литература въпрос относно първото гражданско честване на светите братя Кирил и Методий през епохата на Възраждането. В заключителния етап на дискусията повечето от участниците застанаха зад становището, че първото засвидетелствано в източниците гражданско честване на славянските първоучители се е състояло в Шумен през 1813 г.

Българските земи и българите през ранните векове на османското владичество и през епохата на Възраждането. Двете заседания на тази секция се проведоха на 18 и 19 май в Заседателната зала на Регионална библиотека „Стилян Чилингиров“. Бяха изнесени 14 доклада, засягащи различни проблеми от историята и културата на българските земи и българите през XV–XIX век.

История и култура на нова и съвременна България. Двете заседания на секцията бяха проведени в концертната зала на Музеен комплекс „Панчо Владигеров“. Бяха изнесени 16 доклада, свързани с историческото и културно развитие на българската държава от нейното възстановяване през 1878 г. до наши дни.

Българското културно наследство и туризма – реалности, тенденции и възможности за развитие. Двете заседания на секцията се проведоха на 18 и 19 май в зала „Тича“ на хотел „Шумен“. Бяха изнесени 23 доклада, засягащи различни аспекти, свързани с даденостите и идеите за бъдещо развитие на българското културно наследство като ресурс за разрастването на туризма в България.

В заключение би следвало да се отбележи, че на Третата национална конференция по археология, история и културен туризъм бяха изнесени над 120 доклада. Общо в секционните заседания и дискусиите се включиха над 170 участници от 14 водещи български университета, 6 научни института към БАН, 7 регионални и 4 градски исторически музея. Също така трябва да се изтъкне, че независимо от националния характер на научния форум той не беше лишен от чуждестранно участие. В това участие могат да се открият две групи:

Първата включва българи, работещи в чужбина (например д-р Христо Димитров от Кралския музей Онтарио в Торонто, Канада) и представители на българската диаспора зад граница (например Анатолий Стоянов от Донецкото българско културно-просветителско общество „Възраждане“ в Украйна).

Втората група включва чуждестранни учени от САЩ (проф. Патрик Льокак от Труманския държавен университет, Томас Льокак от университета в Кнок-

свил, Беатрис Толиджан от библиотеката на Международния валутен фонд във Вашингтон), Русия (Михаил Бутирский от Държавния музей на Изтока, Москва, д-р Татьяна Царевская от Новгородския държавен музей, Велики Новгород) и Украйна (д-р Николай Алексеенко от Националния резерват „Херсонес Таврический“, Севастопол и Михаил Швецов от Донецкия център по изтокознание към НАН на Украйна).

Така най-общо очертаните количествени и качествени характеристики представят Третата национална конференция по археология, история и културен туризъм „Пътуване към България“ като мащабна научна проява, имаща за цел подобаващо открояване на мястото на България в световното културно наследство.

Иван Йорданов
Тодор Тодоров

Девета българо-американска научна конференция в областта на хуманитарните науки – Университет на Орегон, Юджийн, 31 май–2 юни 2012 г.

Деветата българо-американска конференция на историци, филолози, изкуствоведи и фолклористи бележи 39 години от първата подобна двустранна среща, състояла се в Университета на Уискънсин, Медисън (1973) и четиридесет и една години от създаването на Асоциацията за българистика на Северна Америка. Идеята за учредяване на асоциация възниква през 1971 г. сред неформална и неправителствена група учени (Bulgarian Studies Group), осъществили контакт и първа среща по инициатива на Марин Пундев, Томас Майнингер и Томас Бътлър в Денвър по време на заседанията на Американската асоциация за славистични проучвания (AAASS Convention in Denver). Няколко месеца по-късно започва да излиза информационният бюлетин на Асоциацията, която официално се регистрира под това име през 1978 г. Сред имената на председателите и секретарите на Асоциацията са Томас Майнингер, Марин Пундев, Филип Шашко, Ърнест Скатън, Чарлз Мозер, Джеймс Кларк, Фредерик Чери, Ъруин Сандърс, Алберт Лорд, Джон Бел, Хауърд Аронсън, Денис Хъпчик, Доналд Дайър, Катя Макклеин, Грейс Филдър, Марта Форсайт, Бонка Бонева, Чарлз Грибъл, Синтия Вакарелийска, Киетил Ро Хауге, Кристин Холдън и др. Настоящата конференция се осъществи с усилията на председателя на Асоциацията Синтия Вакарелийска и на секретаря – Марта Форсайт. Събитието, финансирано със средства на самата организация, получи подкрепа още от Университета на Орегон в Юджийн и от Американския научен център в София. Българската делегация бе в състав от тринадесет души и представляваше Българската академия на науките и Софийския университет. Няколко доклада на учени от българска страна, които нямаха възможност да присъстват, бяха прочетени от техни колеги.

Първото заседание бе открито с кратко слово на Синтия Вакарелийска, която подчерта приемствеността спрямо предишните двустранни конференции. Приветствие поднесе Ерик Педерсън, ръководител на Департамента по лингвистика в Университета на Орегон. В приветствието на Джудит Баскин, зам.-декан на Колежа за изкуства и наука в Университета на Орегон бе подчертано значението на научния обмен между американски и български учени.

В доклада на Лиляна Симеонова (Институт за балканистика с Център по тракология, БАН) и Денвър Гранинджър (Американски научен център в София) на тема „The ARCS as Facilitator of U.S.–Bulgarian Collaborative Research“ беше представена дейността на Американския научен център, благоприятстваща

сътрудничеството между български и американски учени. Изброени бяха проектите и научните разработки, подпомогнати от Центъра и бяха очертани перспективите за бъдещи програми през следващите години. Акцент бе поставен върху работата с магистранти и с млади специалисти в областта на хуманитарните науки в период на докторантура и след защита на докторска дисертация, на които се дава възможност за специализации в чужбина, за консултации с видни изследователи и достъп до научна литература. В доклада на Треиси Линдси (Университет на Бъркли) „Western Values for Sale at the M-Center Mall“ бе направен съпоставителен анализ на филмовите сериали „Стъклен дом“ и „Далас“ в контекста на съвременните тенденции в масовата култура. Авторката достига до интересни и важни изводи както за злободневните проблеми на обществото, отразени от сценаристите, така и за нагласите на публиката в България през последните години, коментирайки отзивите на зрителите за сериала „Стъклен дом“ в интернет пространството. Диана Иванова (Музей Фийлд, Чикаго) очерта конкретни явления в културата на българското общество в исторически план в доклада „Historical Transformations and Public Entertainment: A Case Study of Urban Festivities in Bulgaria“. Антропологическият анализ на авторката разкри в диахронен план промените в публичния живот в България и неговите прояви, както и различните форми, които характеризират градските празненства по различни поводи. В края на заседанието бе представена презентация на Панайот Карагъзов, Ренета Божанкова и Юлиана Стоянова за състоянието на международните българистични проекти и съвместни проучвания и перспективите за тяхното развитие във Факултет „Славянски филологии“ на Софийския университет.

Следващото заседание, посветено на взаимодействието между културите, се откри с доклада на Мила Маева (ИЕФЕМ, БАН) на тема „Migration and Mobility of Turkish Population in Historical and Contemporary Context“. Бяха изнесени данни от проучванията на работна група от български и американски учени по съвместен проект на ИЕФЕМ и Университета в гр. Питсбърг, Пенсилвания. Докладът, който очерта широка панорама на миграцията на турското население, предизвика интерес, свидетелстващ за перспективи за бъдещи изследвания. Докладът на Гергана Панова-Текат (Институт за изследване на изкуствата) и Тимъти Райс (Университет на Калифорния, Лос Анджелис) „Bulgaria and the Western World: Intercultural communication through Bulgarian Traditional dances and music“ беше посветен на възприемането на традиционната българска музика и танци в западноевропейските страни и по-специално в Германия, т.нар. „танцуване по български“. Беше направен анализ на межкултурната невербална комуникация, разкриващ тялото като символна форма и народната хореография като символно общуване в Западна Европа. Принос на авторите бе техният поглед върху българщината „отвън“ и върху танцуването и музицирането „отвътре“. Докладът на Миглена Иванова (ИЕФЕМ, БАН) на тема „Conquering

The Black Sea Pearl. Old Ottoman Fashions, Gagauz Belles and Local Color on the Late Nineteenth Century Photographs and Oil Paintings from the City of Varna“ беше представен от А. Милтенова поради отсъствието на авторката.

В презентацията „Is That The Song, The Whole Song, and Nothing But The Song?“ на Марта Форсайт (Нютон, Масачузетс) бе включено многопластово изследване на вариантите на народната песен и тяхното разпространение. Авторката поднесе своето тълкуване на трансформациите на песента, която поради различно възприемане претърпява модификации. Карол Силвърман (Университет на Орегон, Юджийн) направи изключително интересен обзор на българската сватбена музика и промените, настъпили в нея в продължение на няколко десетилетия в доклада „Bulgarian Wedding Music: A Forty-Year Trajectory“. Снабден с богат изобразителен и звуков материал, докладът акцентира върху трансформациите, настъпили в българската съвременност спрямо съществуващата традиция. Темата на Лозанка Пейчева (ИЕФЕМ БАН) и Анджела Родел (Университет на Калифорния, Лос Анджелис) „Western Models, Bulgarian Music: Western Influences on Bulgarian Folk Singing“ бе представена от Карол Силвърман поради отсъствието на авторките. Докладът разкри развоя на българската музикална култура през XX и началото на XXI век, изследвайки динамиката на взаимодействие между западни институционални модели и естетики, от една страна, и българското местно фолклорно пеене, от друга.

В секцията по въпроси на музикознанието интерес предизвика докладът на Еран Ливни (Университет на Индиана) на тема „Musical Heterogeneity in Post-Socialist Bulgaria: Between ‘Corruptive’ *Chalga* and Culture of Democracy“. В него авторът показва как текстът на една популярна песен се превръща в обект на интерпретация в т.нар. „чалга“ култура. Той разгледа проблемите на зависимостта на масовата култура от политическата структура на обществото и аргументира предпочитанията на публиката с многообразието по време на демокрация. Клер Леви (Институт за изследване на изкуствата, БАН) разкри взаимодействието между инструменталния фолк в България и класическата американска джаз лексика в доклада „To New Orleans and Back: Black Music and the Rise of Ethno-Jazz in Bulgaria“. Тя насочи вниманието към една специфична проява на „черната музика“ в български контекст, наблюдавана в полето на етно-джаза като форма на хибридността в културните процеси. Проектът е основа за бъдещо сътрудничество между български и американски учени. В презентацията на Калин Кирилов (Университет на Тусон) „Modal Harmony in Bulgarian Choral Music: Analysis of Trend-Setting *Obrabotki* from the 1950s-1980s“ с професионална лекота бе направен обзор на ритмиката на българската музикална традиция през средата на миналия век с оглед на различни жанрове и творчески резултати. Бе показана както приемствеността спрямо музикалните модели на Балканите и сред южните славяни, така и спецификата на българската ритмика. В края на заседанието Анна Леви и Грегъри Майерс (Ванкувър, Канада) представиха

репертоара на съвременни български композитори в извънредно богатата презентация-концерт под заглавие „Bulgaria’s Musical Unknown“.

Сутрешната програма през следващия ден на конференцията беше разделена в две секции: *Литература и изкуство* и *Медиевистика*. В секцията по *Литература и изкуство* бе представен чрез връзка по скайп докладът на Даниела Асенова (Университет на Упсала, Швеция) на тема „Bulgarian Nobel Prize Nominees in Literature: A Swedish/Scandinavian Perspective on Bulgarian Literature during 1901–1960“. Авторката е събрала и интерпретирала важни факти от историята на Нобеловите награди през първата половина на миналия век, обобщението на които за пръв път се представя пред научна аудитория. Александър Янакиев (Институт за изследване на изкуствата, БАН) в доклада си „The Introduction of American Cartoons in Bulgaria“ направи анализ на появата на анимационното кино в България – един напълно непроучен въпрос досега. Авторът показва, че до голяма степен запознаването на българската аудитория с анимацията става чрез американски образци и разгледа развитието на анимационния вид кино в съпоставка с американски автори (Уинзър Маккей, Дейв Флейшер, Уолт Дисни и др.). Иван Христов (Институт за литература, БАН) говори на тема „Reuben Markham: An American Influence in Bulgarian Modernism“. Бяха разкрити неизвестни страници от живота и творчеството на кореспондента на „Крисчън сайънс монитор“ Рубен Маркъм и неговият принос към българската култура, обръщайки специално внимание на периодичните издания, в които той участва.

Секцията в областта на медиевистиката включваше на първо място доклада на Маргарет Димитрова (Софийски университет) на тема „Comparing Hilandar Gospels“. Анализът на копия от ръкописи, ползвани по време на специализацията на авторката в Хилендарския научен център (Кълъмбъс, Охайо), дава основание за заключението, че уточняването на диагностичните четения на т.нар. Атонска редакция на богослужебните книги, изисква сравнение на по-голям брой ръкописи. В доклада „An Electronic Edition of Medieval Slavic Texts of the Open Tradition“ Анисава Милтенова (Институт за литература, БАН) в съавторство с Андрей Бояджиев (Софийски университет) представиха приложението на съвременни уеб технологии, разработени в САЩ, като XML, XSLT, CSS и JavaScript в продукта Versioning machine. Целта е да бъде възможно текстът от всички преписи-свидетели да бъде видим едновременно, като в същото време не се пренебрегва структурирането на електронен вариант на критическия апарат и на коментара, както и предоставянето на допълнителна информация и паралелно показване на изображения от славянските ръкописи и техните гръцки извори. Андрей Бобев (Кирило-Методиевски научен център) говори на тема „The Greek Original of the Slavic Old Testament Lectionary: Some Text-Critical Problems“, като постави редица методологически проблеми, свързани с изданието на старобългарските преводи на Стария завет и паралелното пред-

ставяне на гръцките извори, почерпани от съответните издания. Марияна Цибранска-Костова (Институт за български език, БАН) изнесе неизвестни данни за съдържанието и произхода на текстовете в първопечатните книги от печатницата на Яков Крайков във Венеция и по-специално на сборника „Различни потреби“ в доклада „The Bulgarian Cultural Legacy in 16th-Century Cyrillic Printing in Venice“. Авторката подчерта значението на интердисциплинарния подход към проблема, който допринася за нов поглед към южнославянската печатна традиция от XVI в.

Секцията, посветена на историята, обхващаше най-много доклади. Фредерик Чери (Университет на Индиана) анализира позицията на дългогодишния кореспондент на „The New York Times“ и външнополитически коментатор Сълцбергер по отношение на българо-македонските отношения през 40-те и 50-те години на миналия век в доклада „C. L. Sulzberger and ‘Bulgarian Bashing‘“. Румяна Прешленова (Институт за балканистика с Център по тракология, БАН) разкри дейността на Флойд Х. Блек като деятел на образованието в България в доклада „Floyd H. Black and the Bulgarians: A Notable Lesson in Tolerance and Dedication“. Авторката проследи утвърждаването на Американския колеж в София като едно от най-реномираните средни училища в България между 1926 и 1942 г. и представи факти за съдбата на неговите възпитаници. Нови данни се съдържаха в доклада на Елизабет Хоторн (независим учен) на тема „Elizabeth C. Clarke: Educator, Missionary, Citizen“, както и в представения от Ричард Хол (Югозападен университет на Джорджия) доклад „Stoyan Danev and the Balkan Wars 1912–1913“, очертавайки перспективи за по-нататъшни проучвания.

Евгения Давидова (Университет в Портланд) изнесе наблюдения върху химическите вещества и лечебни продукти в оборота на българските търговци от XIX в., които са част от тогавашната медицина и фармакология в доклада „Medical Practices among the Nineteenth-Century Bulgarian Merchants“. Данните допринасят за обогатяване на оскъдните представи, които съществуват за медицинската култура през този период, а също така – за търговските връзки в българските земи. Ваня Стоянова (Институт за исторически изследвания, БАН) разгледа българо-американските отношения в навечерието, по време и непосредствено след Втората световна война в доклада „Bulgaria and USA at Peace and War (1939–1947)“. Изследването бе фокусирано върху българския националотериториален проблем като обект на внимание в българо-американския политически диалог. Проблеми на българския преход и американската политика през 90-те години бяха анализирани в доклада на Детелина Динева (Институт за исторически изследвания, БАН) „The Initial Stages of Bulgaria’s Transition to Democracy and U.S. Policy“. Бяха проследени стъпките на американската администрация за установяване на по-близки отношения с България и евентуално резултатите от нея като част от процеса на разделяне на България с авторитарното минало.

Секцията, посветена на лингвистиката, включваше доклади върху актуални процеси и явления в съвременния български език. Дина Ференбахер (Харвардски университет) и Кейт Мали (Университет на Айова) разкриха интересни страни от използването на заемки от английски език в езика на младите хора в доклада „A Maple Tree from an Oak Stump“: On the Use of English by Bulgarian Youth“. Синтия Вакарелийска сподели своите наблюдения върху когнитивните фактори и процеса за усвояване на английските конструкции от две съществителни имена в българския език в доклада на тема „*Ekşyn geroi i internet bankirane: Cognitive Factors Behind the Adoption of the English Noun+Noun Construction into Bulgarian*“. Стивън Франк (Университет на Индиана) и Катрин Рудин (Университет на Уейн) разгледаха непроучени аспекти на условното наклонение в български език в доклада „Syntactic and Typological Aspects of Universal Concessive Conditionals in Bulgarian“. Употребата на пасивен залог в съвременния български език и конструкциите, в които извършителят на действието не съвпада с подлога в изречението, бяха обект на анализ в доклада „The Use of Passive Voice Constructions in Bulgarian“ на Джон Лифгрин (Университет на Аризона). Ивелина Чизмарова (Университет Саймън Фрейзър, Канада) показва, от една страна, семантично-когнитивните аспекти в употребата на представките *над-* и *под-* и от друга, *функционалните* взаимоотношения между лексикалния материал в доклада „Verticality and Metaphor: The Bulgarian Verbal Prefixes *nad-* and *pod-*“. Широк диапазон от примери за историческия развой на частиците в българския език демонстрира Киетил Ро Хауге (Университет на Осло, Норвегия) в доклада „The Bulgarian Appositional Discourse Marker *de*“. Презентацията на Светла Коева (Институт за български език, БАН) на тема „Natural Language Processing in Bulgaria“ бе представена от К. Ро Хауге поради отсъствието на авторката. Тя включваше езикови ресурси и програми за тяхната обработка, създадени в Секцията по компютърна лингвистика при Института за български език: корпуси, тезауруси, програми за предварителна обработка и анотация на текста и др., както и участието на български учени в международни проекти.

По време на заключителния прием бяха връчени две почетни грамоти „За заслуги към българистиката“, присъдени от УС на Българската академия на науките, на Синтия Вакарелийска – за нейния изключителен принос в старобългаристиката и за развитието на българо-американския научен обмен, както и на Марта Форсайт – за приносите ѝ в областта на фолклористиката и за дейността ѝ в Асоциацията за българистика. Дъглас Бланди, зам.-ректор по научните политики на Университета на Орегон, произнесе слово, в което подчерта плодотворните резултати от конференцията.

Анисава Милтенова

ПРОФИЛИ

Професор Янез Зор на 85 години

На 8 юни 2011 г. видният словенски медиевист и преподавател по старобългарски език в Катедрата по славянска филология на Философския факултет в Люблянския университет Янез Зор отбеляза своята 85-годишнина. В словенските и чуждестранните научни среди той е известен като най-големият специалист по проблемите на глаголицата в Словения и отличен познавач на славянските езици. Обект на неговите интереси са също старобългарският език, литература и култура. Роден е в Любляна през 1926 г. Основно образование и класическа гимназия завършва в Загреб и Любляна. През 1949 г. завършва руска и хърватска филология, специализира староцърковнославянски (старобългарски) език. Негови преподаватели са известните словенски учени Р. Нахтигал, Фр. Рамовж, К. Оштир и други. Работи като асистент по руска литература в Института за славистика (1949–1961). Специализира в Белград, Москва, Гьотинген, Прага, София, където усъвършенства познанията си по сравнително езиковедие. Работи като старши преподавател по старобългарски език в Педагогическия факултет в Марибор (1985–1993), преподава славянски езици в университетите в Триест (1985–1987), в Целовец, Австрия (1988), във Видем, Италия (1989). От 1971 до 1987 г. е преподавател по старобългарски език във Философския факултет на Люблянския университет. Голям е приносът му за изучаването на глаголицата, която той прави достояние на широка аудитория по време на провежданите в Загреб и Кърк семинари. Той популяризира словенския език и неговата история в Семинара за словенски език, литература и култура, организиран за чуждестранни студенти.

Главно място в научната дейност на проф. Янез Зор заема проучването на глаголическата и кирилската палеография, както и развоя на кирило-методиевските традиции в словенските земи. Той е откривател и проучвател на глаголически откъследи, открити на територията на Словения. Изгражда своя концепция за битуването на глаголицата главно в Кварненския регион, разпространението ѝ на северозапад към Истрия и проникването ѝ в словенските земи. Счита, че историята на глаголическите надписи в Словения води началото си от района на Копър от средата на XV в., в края на века се появяват в централна

Словения и през XVI и XVII в. се разпространяват из цялата страна (*Delo Cirila in Metoda med Slovenci*, 1985). Сред важните открития на проф. Янез Зор са глаголическите надписи от XV в. в Бохин и Стара Фужина (*Glagolica na Slovenskem*, 1977). Ученият изследва над 100 фрагмента от глаголически богослужбени книги, главно бревиари (55) и мисали (42), писани от края на XIII до XV в. Той установява, че някои от фрагментите са части от по-големи кодекси, изучава правописните норми на паметниците, определя авторството, идентифицира цялото съдържание на кодексите и разпознава езиковите пластове в тях (*Glagolski fragmenti kot deli večjih kodeksov*, 2000). Изгражда теорията, че глаголическите паметници в Словения не са непосредствено наследство на Методиевите традиции там, а глаголицата е била пренесена в епохата на протестантизма от пътуващи хърватски глаголаши.

Специално внимание проф. Янез Зор отделя на кирило-методиевската проблематика и посочва приносите на словенските медиевисти в нейната разработка (*Glagolica*, 1989). Аргументирано подкрепя тезата, че св. Константин Философ е създател на глаголическото писмо, характеризира видовете глаголица, определя значението на хърватските книжовници за опазването на старобългарската азбука. Подчертава заслугите на Б. Копитар, Фр. Миклошич, В. Облак, Р. Нахтигал и други словенски учени за проучването на редица важни старобългарски паметници. Под заглавието *Anonimna ali Metodova homilija v Clozovem glagolitu*. (*Acta ecclesiastica Sloveniae*, 7, 1985) публикува оригиналния текст и превод на словенски език на хомилията от Клоцовия сборник от X в. Проф. Янез Зор е един от съставителите на речника на Фрайзингенските молитви, най-стария словенски средновековен паметник (*Brižinski spomeniki: znanstvenokritična izdaja*, 1993). Автор е на много речникови и енциклопедични статии в престижното издание *Enciklopedija Slovenije*, 1987–2002, сред които ще отбележим *Кирилица*, *Кирил и Методий*, *Глаголица*, *Глаголаши*, *Панонска теория*, *Супрасълски сборник*. Благодарение на своите богати познания и тънък усет към езика той е сред най-добрите преводачи от руски, полски, словашки, лужишки, белоруски, украински и български. Председател е на Дружеството за чужди езици и литератури (1980–1982).

Проучванията на проф. Янез Зор върху глаголическите фрагменти през последните години са свързани с люблянската част на мисал от Омишъл на остров Кърк (края на XIII–началото на XIV в.). Ученият установява хърватския произход на текстовете и открива сходства на Люблянския с Ватиканския мисал (Slirico 4), а по отношение на почерците – с глаголическите фрагменти 14, 15 и 104 от Библиотеката на Хърватската академия на науките. Проф. Янез Зор е сред малцината познавачи на глаголическата традиция в страните от източното православие и е автор на образцови лингвистически анализи на глаголическите паметници. Неговите заслуги за изучаването на първата старобългарска азбука и на Кирило-Методиевото дело са несъмнени.

Професор Янез Зор е ярка личност, с оптимистичен дух и неизчерпаема енергия. Много поколения студенти от специалността „Славянска филология“ с уважение си спомнят своя обаятелен преподавател, притежаващ таланта да поднася материала логично и интересно, да раздава щедро своите знания, владеейки всички славянски езици. През целия си живот видният словенски учен се е интересувал от България и българите, от българската самобитна култура, литература, език, от българската оригинална обредност. Проф. Янез Зор има много приятели сред българската академична общност. И досега той се отзовава на всяка молба на български учен за съдействие, следи с интерес развитието на българската медиевистика, поддържа контакти с българските си колеги. Българите му отвръщат със същата сърдечност и уважение.

Желаем Ви дълголетие и благоденствие, скъпи професор Зор!

НА МЪНОГАЯ ЛѢТЯ.

Елена Томова

Избрана библиография:

1. Glagolica na Slovenskem. – In: Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik ob stoletnici rojstva. Ljubljana, 1977, 483–495.
2. Novo odkriti glagolski fragmenti iz leta 1370. – Jezik in slovstvo, 27, 1981–1982, 6, 191–195.
3. O fragmentih glagolskih rokopisnih misalov na Slovenskem. – In: XIX. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana, 1983, 18 +2 (отд. отпеч.).
4. За фрагментите от глаголически ръкописни мисали в Словения. – Palaeobulgarica, 8, 1984, 3, 9–22.
5. Glagolska pričevanja na Slovenskem. – Bogoslovski vestnik, 45, 1985, 2, 183–191.
6. Delo Cirila in Metoda med Slovenci. (Ob 1100-letnici Metodove smrti). – In: XXI. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana, 1985, 107–115.
7. Anonimna ali Metodova homilija v Clozovem glagolitu. – Acta ecclesiastica Sloveniae, 7, 1985, 255–264.
8. Brižinski spomeniki: znanstvenokritična izdaja. Ljubljana, 1993, 130–153 (в съавт.).
9. Trije glagolski fragmenti iz zapuščine barona Žige Zojsa. Ljubljana, 1997.
10. Cirilica. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1988, 2, 69.
11. Ciril in Metod. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1988, 2, 69–71.
12. Glagolica. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1989, 3, 217–218.
13. Supraselski kodeks. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1998, 12, 375–376.
14. Glagolski fragmenti kot deli večjih kodeksov. – In: Istrske teme. List za slovensko Istro. Ljubljana, 3, 2000, 1–3, 11–12.
15. Fragmenti glagolskega misala iz 1374 v Sloveniji? – Slovo (Zagreb), 56/57, 2008, 653–693.
16. Ljubljanski del misala iz Omišlja. – Slovo (Zagreb), 60, 2010, 877–910.

Гелиан Михайлович Прохоров на 75 години

„Отдавна забелязах, че времето е кръстовидно и че ние сме настоящето, а миналото, вечността, бъдещето и моментът са разположени в четирите посоки около нас.“

(Прохоров, Г. М. *Крестообразностъ времени, или Пушкинский дом и около*, с. 3)

С прозрения като това научното творчество на Гелиан Михайлович Прохоров отдавна ме е спечелило. Малко палеослависти пишат по подобен начин, който разрушава границите на тесните хуманитарни профили, за да разкрие целокупността на ума, духа и чувството. Тук се усеща спецификата на перото и личността на Прохоров – историк, който се интересува от вечността, богослов, отчитащ значимостта на мига, мислител и художник, който вижда незримото време в изобразими пространствени форми. Всички конкретни определения, които съвременната ни терминология би струпала към името на Гелиан Михайлович, за да дисциплинира научните му занимания, а именно: историк медиевист, културолог, богослов, литературовед, преводач, писател, кодиколог, художник – много по-уместно за енциклопедичния му дух могат да се обединят в по-мощабните категории творец, изследовател, мислител. За Прохоров човекът по начало е призван да бъде творец, а светът – място на съдбовния диалог между твореца и културата: „...нашата задача се състои в културното творчество и тъкмо с това – в пораждането на самите себе си“, споделя той в едно свое интервю за българския „Литературен вестник“ (2001). Нестандартно, типично в свой стил, в същото интервю руският мислител пренасочва поставения му въпрос какъв все пак е центърът на неговата разностранна научна дейност, към глобалната визия за твореца като център между отвъдната и тукашната реалност: „...в културата ние избираме самите себе си – и личността си, и своето битие, и душата си... И творим – материално и духовно – едновременно на небето и земята. Ето това би могло да бъде наречено център, докато всички частни занимания само помагат за това...“.

Роден на 20 март 1936 г. в Ленинград, Гелиан Прохоров до днес живее в своя роден град и в своя богат духовен свят. Преминал границата между две исторически епохи – от СССР в постсъветска Русия, от Ленинград в Санкт Петербург – в научния си път Прохоров може да бъде видян като човек, който прекрочва граници и установява връзки. Завършва византология в историческия факултет на Ленинградския държавен университет, но по-късно се специализира върху византийско-руските взаимоотношения. Историк по образование, впоследствие

се преориентира към литературата, като става аспирант в Пушкинския дом (Института за руска литература към Руската академия на науките), където продължава професионалния си път като научен сътрудник (понастоящем главен) в Отдела за стара руска литература. Посвещава редица свои трудове на превода като медиатор между културите. Работата си в Пушкинския дом съвместява с преподавателска дейност като професор в Санктпетербургския държавен университет, в Санктпетербургската духовна академия и в Руския християнски хуманитарен институт. При посещенията си в много държави, участия в конференции и конгреси и най-вече със своята лъчезарна артистичност Гелиан Михайлович си е спечелил приятели по целия свят. Трудовете му присъстват в многобройни библиотеки и в интернет. През 1993 г. заедно с целия авторски колектив на серията от издания „Памятники литературы Древней Руси“ става лауреат на Държавната премия на Руската федерация, а през 2009 г. е удостоен със званието „Заслужил деятел на науката“.

За ценителите на красноречието чарът на научното творчество на Прохоров в немалка степен се крие в пленителния му стил. Гелиан Михайлович е писател с одухотворен и понякога екстравагантен изказ, увлечен в работата си учен, който увлича и своите читатели, велемъдър събеседник в интервютата, които дава за медиите. Като преводач на сложни средновековни текстове руският изследовател има свой специфичен преводачески маниер, с който успява да разкрие сърцевината на мисълта, скрития в оригинала подтекст. Почерпил богатството от тази практика, в своите собствени статии и книги Прохоров нерядко изнепада аудиторията с архаични славянски изрази и с витиевати, пространни изречения. В същото време медиевистът не води самотни диалози с отдавна отминали епохи, а усеща нагласите на читателя, като умее да го мотивира, да актуализира предмета, за който пише или говори, да намери връзката с човека тук и сега, защото не се фокусира върху детайли, от прекаленото взирание в които се изгубва чувството за смисъла на заниманието, а веднага намира и разкрива общочовешкото. Показателен в това отношение е следният пасаж от интервю за руското сп. „Фома“, в което византологът убедително мотивира съвременния човек да чете писанията на Светите отци и изобщо литературата: „Светите отци са святи тъкмо защото са боговдъхновени. Такива събеседници са ни нужни дори просто като умни хора, които пишат и говорят за такива важни неща, като вечния, непреходния живот, като победата над смъртта. Когато стихват злободневните въпроси, този продължава да стои пред всеки човек. Именно за това най-важно нещо е необходима литературата“.

Отправна точка в научната работа на Гелиан Михайлович Прохоров е историята на Византия и средновековна Русия. Напълно закономерно изглежда, че такъв всеотдаен изследовател като него, който споделя за себе си, че „през цялото време мислено разсъждава над хода на историята“ (интервю с Чесноков), е написал забележителни исторически трудове: *Повестъ о Митяе. Русь и*

Византия в епоху Куликовской битвы (1978), „*Некогда не народ, а ныне народ Божий...*“, *Древняя Русь как историко-культурный феномен* (2010) и др. Той е редактор на поредицата *Древнерусские сказания о достопамятных людях, местах и событиях* на санктпетербургското издателство „Алетейа“. Като водещ на серия от предавания със същото название по християнското радио „Мария“, Гелиан Михайлович е представял и в популярен вид някои любопитни за широката аудитория паметни събития и старинни текстове.

Доколкото историята и географията на Русия засягат народи и територии от два континента, редица от изследванията на Прохоров проследяват и коментират разноликите срещи между Европа и Азия. В това отношение научният му път обединява търсенията на неговите двама учители: „Смятам, че Лев Николаевич Гумильов и Дмитрий Сергеевич Лихачов много добре се допълват – твърди Прохоров. – Защото Лихачов говореше за европеизма на руската култура, а Лев Николаевич – за евразийството на руския етнос“ (интервю с Чесноков).

Особено силна е духовната връзка на Гелиан Михайлович с Гумильов – син на руската поетеса Анна Ахматова, един от най-парадоксалните мислители на ХХ век, създател на т.нар. пасионарна теория за етногенезиса. Поредица от съдбовни знаци е обвързала завинаги двамата изследователи. Както Гумильов е първият учител на Прохоров, така и Прохоров е първият ученик на Гумильов. Запознават се случайно във влака. Когато Гелиан Михайлович за пръв път посещава жилището на своя бъдещ учител, с огромна изненада открива, че навремето, когато е учил във Военновъздушната инженерна академия, е строил тъкмо този апартамент и че дори си е направил снимка именно на това място. Интелектуалните разговори между двамата стават еднакво нужни и на жадния за знание Прохоров, и на твърде самотния тогава Гумильов, току-що освободен от Гулаг. За магнетизма на създателя на пасионарната теория може да се съди по покъртителните признания на неговия възпитаник: „Тогава смисълът на моя живот се състоеше в безкрайните разговори с този уникален човек и в изчитането на всичко, което е написал. (...) Аз просто се наслаждавах на играта на виртуозната му мисъл“ (интервю с Ларина); „Всички мои интереси се формираха в беседите ми с него...“ (интервю с Димитров). Впоследствие любимият учител става и кръстник на ученика си, осиновявайки го в православната вяра, а ученикът му посвещава много свои творби и издава посмъртно негови писма (2008).

Спечелен за историческото познание от Гумильов, още в началото на научния си път под ръководството на Лихачов Гелиан Прохоров отделя основно внимание на средновековната литература. Не само летописите, които са очакван изследователски обект на историците медиевисти, са предмет на неговите проучвания (вж. 1974, 1978, 1999, 2005), но и текстове със съвсем различна тематика. Блестящи са анализите му на сложни философско-богословски трактати (вж. напр. *О византийской богословско-философской литературе в культуре Руси XIV—XVI веков*, 2003). Особено впечатляващи са наблюденията му върху

Дионтра от Филип Монотроп, квалифицирана от Прохоров като „основната творба в Древна Русия за човека“ (интервю с Ларина). Необичайният диалог от това произведение между душата и тялото, в който, за разлика от други средновековни съчинения от същия жанр, душата е наивна, а тялото, напротив – мъдро и поучаващо, е проникновено анализиран от Прохоров. Върху основата на този „словесен дует“ медиевистът разгръща мащабна „оркестрова партитура“ за цялата духовна история на човечеството в главата „Вертикальные сдвиги времени“ от изследването си („*Дионтра*“ *Филиппа Пустынника* – „*Душезрительное зеркало*“, 1979, с. 164–166).

Изобщо интересът към религиозната духовност и особено към православната святост – в историята и литературата – трябва да се определи като водещ в научното творчество на Гелиан Михайлович: *Святитель Стефан Пермский* (1995), *Святые в истории Руси X–XVIII веков* (2003) и много други. Ето защо това е една от малкото области, в които Прохоров напуска рамките на Средновековието и достига пределите на съвременността, посвещавайки редове на светителите Йоан Кронщадски и Николай Японски от края на XIX и началото на XX в. (2003) и на стареца Фьодор Степанович Соколов от XX в. (2002) и издавайки паметни страници от епистоларното наследство на о. Йоан Майендорф (2003). Всъщност почти цялата му професионална дейност е среща между науката и вярата.

Аскетическата манастирска литература, която е характерен носител на религиозността, е определена от Гелиан Михайлович като „пътеводител от мига във Вечността“ (интервю с Ларина). Преписите на този тип литература, многобройни в Русия през XIV в., намаляват в средата на XV и съвсем изчезват през XVIII столетие. Най-дълго (до началото на XVI в.) в многобройна численост те се запазват в Руския север. Именно затова Прохоров за дълго концентрира изследователското си внимание върху северните руски монашески обители, като анализира и публикува тяхната книжовната продукция: *Преподобные Кирилл, Ферапонт и Мартиниан Белозерские* (1993, 1994); *Энциклопедия русского игумена XIV–XV вв. Сборник преподобного Кирилла Белозерского, РНБ, Кирилло-Белозерское собрание, № XII* (2003); *Святые подвижники и обители Русского Севера: Усть-Шехонский Троицкий, Спасо-Каменный, Дионисьев Глушицкий и Александров Кушитский монастыри и их обитатели* (2005); *Преподобные Нил Сорский и Иннокентий Комельский. Сочинения* (2005, 2008); *Преподобный Кирилл Белозерский* (2011); *Преподобный Нил Сорский. Устав и послания* (2011) и др.

Пиететът към православната святост отвежда руския учен, разбира се, и до двата централни за Източното Средновековие жанра – агиографията и химонографията. С усет за значимото в общата картина на развитието на културите, Прохоров и от двата жанра избира за анализ произведения с уникални за времето си особености, които бележат някакво начало в историята на литературата. От агиографията такъв е например тритомникът *Сборник с житиями святых* на

Нил Сорски, категоризиран от палеослависта като „християнска класика“, а заради многобройните разночетения, изписани от самия Нил в полетата от автографа му – като „първото филологическо издание на житийни текстове, предшественик на *Чети-минеите* на митрополит Макарий“ (интервю с Ларина). От химнографията Гелиан Михайлович, още в годините, когато заниманията с нея са били екзотична рядкост, а често и табу в условията на атеистично програмиране социализъм, избира на първо място неизследваните песнопения на византийския патриарх от XIV в. Филотей Кокин – най-известния автор на параклиси (молебни канони) – нов за столетието вид служба, който впоследствие се превръща във важна част от жанровата система на литургическата поезия (*К истории литургической поэзии: гимны и молитвы патриарха Филофея Коккина*, 1972, „*Так воссияют праведники...*“. *Византийская литература XIV в. в Древней Руси*, 2009, с. 120–173, 187–265).

Безспорно е, че наблюденията, които Прохоров прави върху функционирането на средновековните жанрове, родове и въобще изкуства, са проникателни и го квалифицират като интересен теоретик-литературовед, както свидетелства например следният пасаж от неговото научно творчество: „...границите между стиха и прозата са били различни от сегашните. Междужанровите разстояния с времето претърпяват, изглежда, по-сериозни изменения даже от стиховите форми: между литературните жанрове, както и между различните видове изкуства според степента на секуларизацията им започват да се образуват непроходими празноти, зевове, „междугалактически пространства“ (*Памятники переводной и русской литературы XIV–XV веков*, 1987, с. 150).

В подхода на Гелиан Михайлович към литературата и културата интелектуалното начало е също толкова водещо, колкото и артистичното. Така например, противно на очакванията за умозрителния характер на средновековните писания, Прохоров с афинитета си към изкуството, към драматизма на историческите сблъсъци, а също така към актуалното, изтъква драматургичния заряд на древноруската литература, който би могъл да я преобрази в отличен материал дори и за съвременния театър (интервю с Ларина). Като художник, той внася образното и пространственото мислене в научните си виждания: средновековните писатели са „художници“ (*Памятники...*, 1987, с. 154), светоотеческата литература открива за умовете ни „пространствата“ на непреходния живот (интервю с Ларина), съвестта е „вектор“ към Вечността („*Некогда не народ, а ныне народ Божий...*“, 2010), а времето по принцип е „кръстовидно“. Много от историческите личности и светците, за които пише, от съвременните изследователи, които е срещал на международни конференции в различни държави, са станали обект на художническата му четка и съставят вълшебната галерия от албума му „*Крестообразность времени*“ (2002). Ценител на архитектурната красота на Петровото творение, Прохоров през 2008 г. в официално обръщение по медиите към руските власти се изказва против проекта за издигане на небостъргач в Санкт Петербург.

Почитател на ръчно изработените уникати, каквито сами по себе си са всички ръкописи, Гелиан Михайлович още като студент участва в археографски експедиции в Русия, по време на които издирва средновековни кодекси. „Направени от човешки ръце, те са живи и топли,“ с любов говори за ръкописите той в интервюто си с Емил Димитров. Така се ражда и любовта му към кодикологическите занимания, документирана в статии и глави от книги (вж. публикациите от 1972 г., също *Русь и Византия в епоху Куликовской битвы. Статъи*, 2000, с. 131–238, и др.).

Със зрителната страна на писмеността е свързан и един неканоничен възглед на Прохоров за произхода на славянските азбуки. Като приема (противно на установените в палеославистиката факти), че св. Константин-Кирил Философ е създал кирилицата, а не глаголицата, руският учен отбелязва графичното сходство на глаголицата с етиопските и арменските букви и отправя произхода ѝ назад към IV в. и личността на Йероним Стридонски или към VII в. и сирийския проповедник монофизит Кирил Кападокийски (*Глаголица среди мисионерских азбук*, 1992). Вероятно пристрастията на Прохоров към евроазиатската тематика (в случая сродството с източни азбуки) и най-вече към образното (графичната прилика на глаголицата с други писмени системи) са причина за пренебрегването на редица научни данни от различен характер, резултат от което е споменатата хипотеза за славянските азбуки. Този възглед е стимул още веднъж да потърсим отговори на немалкото неразгадани загадки за първото българско писмо.

Сред изследванията на Прохоров обаче неоспорим е превесът на трудовете върху една обширна тематика с няколко подтеми, пряко или косвено свързана с историята и културата на средновековна България. На първо място тук можем да посочим славянските преводи на византийската книжнина, осъществени най-вече през XIV столетие. Гелиан Михайлович е издател, коментатор, преводач и задълбочен познавач на основополагащи гръцки съчинения от този век (вж. *Памятники переводной и русской литературы XIV–XV веков*, 1987, „*Так воссияют праведники...*“. *Византийская литература XIV в. в Древней Руси*, 2009, и др.). Изключително много му дължим за проучването, издаването на оригиналния текст и превеждането на руски език на съчиненията, надписани с името на св. Дионисий Ареопагит, с тълкованията на преподобния Максим Исповедник (1994, 1995, 2001, 2010). Руският византолог е член и на редколегията на петербургската серия книги „Византийская библиотека“.

От XIV в. са и творенията на руснака Епифаний Премъдри, част от които също издадени от Гелиан Михайлович (1995).

XIV век – любимото столетие на историка Прохоров, наречено от самия него „златният век на духовността“ (интервю с Ларина), привлича медиевиста със своите незабравими личности като българина митрополит Киприан, солунския светител Григорий Палама и византийския император Йоан VI Кантакузин, както и с драматизма на събитията си, които на Балканите напрегнато раждат

„предсмъртния разцвет на културата на Византия“ (интервю с Димитров), но затова пък довеждат до създаването на нов стил в иконописта, архитектурата и литературата на Русия.

Иманентна част от духовния облик на епохата е най-мистичното и неразбираемо за битовизираното човешко съзнание православно явление – исихазмът, възсиял именно през този век. Всички тогавашни спорове около исихазма изплитат завръзките и развързките на комплексен сюжет, привлякъл погледа на богословстващия историк, всепризнат за експерт в тази област с изследванията си *Етническа интеграция в Восточной Европе в XIV в.: От исихастских споров до Куликовской битвы* (1966), *Исихазм и общественная мысль в Восточной Европе в XIV веке* (1968) и много други. Руският учен е издател и проникновен анализатор на творби от св. Григорий Палама и Давид Дисипат в защита на теорията за Божествените енергии (вж. 1973, 1977; също *„Так воссияют праведники...“*. *Византийская литература XIV в. в Древней Руси*, 2009, с. 15–119). Любопитен детайл, който за нас днес е явен знак за горчивата участ на България и трагичната съдба на Византия след XIV в., е срещата на исихазма с мюсюлманството в текста, проучен и издаден от Прохоров, *Прение на Григорий Палама с хионите и турците* („*Так воссияют...*“, с. 54–119).

Балканите в качеството им на „родина“ на исихазма са основен изследователски обект за Гелиан Михайлович. В противовес на „светското, извън-църковното Възраждане, осъществило се в Западна Европа и определило за векове нейния духовен път“, духовният разцвет, който през XIV в. се заражда на Балканите и мощно повлиява върху културата на Русия, според Прохоров може да бъде определен като друг вид Възраждане, характерен за Източна Европа. В основата на този апогей стои исихазмът, който „подлага на ревизия цялото православно богословие“ и завещава на следващите епохи „културната ориентация към Вечността“. От такава перспектива медиевистът признава неоспоримата роля на България за руското културно развитие в руслото на т.нар. „второ южнославянско влияние“. Той установява, че копистите от кръга на св. Кирил Белозерски са преписвали от български образци. Припомняйки как още през XIX в. Соболевски изчислява, че от средата на XIV до средата на XV в. руската литература се е удвоила по обем заради южнославянските преводи, Прохоров категорично заключава: „...дори и да не бяха се запазили български оригинали, то по руската литература, която тогава увеличава своя състав, може да се съди за мястото и значението на българската литература. То изобщо не може да бъде подлагано на съмнение. Руските книжовници са имали нужди и потребности, на които България е отговаряла“ (интервю с Димитров).

България от времето на християнизацията ѝ е характерен пример, който Прохоров привежда за потвърждение на гледището си за етногенезиса, според което християнството е най-важният фактор за създаването на една нация: „В Русия се е случило същото като в България, където покръстването на страната

е сплавило тюрките и славяните в единен български народ. Покръстването на Русия като православен народ се е оказало етногенетичен, т.е. народопорождащ фактор“. Подобен пример според Гелиан Михайлович е възникването на английската, както и на френската нация (интервюта с Димитров и Ларина).

В трудовете на Гелиан Михайлович може да се усети привързаност и любов към България. Той участва в различни обществени и научни събития, свързани с България. Неговата усмивка и топлота, дружелюбната атмосфера, която винаги създава около себе си, са допринесли много за успешната работа на българските медиевисти в Петербург. Трогателно е споделеното за нашата родина в спомените му: „...посетихме Копривщица, мемориално градче, където през XIX век е започнало българско въстание срещу турците, средновековното Велико Търново, византийския Несебър (...) и бяхме готови да повярваме в думите на българския химн: „Мила родино, ти си земен рай!“ (*Крестообразностъ времени*, 2002, с. 55–57).

И накрая, след всичко написано в тази малка юбилейна статия за Гелиан Михайлович, в ръка с негова книга с дарствен надпис от автора, пред погледа ми попадат възторжените му редове за Дионисиевото богословие: „Четенето на Дионисий Ареопагит, дори в превод на славянски, постепенно завладява – завладява с остротата на умозрението, шеметно смелия размах на антитезите, опияняващия полет на мисълта на такава „надпределна“ висота, от която взорът обхваща в едно Благо-Битие сякаш несъединимото“ (*Памятники переводной и русской литературы XIV–XV веков*, 1987, с. 15–16). Всъщност определението „поет на мисълта“, с което Прохоров назовава учителя си Гумильов (статия в *Литературная газета* от 1992; интервю с Димитров), неоспоримо може да се отнесе към самия Гелиан Михайлович. Колко необходими са такива творци и вдъхновители за съвременната българска палеославистика, за да издигнат сведения ѝ поглед от подредените по бюрата фишове и текстологически таблици към духовните висоти на вечното средновековно слово за Бога и човека...

Регина Койчева

Избрана библиография

1. Этническая интеграция в Восточной Европе в XIV в.: От исихастских споров до Куликовской битвы. – *Доклады Отделения этнографии (Географическое общество СССР)*, Ленинград, 1966, вып. 2, с. 81–110.
2. Исихазм и общественная мысль в Восточной Европе в XIV веке. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1968, 23, с. 86–108.
3. К истории литургической поэзии: гимны и молитвы патриарха Филофея Коккина. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1972, 27 (*История жанров в русской литературе X–XVII вв.*), с. 120–149.

4. Кодикологический анализ Лаврентьевской летописи. – *Вспомогательные исторические дисциплины*, 1972, 4, с. 77–104.
5. A Codicological Analysis of the illuminated *Akathistos* to the Virgin (Moscow, State Historical Museum, *Synodal. Gr. 429*). – *Dumbarton Oaks Papers*, 1972, 26, p. 237–252.
6. Прение Григория Паламы „с хионы и турки“ и проблема „жидовская мудрствующих“. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1973, 27, с. 329–369.
7. Повесть о Батыевом нашествии в Лаврентьевской летописи. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1974, 28, с. 77–98.
8. Повесть о Митяе: Русь и Византия в эпоху Куликовской битвы. Ленинград, 1978; Санкт-Петербург, 2000.
9. Центральнорусское летописание XIV в. (Анализ Рогожского летописца и общие соображения). – *Вспомогательные исторические дисциплины*, 1978, 10, с. 159–181.
10. „Диоптра“ Филиппа Пустынника – „Душезрительное зеркало“. – В: *Русская и грузинская средневековые литературы*, Ленинград, 1979, с. 143–166.
11. Сочинения Давида Дисипата в древнерусской литературе. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1977, 33, с. 32–54.
12. Древнейшая рукопись с произведениями митрополита Киприана. – *Памятники культуры. Новые открытия. Ежегодник за 1978 г.*, 1979, с. 17–30.
13. Культурное своеобразие эпохи Куликовской битвы. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1979, 34, с. 3–17; В: Г. М. Прохоров. *Русь и Византия в эпоху Куликовской битвы*. Т. 2: *Статьи*. Санкт-Петербург, 2000, с. 96–130.
14. Литературно-общественное движение в византийско-славянском мире в XIV в. – В: *Чтения по древнерусской литературе*, Ереван, 1980, с. 108–124.
15. Послание Титу-иерарху Дионисия Ареопагита в славянском переводе и иконография „Премудрость созда себе дом“. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1985, 38, с. 7–41.
16. Сказание Авраамия Палицына об осаде Троице-Сергиева монастыря, (перевод и комментарий). – *Воинские повести Древней Руси*, Ленинград, 1985, с. 411–429, 490–491.
17. Памятники переводной и русской литературы XIV–XV веков, Ленинград, 1987.
18. Иоанн Кантакузин. Диалог с иудеем. Слово первое. (Славянский XIV в. и современные переводы). – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1988, 41, с. 331–346.
19. Из литературного наследия митрополита Киприана. – В: *Славянские литературы: X международный съезд славистов. София, сентябрь 1988. Доклады советской делегации*. Москва, 1988, с. 66–81.
20. Россия между прошлым, вечностью, будущим и настоящим. – *Вестник русского христианского движения* (Париж), 1991, № 162–163, с. 49–75.
21. Глаголица среди миссионерских азбук. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1992, 45, с. 178–199.
22. Он был поэтом мысли. – Литературная газета, 24 июня 1992, № 26 (5403), с. 3.

23. Преподобные Кирилл, Ферапонт и Мартиниан Белозерские, (издание подготовлено Г. М. Прохоровым, Е. Г. Водолазкинским и Е. Э. Шевченко), Санкт-Петербург, 1993; 1994.
24. Дионисий Ареопагит. О божественных именах; О мистическом богословии. С толкованиями Максима Исповедника. Греческие тексты с русским переводом, (издание подготовлено Г. М. Прохоровым), Санкт-Петербург, 1994; Санкт-Петербург, 1995.
25. Равноапостольный Стефан Пермский и его агиограф Епифаний Премудрый. – В: *Святитель Стефан Пермский: К 600-летию со дня преставления*, под ред. Г. М. Прохорова, Санкт-Петербург, 1995, с. 3–47.
26. Житие Стефана Пермского, (перевод с древнерусского). – В: *Святитель Стефан Пермский: К 600-летию со дня преставления*, под ред. Г. М. Прохорова, Санкт-Петербург, 1995, с. 50–263.
27. „Хождение“ игумена Даниила, (подготовка текста, перевод, комментарий). – В: *Библиотека литературы Древней Руси*. Т. 4: *XII век*. Санкт-Петербург, 1997, с. 26–117, 584–599.
28. Из „Шестоднева“ Иоанна экзарха Болгарского, (подготовка текста, перевод, комментарий). – В: *Библиотека литературы Древней Руси*. Т. 3: *XI–XII века*. Санкт-Петербург, 1999, с. 126–135, 519.
29. Из „Изборника“ 1073 г., (подготовка текста, перевод, комментарий). – В: *Библиотека литературы Древней Руси*. Т. 3: *XI–XII века*. Санкт-Петербург, 1999, с. 136–167, 520–522.
30. Материалы постатейного анализа общерусских летописных сводов (Подборки Карамзинской рукописи, Софийская 1, Новгородская 4 и Новгородская 5 летописи). – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 1999, 51, с. 137–205.
31. Русь и Византия в эпоху Куликовской битвы. Т. 1: Повесть о Митяе; Т. 2: Статьи. Санкт-Петербург, 2000.

Источники

1. Дионисий Ареопагит. О церковной иерархии. Послания. Санкт-Петербург, 2001.
2. Крестообразность времени, или Пушкинский дом и около, Санкт-Петербург, 2002.
3. Старец-мирянин Федор Степанович Соколов, Санкт-Петербург, 2002.
4. Энциклопедия русского игумена XIV–XV вв. Сборник преподобного Кирилла Белозерского, РНБ, Кирилло-Белозерское собрание, № XII, (ответственный редактор, предисловие, подготовка древнерусских текстов на лл. 173–273, 327–329, перевод и комментарий – с. 113–165, 173–193, 400–420), Санкт-Петербург, 2003.
5. Святые в истории Руси X–XVIII веков. – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 2003, 54, с. 78–98.
6. Из эпистолярного наследия о. Иоанна Мейендорфа. – В: *Свидетель Истины. Памяти протопресвитера Иоанна Мейендорфа*. Екатеринбург, 2003, с. 227–253.

7. О византийской богословско-философской литературе в культуре Руси XIV–XVI веков. – В: *Свидетель Истины. Памяти протопресвитера Иоанна Мейендорфа*, Екатеринбург, 2003, с. 426–434.
8. Духовность и культура России конца XIX – начала XX в. глазами святых Иоанна Кронштадтского и Николая Японского. – В: *Свидетель Истины. Памяти протопресвитера Иоанна Мейендорфа*, Екатеринбург, 2003, с. 457–466.
9. „Общительное / общежительное безмолвие“ Иннокентия Комельского: Полемика с Нилом Сорским? – *Труды Отдела древнерусской литературы*, 2004, 55, с. 265–300.
10. Автограф старца Исаяи. – В: *Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади от международна конференция. София, 26–28 юни 2003*. София, 2004, с. 309–314.
11. Святые подвижники и обители Русского Севера: Усть-Шехонский Троицкий, Спасо-Каменный, Дионисьев Глушицкий и Александров Куштский монастыри и их обитатели, (издание подготовили Г. М. Прохоров и С. А. Семячко), Санкт-Петербург, 2005.
12. Преподобные Нил Сорский и Иннокентий Комельский. Сочинения, Санкт-Петербург, 2005; 2008.
13. Древнерусское летописание как жанр. – В: *Образ міста в контексті історії, філософії, культури. Києвознавчі читання*, Київ, 2005, с. 81–97; *Труды Отдела древнерусской литературы*, 2006, 57, с. 6–17.
14. „Хождение“ игумена Даниила в Святую Землю в начале XII в., (издание подготовили О. А. Белоброва, М. Гардзанити, Г. М. Прохоров, И. В. Федорова. Отв. ред. Г. М. Прохоров), Санкт-Петербург, 2007.
15. Лев Николаевич Гумилев. Письма к матери брата, О. Н. Высотской, другу, В. Н. Абросову, и брату, О. Н. Высотскому (1945–1991), (составитель Г. М. Прохоров), Санкт-Петербург, 2008.
16. „Так воссияют праведники...“. Византийская литература XIV в. в Древней Руси, Санкт-Петербург, 2009.
17. „Некогда не народ, а ныне народ Божий...“. Древняя Русь как историко-культурный феномен, Санкт-Петербург, 2010.
18. Das Corpus des Dionysios Areiopagites in der slavischen Übersetzung von Starec Isaija (14. Jahrhundert), (herausgegeben unter der Leitung von Hermann Goltz und Gelian Michajlovič Prochorov), Freiburg, 2010. Monumenta linguae Slavicae dialecti veteris.
19. Дионисий Ареопagit. Корпус сочинений. С толкованиями преп. Максима Исповедника, (переводчик: Гелиан Прохоров), Санкт-Петербург, 2010.
20. Преподобный Кирилл Белозерский, (редактор), Кирилло-Белозёрский монастырь, 2011.
21. Преподобный Нил Сорский. Устав и послания, (составитель и переводчик), Санкт-Петербург, 2011.

Интервьюта

1. Димитров, Емил. Наука и страст. Разговор с Гелиан Прохоров (31 август 1998 г., Санкт Петербург). – *Литературен вестник*, година XI, брой 28, 18.07–24.07.2001. <http://www.slovo.bg/old/litvestnik/128/lv0128009.htm>
2. Ларина, Наталья. Гелиан Прохоров: Скрывать православную культуру антина-родно“. – *Фома. Православный журнал для сомневающихся*, № 11/43, ноябрь 2006, с. 28–30, 32.
http://www.foma.ru/article/index.php?news=2496&sphrase_id=899313
3. Чесноков, Алексей. Интервью с Гелианом Михайловичем Прохоровым. <http://orthodox-malaga.com/content/view/17/1/> (*сайт Вознесенского прихода Русской Православной Церкви в провинции Малага, Испания*).

ОТЗИВИ

Новото електронно издание на Физиолога

Изследванията в областта на електронните публикации и средствата за създаване на ресурси в електронна форма датират от самия край на 60-те години. С появата на интернет тази дейност значително се облекчава, защото е разработена технология, която да служи за основа на електронното публикуване и изграждането на бази от данни. За българската медиевистика обаче киберсферата е все още недостатъчно овладяна територия, затова всяко постижение в тази посока е една сериозна крачка напред. През 2011 г. във виртуалното пространство се появи ново издание на Физиолога¹. В книжен формат изданието е подготвено от авторката си доц. д-р Ана Стойкова още през 1993 г. като дисертационен труд и публикувано година по-късно². В този смисъл определението „ново“ не съответства напълно на действителността. За изминалите 18 години тя развива интересите си в областта на компютърната обработка на средновековни славянски ръкописи, разширява познанията си върху съвременните машинни методи и информационни технологии в медиевистичните изследвания. И ето днес едно от любимите ѝ, както сама признава, занимания – Физиологът, благодарение на безценната помощ на д-р Веселин Стойков, създаде софтуера и дизайна на сайта и осигури домейн и сървър, е вече е на свободен достъп в Интернет на следния адрес: <http://physiologus.proab.info/>.

Появата на такова издание се налага естествено в резултат на новите тенденции и нужди, продиктувани от актуалните условия на киберцивилизацията, в които се развива хуманитаристиката. Колкото и традиционни да са заниманията със средновековни текстове, те не могат да останат встрани от развитието на съвременните теории и технологии. До 90-те години на миналия век писаните текстове, не само древните отпреди времето на книгопечатането, но преди всичко те, защото са били предмет на филологически и други видове занимания много по-отдавна и по много по-традиционен начин, са били част от общ контекст – ако приемем за такъв работата с типографски издания. В последните десетилетия

¹ Славянският Физиолог. Византийска редакция: Електронно издание на текста и сравнително изследване, 2011.

² Физиологът в южнославянските литератури. С., БАН, 1994.

старите ръкописни текстове постепенно преминават в един нов контекст, в който са поставени и останалите техни по-нови печатни съвременници – контекста на електронизацията. Този факт им дава нов живот и ги превръща в един нов и непознат материал за изследване. Възникването на нова електронна среда за научно общуване предполага тясно съчетаване на технологиите, характерни за информационните науки, с традиционните и модерни тенденции в развитието на филологията и хуманитаристиката. Това налага изработване на общи интердисциплинарни критерии за създаването на основа при палеославистичните електронни издания. В качеството си именно на такъв продукт, създаден на границата между филологическите науки и информационните технологии, новото издание на *Физиолога* се представя не само в нов формат, но и с нова концепция. Промените засягат както оформлението, така и името, и съдържанието.

Конкретните задачи, с които е трябвало да се справят авторите на рецензираното издание като първа е-публикация от такъв мащаб в родната славистична медиевистика, са следните:

1. Да разработят модел за електронно издаване на средновековен паметник и да го обвържат с действащите практики;
2. Да изготвят критерии и условия за онлайн публикуването;
3. Да създадат конвертиращи програми;
4. Да изработят електронните страници на изданието.

Още при подготвянето на уеб дизайна на изданието са оформени неговите основни части, прегледно представени на картата на сайта под формата на падащи менюта: *Начало*, *Физиологът*, *Претиси*, *Зверове и птици*, *Речници*, *Притурки*.

В менюто *Начало* се дават кратки сведения за автора на изданието, изказват се благодарности, които косвено разкриват на колко учени с различна квалификация и академични институции се дължи успехът на едно такова начинание. За интересуващите се повече от *Физиолога* са посочени други интернет адреси с допълнителна информация. Излагат се още необходими технически указания за експлоатация на сайта. Уточняват се и авторските права на труда.

Една от придобивките на новото издание е богатият набор от илюстративен материал, приложен към него³. На страница *Галерия* (меню *Начало*) са

³ В желанието си да направи сайта максимално информативен, авторката използва изображения от западноевропейски бестиари (славянските преписи на *Физиолога*, с много редки изключения, не са илюстрирани).

представени изображения⁴ в два раздела – *Библиотеки*⁵ и *Зверове и птици*⁶. Това меню представя едно от най-големите предимства на електронното издаване на средновековни писмени паметници – възможността за всеки паметник да се приложат множество допълнителни данни, чието количество по обяснителни причини би било силно ограничено при печатното публикуване. На първо място това са изображенията (фотографии или графични образи), които единствени позволяват да се добие реална представа за паметника. Техният брой в книжните издания се свежда до едно или две, докато в електронната база данни може да бъде практически неограничен, а и качеството на изображенията няма да бъде снижено от обстоятелства като формат на страницата или типографски възможности. А конкретно за разглеждания случай бих изтъкнала и още нещо. Онагледявайки свойствата на зверовете и птиците, от една страна, а от друга, забавлявайки и радвайки очите, менюто *Галерия* се оказва една от основните промени на онлайн изданието в съдържателен план поради отварянето му за по-широка аудитория (хартиеният формат е насочен изцяло към академичните среди).

На страница *Въведение* накратко е представен типът книга Физиолог и неговата история в славянските литератури – възникване, разпространение, състав, отношение към византийската традиция.

Страница *Ръкописи* има за цел да даде обща характеристика на всеки един от консултираните свидетели. Основните сведения са групирани в четири рубрики: правопис, съдържание, описания и изследвания. Информацията за ръкописите може да се подрежда по няколко начина:

- по градовете, в които ръкописите се намират,
- по библиотеките, в които ръкописите се пазят,
- по сиглите на преписите,
- по хронология⁷.

Цитираната библиография е обновена спрямо предходното издание и съдържа 45 заглавия.

Изключително удобство за ползвателя представляват трите таблици *Сигли на преписите*, *Преписите по преводи* и *Принадлежност на словата към преписите и преводите*. Таблица № 1 съдържа азбучен списък на кратките

⁴ Щракването върху всяко изображение, поместено в *Галерия*, го показва в увеличен размер. Надписите под увеличените изображения съдържат съответно пълното название на библиотеката и града, в който се намира тя, или информация за библиотеката, ръкописа и листа, на които се намира изображението на животното. Натискане бутона на мишката върху надписите отваря съответно главната страница на библиотеката или, при миниатюрите, сайта, на който се намират те.

⁵ С щракване върху *Библиотеки* се отваря прозорец, в който са поместени снимки на библиотеките, в които се съхраняват славянските ръкописи на Физиолога, описани в сайта. След тях се намират и снимки на библиотеките, където се пазят илюстрираните ръкописи, откъдето са заимствани за илюстрация миниатюри на животни, показани в сайта.

⁶ С щракване върху *Зверове и птици* се отваря прозорец, в който са поместени тези миниатюри.

⁷ Щракване върху *Отвори всичко* отваря едновременно описанията на всички ръкописи.

буквени означения (сигли) на преписите, срещу които в дясната ѝ колона са посочени съкратените им названия. По този начин се осигурява бърз преглед на използваните в изданието преписи на Физиолога, нещо изключително важно, доколкото сиглите на преписите се използват широко в целия сайт за съкратеното им означаване⁸. Таблица № 2 представя нагледно кои преписи към кои преводи се отнасят. Таблица № 3 съдържа следната информация за всеки от преписите, чиито сигли са подредени по азбучен ред в първата колона: към кой превод се отнасят поместените в него слова (съотв. 1, 2, 3 или 2–3)⁹; колко слова съдържа¹⁰; кои точно слова за животни съдържа¹¹. При натискане бутона на мишката върху клетка от таблицата се оцветяват накръст съответните ред и колона, което позволява лесно да се проследи съставът на всеки препис или наличието на което и да било животно в преписите

В реферираното издание са включени пълните текстове на известните днес славянски преписи на Физиолога, които се отнасят към втората, т.нар. Византийска редакция. Поради възникването им като три отделни превода на диференцирани помежду си гръцки версии, в изданието преписите са разделени на три основни групи, съответно: Първи, Втори, Трети превод.

На няколко поредни страници са представени преписите, които се отнасят съответно към Първия, Втория и Третия превод на византийския Физиолог, както и тези, които съдържат слова, в които са компилирани части от Втория и Третия превод на византийския Физиолог. Те са подредени азбучно, означени със сигла и съкратено название. При всеки препис има рубрика *За преписа*, където се намира информация за местонахождението му, за състава и основните му особености, привеждат се и данни за изследвания и издания на текста му. Към всеки препис има най-малко две таблици: едната от тях представя съдържащите се в преписа слова в азбучен ред, а втората – тяхната последователност в ръкописа, най-често в сравнение с останалите преписи от същия превод. В някои случаи, когато преписът има по-сложен състав (например когато съдържа два физиолога от различни преводи), той е представен с помощта на съответни таблици, които биха помогнали за по-доброто му възприемане.

Изданието позволява в рамките на всеки превод да се проследят сравнително всички преписи, които се отнасят към него; същевременно всеки отделен препис

⁸ При щракване върху названията се отваря страницата с описанието на съответния ръкопис.

⁹ При щракване на стрелката вдясно от сиглата на преписа и превода се отваря страницата *Преписи* и съответният превод (вж. меню *Преписи*), където е поместена подробна информация за преписа, неговото съдържание и състава му. При щракване на сигла се оцветява редът в таблицата, който представя съдържанието на преписа.

¹⁰ При щракване на стрелката под названието на животното се отваря страницата на съответното слово (вж. меню *Зверове и птици*), където са поместени сравнение на съдържащите го преписи и пълните текстове на всеки отделен препис.

¹¹ При щракване на животно се оцветява колоната в таблицата, която показва в кои преписи се среща слово за това животно.

може да бъде прочетен като самостоятелен пълен текст. При едновременно отваряне на два или повече сравнителни прозореца могат да бъдат сравнявани паралелни текстове от различни преводи. Откъсът от Физиолога е поместен в сайта като приложение¹².

В менюто *Зверове и птици* са подредени по азбучен ред всички страници, в които се намират оригиналните текстове на словата от Византийската редакция на Физиолога. Всяка страница започва с кратко представяне на избрания звяр или птица. Под него следват *двойки гнезда* за отделните преводи, в които се среща съответният текст: Първи, Втори, Трети превод и Смесени слова (последните съдържат текст, компилиран от Втори и Трети превод). Едновременното отваряне на две или повече гнезда позволява да се сравняват текстовете на преписи от различните преводи. Гнездата, озаглавени *Сравнение между преписите*, представят паралелно всички преписи на текста от съответния превод. Най-долният ред на тези гнезда съдържа кратки коментари към текстовете. Той е снабден и с номерация, която позволява да се посочи (или цитира) всяко място от текста. Гнездата, озаглавени *Текстове на преписите*, съдържат текстовете на преписите в пълен вид. Редовете им са номерирани, с което се улеснява цитирането на конкретно място от текста.

Нов момент в електронното издание на Физиолога са приложените към него лексикографски справочници. В сегашния си обем то съдържа 11 461 български и 704 гръцки словоформи в техния оригинален, извлечен от преписите вид. Те се представят в *Речници* без лематизация, в които са подредени азбучно всички правописни и графични варианти на употребените в съответните текстове лексеми. Речниците се създават динамично в зависимост от избрания чрез падащите менюта *Слова*, *Преводи*, *Преписи*, *Текстове* обхват¹³. Думите от избрания речник са подредени по азбучен ред в отделни гнезда. Всяко гнездо е означено с първата буква на думите, които съдържа. Ако дадена дума се среща повече от един път, то зад нея, в скоби, се появява число, означаващо броя на срещите. След натискане бутона на мишката върху определена дума се отваря нова страница в търсачката. В нея, в отделни прозорци, са показани

¹² И тук информацията е организирана както на предишната страница. Преписите, които съдържат откъса, са представени по два начина – сравнени помежду им и в техния пълен текст. На първо място се намира прозорецът *Сравнение между преписите*, по-надолу – самите преписи, подредени азбучно, означени със сигла и съкратено название. *Сравнение между преписите* представя паралелно всички преписи на текста на Откъса. Най-долният ред на сравнителния прозорец е снабден с номерация, която позволява да се посочи/цитира всяко място от текста. При всеки препис има рубрика с информация за местонахождението му, за състава и основните му особености, приведени са и данни за изследвания и издания на текста му. В отделен прозорец е издаден и текстът на Откъса по съответния препис в пълен вид. Редовете са номерирани, за да се улесни цитирането на конкретно място от текста.

¹³ Обхватът ограничава съдържанието на речника само до думите, съдържащи се в избраното *Слово*, *Превод*, *Препис* и *Текст*. Ако в някои менюта бъдат избрани *Всички* стойности, то създаденият речник ще съдържа думите съответно от всички слова, преводи или преписи.

всички слова и преводи, в които тази дума се съдържа. В заглавието на всеки прозорец са изброени сиглитена преписите, в които се съдържа същата дума, а след всяка сигла, в скоби, е посочен номерът на позицията на думата¹⁴.

Новобългарският превод с някои допълнения към предложения в първото издание¹⁵ е направен от старобългарския текст¹⁶, като основната цел е да бъдат предадени вярно съдържанието и доколкото е възможно, специфичният стил на оригинала. Когато липсващите думи и изрази правят текста неразбираем, те се допълват от съответен гръцки текст, като се поставят в прави скоби¹⁷.

Препратките към Библията се дават по: *Свещено писание*. Издание на Българската православна църква. София, 1992 (онлайн издание)¹⁸.

Нов момент в електронната версия на Физиолога е и това, че цялата информация, качена на сайта, е преведена на английски език, който все повече се налага като *lingua franca* в областта на научните изследвания. Този факт определено допринася за популяризиране на българските научни постижения зад граница. А придружаващият изданието английски превод на Физиолога е особено ценен с възможността, която дава на широка аудитория от ползватели да се докоснат до средновековното ни книжовно наследство. Свързването на сайта посредством програмата *Google analytics* със статистически анализ за неговото разпространение ще даде любопитни сведения за потребителския интерес към разглежданата проблематика по много параметри¹⁹. За интереса към него безспорно ще допринесе както съдържанието и оформлението, така и информационната му стойност.

Новото онлайн издание на Физиолога отговаря на нарасналата необходимост от поддържане на постоянни контакти с потребителя и организиране на научната общност. Основното постижение на изданието е поощряването на една нова за България сфера на академично общуване в областта на палеославистиката – тази на макар и виртуалния, научен форум за обмен на информация между колеги и ползватели, в който да бъдат отправяни и дискутирани всякакъв род критични бележки, препоръки, коментари и идеи към автора с цел отстраняването на

¹⁴ След шракване върху номера на позицията, прозорецът се измества до мястото, където се намира думата, и тя се открива в началото на прозореца, на реда на съответния препис.

¹⁵ Нови са само преводите на словата за слона, за феникса, за ехидната, за пеликана и за горгоната, които не се съдържат в първата публикация.

¹⁶ Основният текст е преведен от преписа в ръкопис Cod. slav. 149 от Националната библиотека на Австрия във Виена, от XVI в., л. 7а–26а. Отделни слова, които липсват в преписа или съдържат твърде различен текст, са преведени от други ръкописи.

¹⁷ За допълване на пропуснатите неясни места от текста е използван гръцки текст по изданието на Sbordone, 1936.

¹⁸ Библейските цитати в повечето случаи не са точно съответствие на каноничния текст, а са перифрази или реминисценции.

¹⁹ Чрез въпросната програма може да се проследи например на колко континента, в колко страни, в колко града, от колко индивидуални интернет адреса се чете, колко страници са прегледани, колко време е останал ползвателят на една страница.

неминуемите грешки, непълноти и неточности в обсъждания сайт. Сериозен успех на изданието е и разработването на модел в електронната обработка на научната информация в сферата на изворовата старобългаристика и текстологията. Трудът на А. Стойкова и В. Стойков безспорно ще има голямо значение за налагането и координирането в бъдеще на стандартите в онлайн публикуването на средновековни писмени паметници. Като пръв подобен опит в българската наука електронното издание на Физиолога в редица свои аспекти отваря поле за дискусии. Поради съществуващите многобройни варианти в различните традиции²⁰ от изключително значение за положителния краен резултат е правилният избор на авторите да заложат на вече утвърдени и доказани практики с възможно най-широко приложение, както и да разработят редица технологични и филологически критерии в съгласие с конкретните цели и задачи на изворовата старобългаристика и текстологията. От особена ценност в тази разработка са онези изисквания на междунaучното общуване в електронна форма, които допринасят за достъпа до научното изследване, независимо от техниката, с която разполага потребителят, независимо от операционната система на неговия/нейния компютър и програмната обезпеченост.

С отворената си структура електронното издание на Физиолога позволява непрекъснат процес на обновяване и усъвършенстване на публикуваното. Преди всичко ще бъде създаден професионалният му вариант, предназначен за широк кръг от учени – литературоведи, езиковеди, историци и т.н. Сайтът ще бъде допълнен и с текстовете на словата от т.нар. Псевдо-Василиевата редакция на Физиолога.

Възможностите за електронно издаване на паметници е един от революционните моменти на нашето съвремие, който създава възможност за широк форум, за своевременно издаване и най-вече за бързо разпространение на научни идеи и резултати. Все още електронните издания на средновековни писмени паметници в областта на палеославистиката са малко и в този смисъл инициативата на А. Стойкова прави чест на българската медиевистика. Високата научна и технологична подготовка на реализаторите на рецензирания труд се превръща в залог за успех на начинанието. Това е първият и тъкмо затова толкова ценен плод на един перспективен дългосрочен проект пред палеославистиката на XXI в. с основна цел електронно преиздаване на средновековното ни книжовно наследство. Новият е-формат на Физиолога поставя началото на виртуален корпус на старобългарските и среднобългарски писмени паметници, създаването на чиято база данни значително ще улесни изследователите в проучването на разнообразни проблеми, свързани с езика, историята и културата на средновековна България.

Татяна Илиева

²⁰ Съществуват създадени стандарти и конвенции както от Международната организация по стандартизация и упълномощените от Интернет обществото структури (WWW, ICANN и др.), така и от големи международни проекти в областта на хуманитаристиката: TEI, EAGLES, Проектът „Гутенберг“, TITUS и пр.

Ана Кочева-Лефеджиева. За народната основа на старобългарския език (върху материал от реликтното склонение в българските диалекти). С., Буквица, 2012. 200 с.

Книгата на Ан. Кочева-Лефеджиева представя научно аргументиран отговор на появили се в последните години публикации на чуждестранни автори, които реанимират отдавна отхвърлената и дори позабравена панонска хипотеза за българския характер на Кирило-Методиевия език. В търсенето на полидиалектната народна основа на най-стария писмен славянски език продължават да се съчиняват и публикуват стигащи до абсурдност твърдения на чуждестранни представители на неопанонизма. В този смисъл на труда на Ан. Кочева трябва да се гледа като на извикан от нуждата на времето, достоен и подкрепен с много доказателствен материал отговор на тези погрешни и тенденциозни твърдения. Това е и една от целите, които авторката формулира в своята уводна част.

Ан. Кочева избира нетрадиционен подход към тази доволно разработвана от редица автори тема. Като най-безспорни доказателства за българския характер на Кирило-Методиевия език изследователите на първо място сочат фонетичните черти, а някои пък изтъкват като меродавно и наследеното немалко лексикално богатство. Ан. Кочева успешно построява своя отговор върху изобилен материал от реликтното именно склонение в българските диалекти. И това е нейното първо, оригинално и приносно решение на поставената задача. При това, както тя изрично отбелязва, това е не народнопесенен материал, върху който се градят изводите на Л. Милетич, а изцяло прозаичен материал, изваден и подаден в повечето случаи в свързан текст. Този подход на авторката е напълно оправдан не само защото противното на него би довело до излишно повторение на изнесеното от Л. Милетич, а и защото, както тя е имала вече възможност да се увери в предишни свои разработки, фолклорният материал е едностранчив и твърде несигурен за подобни изследвания по простата причина, че фолклорният език не е тъждествен на диалектния език.

С ексцерпирането, организирането и анализирането на изненадващо обилни данни най-вече от южните, но макар и в по-малка степен, и от северните български езикови територии, авторката успява да постигне две цели: от една страна, за пръв път в едно изследване са изнесени и систематизирани многобройни падежни остатъци, свързващи старобългарския синтетичен по своя характер език с новобългарския аналитизъм, а от друга – обогатена е с автентични съпоставителни данни от морфологията и синтаксиса на днешните

диалекти старобългарската граматика в частта ѝ за парадигмите на някогашното склонение.

Много доброто познаване както на най-същностната теоретична славистична литература по въпроса, така и на диалектоложките изследвания, съдържащи нужния ѝ материал, позволяват на Ан. Кочева, която е професионален диалектолог, да защити и категорично да докаже своята теза. Както първата част, така и цялото изследване е написано не само в издържан научен стил, но се отличава преди всичко със своето логическо построение, полемичност и открито заявявано собствено мнение по даден дискуссионен въпрос, при това без излишно многословие и обстоятелственост.

Без претенции за оригиналност, но със собствен принос в избраната методика – представяне на материала на моделно равнище в диахронен и синхронен план – се характеризира същностната част на разработката. Като заимства от труда на Ст. Стойков само формалната страна на създаваните модели, Ан. Кочева всъщност ги напълва с ново съдържание, а оттук – и с нова формулировка. Тя изрежда отликите между създадените от Ст. Стойков модели и своите: за разлика от именития наш диалектолог при нея на първо място в моделите стои старобългарското състояние, а след това се подреждат новобългарските диалектни примери, групирани по говори или на цели области, или на отделни селища; диахронните модели у Ст. Стойков, доколкото са представени, отвеждат по-скоро към среднобългарското, отколкото към старобългарското състояние, докато в нейния труд връзката между старобългарското и новобългарски се търси на функционално равнище. Или с други думи – трудът на Ан. Кочева не си поставя за задача да проследи етапите от историята на склонението в българския език. При дефинирането на моделите съвсем резонно и в съгласие със заявената методология тя не взема предвид съвременните фонетико-морфологични форми и затова при нея моделът, построен на базата на старобългарската форма, е само един, срещу примерно три у Ст. Стойков, изградени въз основа на съвременния облик на старобългарското явление; и накрая – тази книга предлага доказателствен материал от говори от цялата българска езикова територия, докато в труда на Ст. Стойков, написан през 1968 г., моделите, разбираемо за времето, представят говори само в държавните ни граници.

Освен всичко това новите модели в публикувания труд са от синтактичен тип (по Ваян). В цялата своя разработка авторката представя не само формата на падежа, но и функцията, който той изпълнява в изречението от говорите, в които все още е запазен. Богатият диалектоложки материал, с който разполага Ан. Кочева, ѝ дава възможност на практика да представи съществуващото и до днес в някои говори постепенно развитие от старобългарски синтетизъм към новобългарски аналитизъм с наличието на преходна граматична (синтетико-аналитична) система: напр. от *Дадох Ивану*, през *Дадох на Ивана*, до *Дадох на Иван*. Анализирайки многобройните случаи, авторката установява, че има

говори, в които синтактичната система все още може да бъде наблюдавана (като девесилските и ксантийските), докато в други (родопски, костурски) е в отстъпление, а в трети е напълно изчезнала. Като добросъвестен учен Ан. Кочева неколkokратно отчита и подчертава обективния факт, че новобългарските реликтни деклинации съществуват и функционират вариативно и факултативно, а не самостоятелно в макро- и микродиалектната аналитична система, без значение с колко значим по обем материал са представени.

При моделите за родително-винителния падеж впечатление прави улавянето на една рядко срещаща се в най-южните родопски диалекти особеност, която за пръв път се изнася комплексно и аргументирано в научно обръщение. Това е, както е дефиниран от авторката, моделът за наличието на родително-винителна форма за названия на вещи (предмети) или събирателни понятия, които биха могли да бъдат възприети като олицетворени. Забележителното в случая е, както се вижда от приведения материал, че макар и на сравнително неголям ареал заличаването на разликата между одушевления и неодушевления тип се извършва дори и когато трудно би могло да се открие ясно изразена идея за персонификация: *Залена и чарвена килима имам. Донес уйку млека. То и данел армагана.*

Особено силна част на изследването е разработването на моделите на дателен падеж за принадлежност – заместник на родителен за принадлежност, една, както е добре известно, типична за българския език характеристика, която го отдалечава от другите славянски езици. Ан. Кочева прави обстоен преглед на явлението във всички старобългарски граматика, посочва накратко мнението на отделните автори, след което привежда обилен материал от нашите говори.

Във връзка с разглеждането на модела на именителен падеж на *-а* при лични имена от м.р. като напр. *Андрея, Благойа, Методийа* и разширяването на неговия ареал ми се иска да изтъкна много логичното и аргументирано обяснение на авторката за неговото съществуване – обобщаване на родително-винителните форми и като именителни.

При разглеждането на моделите на винителен падеж, където резонно не се привеждат случаите на настъпила генерализация на винителните облици за ж.р. ед.ч., Ан. Кочева представя и примери за именителен падеж в свързан текст, за да се види по-ясно противопоставянето именителни–винителни облици, т.е. запазването на старобългарската опозиция.

Заключението представя в синтезиран вид обобщените резултати на изследването, като на преден план се извеждат най-важните от тях: многобройните морфологично-синтактични факти от българските диалекти, оборващи несъстоятелността на неопанонизма, оправданото използване на синтактичните модели за тази цел, съвременното състояние на моделите в различните групи български диалекти, визуално представено в обобщени схеми, количествени статистически данни и др.

Като всеки научен труд и този е снабден с необходимия библиографски апарат, който впечатлява със своя обем и тематичност.

Новата книга на Ана Кочева по същество представя модел както за организиране и интерпретиране на диалектен лексикален материал през призмата на историческата морфология и историческия синтаксис, така и модел за бъдещи изследвания на историци на езика, диалектолози и други специалисти по славянско и балканско езикознание.

Славка Керемидчиева

Сл. Керемидчиева, Ан. Кочева, Л. Василева, К. Първанов, З. Сертова, Ил. Гаравалова, Р. Чернева. Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор, говора на село Еркеч (днес Козичино), Поморийско. С., Мултипринт, 2012. 300 с.

В навечерието на 70-годишнината от създаването на Института за български език – първия институт на Българската академия на науките, излезе от печат книгата, спонсорирана от фондация Българска памет. Трудът представлява комплексно изследване на лексиката на село Еркеч, Поморийско, дело на авторски колектив от Секцията за българска диалектология и лингвистична география.

В първата глава на изследването е представено географското положение на селото и накратко се изнасят исторически, етноложки и демографски сведения за него. Посочени са исторически артефакти и документи за социалния и духовен живот на „ваяците“, които продължават да бъдат една от най-колоритните български етнографски групи. Отделено е внимание и на изселническите вълни, които са особено важни и с оглед на факта, че еркечкият говор е диалект не просто на едно-единствено селище, а е репрезентативен за цяла една диалектна област, каквата е Източнобалканската и част от Мизийската. В тази първа част са представени и етноложките, краеведски и диалектоложки изследвания за Еркеч.

Втора глава е посветена на обща характеристика на еркечкия говор. Много сполучлив е подходът на авторите, които обръщат особено внимание на устойчивите тенденции във фонологичната система на говора, респ. вокалната и консонантната. Те не повтарят механично известните досега изследвания на Г. Георгиев, Л. Милетич, Ст. Стойков, Ив. Кочев, Б. Байчев и други изследователи, които са описали подробно фонетичните и фонологични особености на говора. Стремешът очевидно е бил накратко да се посочи „кои са най-характерните собственодиалектни черти в областта на фонетиката и фонологията, които и до днес определят спецификата на еркечкия говор“, но едновременно с това да се набележат „и трайните тенденции, които се наблюдават в него през първото десетилетие на XXI в.“. Специално се подчертава, че и днес фонема широко *e* (*ê*) продължава стабилно да стои на своето място във фонологичната система на Еркеч, като все още запазва своя леко удължен характер, който, както и преди, няма фонологична, а само фонетична стойност. В същото време авторите изрично отбелязват, че от синхронно гледище трябва добре да се различават силната фонема *ê* и позиционният вариант на силната фонема *a*. Първата и до днес характеризира речта на всички поколения еркечани, като най-удължен характер

има в речта на най-възрастните носители на диалекта (80–90-годишните). Тя е и фонемата, която за разлика от останалите във фонологичната система (*и, е, у, о, а*) почти винаги е натоварена и с ударен квантитет. *Пѣтници, дру̀мници на пѣт' срѣ̀шали Бужѣ̀ майка. Та̀ ша та испѣ̀ди ут кѣ̀шти* и др. В тази част от труда са направени интересни успореждици с фонетичната система на някои родопски говори, навеждащи към съпоставки с тетевенския и стружкия говор, които също показват сходства с еркечкия по застъпника на старобългарската голяма носова гласна. Посочено е още, че в слаба позиция (извън ударение) фонема *ѣ* се реализира чрез позиционните варианти полуредуцирано *а* и порядко *ъ*, най-вече край сонори *р* и *л*. Представена е и диалектната подсистема на неударения вокализъм на еркечкия говор, която не се различава съществено от книжовната:

и	у
(ѣ)	
е	о
а	

Различието се състои само в това, че вариант *ъ* е с много по-малка фреквентност и функционална натовареност в еркечкия говор отколкото в книжовния език. В работата се изнасят и немалобройни случаи, когато на мястото на традиционната за говора фонема *ѣ* вече се е настанила главно под влияние на книжовния език фонема *ъ*.

Специално внимание е обърнато на факта, че социолингвистичното изследване, извършено главно чрез метода на включеното наблюдение, е довело до извода, че информаторите от всички възрасти не се стремят да превключват кода в маркирана ситуация, напротив – нескрито се гордеят, че говорят по този начин. Затова и днес фонема *ъ* продължава да стои на периферията на диалектната фонологична система, където е било нейното място и преди повече от век. Тук много уместно е направено и едно кратко сравнение на състоянието на еркечкия диалект с говора на родопското село Момчиловци, Смолянско.

Сред вокалните фонологични особености на говора е спомената още изключително силната соноризация на гласните и съгласните; по-особеният изговор на ударената гласна *а* след веларна или лабиална съгласна; наличието на дифтонгоиди и протетични съгласни и др. В областта на консонантизма особено внимание е обърнато на хипернатовареността на фонемата *х* в еркечкия говор, което стои в ярко противоречие със ситуацията в по-голямата част от българските диалекти, в които изпада. Отбелязано е и голямото количество меки съгласни както в краесловие, така и в средисловие пред съгласна.

Важна глава в работата е **Устойчиви тенденции в морфологичната система на говора**, в която се акцентира специално върху изконните за говора и устойчиво проявяващите се нови морфологични черти: напр. формата за мн.ч. на съществителните имена от ж.р., която в традиционния говор се е

образувала с морфологичен показател *-e*, постепенно се измества от образувани с морфологичен показател *-и* форми, т.е. днес много по-често се чува: *ба̀би, ко̀зи* и пр. вместо изконните за диалекта: *ба̀бе, бу̀чке* 'бонбони'; определените форми за мн.ч. на съществителните имена от м. и ж.р., които все още са по-близо до старото състояние – тип *ка̀мъчкит 'а, мну̀чкит 'а, мо̀мит 'а* и др.; съществителни имена, които имат различна от книжовната родова определеност; специфични форми на третоличните местоимения за 3 л. мн.ч. *тий 'те'*; вторичните несвършени глаголи от типа на: *на̀м'а̀ргам, на̀па̀ргам, на̀пѐлгам, на̀тва̀ргам, на̀тѐргам* и др.

Специално внимание се обръща на една много специфична морфологична черта на диалекта – съществуването на особени форми на наречието *зимай*, което се схваща от носителите на диалекта като глаголна форма и се третира като такава: *зимай 'студено; студено ми е'* и др. Адвербиалната форма има не само сегашно, но и минало несвършено време и е резултат от хипостаза на съществително и глаголно окончание: *Ч'уч'у̀рки вѝс'ат ут стрѐхите, зимай ѝе; Хчѐра зимайѐше.*

В работата се акцентира и върху редовната употреба на живите и днес и характерни преди всичко за македонските, някои тракийски говори и български говори в Румъния глаголни конструкции на глагола *имам/н 'а̀мам* + страдателно причастие: *Имам с'а̀ту д̀ини. Имам гу вѝдену то̀с чу̀лѐк.*

Както вече бе казано, усилията на авторския колектив са били насочени преди всичко към максимално пълното събиране, систематизиране и представяне в лексикографски вид на диференциалната лексика на еркечкия говор, което досега не е извършвано. В предишните проучвания лексикалното богатство на диалекта е представено едностранчиво, еднотипно и фрагментарно. Затова особено внимание заслужава **Част 3. Устойчиви тенденции в лексикалната система на говора**, която е своеобразен мост към самия **Речник на еркечкия говор**, представен в **III глава. Речник**.

В лексико-семантичен аспект диалектът е представен както в най-архаичния си вид, така и във вида, който се говори от средната и най-младата възрастова група. По този начин се представят различни хронологични пластове на диалектната лексика (в речника те са обозначени със съответните стилистични бележки *остар.* и *нов.*), но и лексиката наистина се репрезентира в автентичния си вид, в който е записана в средата и края на първото десетилетие на ХХI в. Замисълът речникът да включва собственодиалектна лексика, т.е. главно лексикални диалектизми, които всъщност създават лексикалните различия на диалектно равнище, е изпълнен на завидно лексикографско равнище. В него са поместени и фонетични диалектизми, които по формален вид са твърде далеч от книжовните си съответници. Включени са и думи, които на пръв поглед изглеждат проникнали изцяло под книжовно влияние, но лексико-семантичната парадигма на думите, свързани с общото значение, се явява по-скоро в подкрепа на домашното словотворчество.

От материала личи, че богатата еркечка лексика представя многобройни терминологични единици за названия, свързани с неживата природа, природни обекти и атмосферни явления, дома и бита, двора, различните селскостопански постройки в него и помещения за добитък, приготвянето на храната и храненето, облеклото и накитите, календарните празници и обичаи, вярванията и суеверията, родствените отношения, човека и неговите действия, човешките качества, земеделието, растениевъдството и животновъдството, болестите, растителния свят, дивите животни и птици и пр. Тази терминологична лексика включва много **непротивопоставни диалектизми** (както формално, така и семантично), тъй като те са названия от специфичната материална и духовна култура на еркечани, напр.: *дива̀чка* ‘кръстоска от питомно и диво прасе’, *на̀зми* ‘младо женско прасе, което ще ражда за пръв път’, *нѐл’еш* ‘украшение от лазарския костюм’, *п’ет’ак* ‘долната твърда част на терлик’, *ру̀меник* ‘обреден сватбен хляб’, *рус̀ала* ‘ден през пролетта, на който жени се събират през деня на седянка, за да има богатата реколта и да е спорна работата, като всяка от жените си работи нейната работа’ и много други.

В изследването по-голяма е частта на **противопоставните диалектизми**, т.е. на тези, които се различават формално от книжовните си семантични съответници: *мѝхчи* ‘мишле’, *мър̀твинѐ* ‘усойка’, *нут’алу* ‘влага, влажно петно’, *пѐ̀струшка* ‘болестта шарка’ и др.

От представения речник става ясно, че в говора са налице и немалко на брой **семантични диалектизми**, т.е. диалектни думи, чието съвпадение с книжовните е само формално, но не и семантично: *бакѝйши* ‘1. Подарък на младоженците от сватбарите; 2. Пари, които младоженецът дава на бащата на булката като откуп; *б̀учка* ‘бонбон’, *кр̀ю* ‘дните между Игнажден и Коледа, в които не се работи, за да се умиловият злите сили, които бродят по земята по това време – поверие. *Н’е рѐ̀жим с ной̀ци, ва̀рд’им за кр̀ю*’; *луп̀атка* ‘част на забраден ръченик – останалата да виси отзад след прегъването му и забраждането му: *На луп̀атката на рѐч’анѝка сл̀агам мандз̀урки — сѝни сѐ̀нце вис’ѐт*’ и др.

Особено интересни са **синонимните отношения**, развили се в собствено-диалектната лексикална система, които се основават на общност в значението. Към тези случаи в труда са посочени глаголи, свързани с опозицията по вид и начин на протичане на действието: *кл’у̀ва* несл., *кл’у̀хна* св., от една, страна и *кл’у̀фкам* и *кл’у̀хам*, от друга. Фактът, че авторите отразяват семантичното различие между тези глаголи, сам по себе си е пример за старателната работа върху речниковия материал.

Едно от големите достойнства на речника е представянето на богатата **полисемантична** сфера на лексемите, напр.: *гаг̀учка* ‘1. Кукичка. 2. Формата на буквата Г. *Д’а̀ц̀ата пѝшат гаг̀учки*. 3. Качулка. *Загаг̀учила гу с гаг̀учка*’.

От речника личи, че лексиката, събрана в речника на еркечкия говор, притежава богати словообразователни средства за създаване на множество

умалителни имена и тяхното присъствие се забелязва веднага. От диахронна гледна точка производни имена от този модификационен тип са напр.: *бл'ештъл'ка, бучка, л'утничка, лъкътнички, лкатушка, манистичка* и др., но не по-малък интерес представят синхронните образувания като: *дрипка, дж'унка, к'окал'чи, мис'анци, мининку, паикул'чи, пил'анци, пръхчинка, пукал'чи, хиритка* и др.

Изключително богата е и **фразеологията** на еркекия говор, която е разгледана накратко в контекста на лексикологията. Включването в Речника на устойчиви сравнения, идиоми и др. фразеологични съчетания е много важно, тъй като те са свидетелство не само за творческите възможности на своите създатели, но и база за изучаването на народопсихологията и колективната философия.

Що се отнася до структурата на речника – лексикографските единици са подредени по традиционния за нашата лексикографска практика азбучно-гнездови принцип. Всички части на речта оформят самостоятелни речникови статии с изключение на миналите причастия и някои други форми на имената (мн.ч. и др.), които се подават в края на речниковата статия след знак →. Възвратните глаголи имат самостоятелни речникови статии. Причастия, чиято формална и семантична връзка с глагола е отслабнала или чието значение е различно от това на съответния глагол, оформят самостоятелна речникова статия.

С препратка към първата по азбучен ред дума се подават и лексемите, за които са установени пълни синонимни отношения. Ако синонимите са повече от два, за да се разкрие по-пълно синонимното диалектно богатство, при препращането това се отразява при последния по азбучен ред.

След заглавната дума се дава граматична характеристика. След нея с различни квалификатори – *шег., пейор., увел., умал., груб., ирон., нов., остар.* и др. се прави кратка стилистична характеристика на диалекта.

При представянето на съществуващите системни взаимоотношения в семантичната сфера на лексемите в еркекия говор е очевидно старанието на авторите да постигнат йерархизиране на значенията: на първо място се изнася основното (първичното), на второ място – производното (вторичното), на трето място – преносното значение и т.н. Тълкуването на значенията се извършва по два начина: синонимно и описателно, като за специфични за местната култура реалии и явления дефинициите са по-разгърнати.

Работата включва още *Списък на информаторите, Образци от говора и Фотографии.*

В заключение може да се обобщи, че книгата *Еркеч – паметта на езика* представлява едно професионално изпълнено описание на лексикалната система на диалекта, като при това са представени и неговите най-специфични фонетични и морфологични особености. Колективът е изпълнил успешно задачата да събере, систематизира и опише словното богатство на една от най-интересните диалектни подсистеми на българския език. Авторите са показали изключително

старание при поднасянето на събрания от тях богат материал. Речникът, който представлява основната част на труда, е изграден според съвременните изисквания. Трудът, изработен с висока научна компетентност и ерудиция, е важен принос за българската диалектология. Той ще представлява интерес не само за специалисти по българска диалектология, но и за широк кръг слависти, историци и културолози у нас и в чужбина.

Лучия Антонова-Василева

Вихра Баева. Нишката на живота. Между коланчето за рожба и Богородичния пояс. С., АИ Марин Дринов, 2012. 296 с.

Трудът на Вихра Баева е посветен на проблематика, която не е изследвана у нас, и само по себе си това е сериозен принос. Със своите публикации авторката въведе в научно обращение наблюденията си върху съществуващите практики за здраве и за зачеване на дете в църквата „Успение Богородично“, известна като „Св. Богородица Златната ябълка“, в Горни Воден (сега квартал на Асеновград). Изследването задълбочава и разширява започналите там проучвания, като обхваща и района на Мелник с параклиса „Св. Зона“ и Роженския манастир. Анализът включва разностранни изследователски сфери и интердисциплинарен подход.

Привлечени са исторически сведения, които изясняват динамичните процеси, засегнали облика на населението в изучаваните селища, както и евентуалните корени на религиозните практики в тях. Тези сведения насочват към участието на гръцката общност в създаването и поддържането на наблюдаваните днес явления, както и в трайното установяване на специфичната за тези райони религиозност. И Горни Воден (както и по-общо районът на Асеновград), и Мелник в миналото са били населени с компактно гръцко население, което се е стараело да наложи свой модел в изповядването на християнството и с това да затвърди влиянието си. Съществувало е дори напрежение и борба за надмощие между българи и гърци в религиозната сфера. След масовото изселване на гърците по спогодбата от 1922 г. на тяхно място идват бежанци от Егейска Македония или Западна Тракия, но някои възприети и утвърдени специфики на локалната религиозна култура се запазват и в днешно време стават повод за гордост и местен патриотизъм.

Интерес буди направеният от Вихра Баева анализ на редките за България църковни изображения на сцената Успение Богородично, в които възнесената на облак Богородица предава своя пояс на св. Тома, и на които авторката е обърнала внимание благодарение проучванията на изследователя на Асеновградския край Теодор Пеев. Тези изображения свидетелстват за съществуващи и утвърждавани от църковната институция представи, наративи и култ към Честния пояс на св. Богородица и в същото време добре се свързват със срещаните единствено в горноводенската църква „Св. Богородица Златната ябълка“ ритуални практики за изработване на коланчета и носенето им за зачеване на дете. Авторката привлича различни източници за изясняване на възможните конкретни значения и символика на образите, като особено ползотворно е позоваването на апокрифната

традиция. Отчетено е и въздействието на атонската традиция, по-специално на Ватопедския манастир, в който се съхранява чудотворният пояс на Богородица (или част от него). В този манастир също се изработват коланчета, за които се вярва, че помагат при бездетство, както се вярва за самата реликва, периодично изнасяна от Атон (където се допускат само мъже), за да могат до нея да имат достъп и жени, нуждаещи се от чудотворното ѝ въздействие.

Връзката с Ватопед и с култа към Богородичния пояс отвежда авторката в Мелник, в параклиса „Св. Зона“, изграден на мястото на съществувалия в миналото манастир със същото название. Мелник е единственото място в България, където като храм празник, а и като празник на града, се чества 31 август – Полагане честния пояс на Пресвета Богородица. Подобаващо внимание е отделено на чудотворната икона „Преставление на Пресвета Богородица“, известна сред местното население като „Св. Зона“ и смятана за „много силна“ (с. 131). Самото название „Зона“ идва от гръцки и означава *пояс*. То отправя към иконографията, която – подобно на изображенията от Асеновградско – в горната част показва възнесените на облаци Богородица и св. Тома, на когото Божията майка предава пояса си. В долната част на иконата пък св. Тома със същия този пояс свидетелства пред апостолите, събрани около празната гробница на Богородица, за срещата си с нея и за нейното възнесение на небето. Анализирани са местните представи за иконата, за която се вярва, че предпазва при болести и нещастия, и поради това с нея се извършват шествия в града или в околните селища – в миналото при чумни или други епидемии, а в наши дни при чести смъртни случаи. В. Баева поставя акцент върху представата за другата основна роля на чудотворната икона – да помага при бездетство. И тук ритуалните практики включват използването на конец от червена прежда, който се оставя да престои на иконата и след това своеобразно освещаване се носи на кръста до четирийстия ден или докато жената забременее.

Важно в тази връзка е *разнищването* на символиката, която в християнската традиция и във фолклора има отделни елементи от двата наблюдавани ритуала, по-специално *конеца* (пояса, коланчето, нишката), *ябълката*, характерна за Горни Воден, и друг плод, също препоръчван за зачеване, този път в Роженския манастир, недалеч от Мелник – *гроздето* от растяща в двора стара лоза. Авторката посочва, че в много европейски култури, както и в българската християнска традиция, ябълката се свързва с грехопадението и се отъждествява със забранения за първите хора плод в Райската градина. Сексуалната и брачна символика на ябълката се допълва от значенията и употребите ѝ във фолклора, по-специално в сватбената обредност и в други ритуали на преход. Като забранен плод, свързан с „еротиката и зачатieto“ (с. 150), в нашата апокрифна традиция се явява и гроздето. А универсалните значения на конеца и нишката като тъждествени на живота отвеждат към старогръцките предачки и богини на съдбата, *мойрите* (в латински *парки*); към Ева, която след изгонването им с Адам

от Рая се изобразява как преде; към различни фолклорни разкази и практики, които представят пояса, колана и усуканите в мартеница конци като свързани със зачеването, плодовитостта и утвърждаването на живота. Значимо постижение на текста е *разплитането* на взаимната обусловеност между ритуални практики, наративна традиция и изображения, които комплексно дават израз на определени представи и вярвания и от своя страна ги поддържат. Така се е получила плътна и убедителна мрежа от свързани помежду им символи от визуалната, ритуалната и наративната среда на изучаваните сакрални места и на принадлежащите им общности.

Достойнство на работата е личното включване и участие на авторката в различни ритуални практики, което дава вътрешна гледна точка към изучаваните явления, показва механизмите на усвояването и преживяването им от самите носители на религиозната култура. Съществено е детайлното описание на тези практики, вглеждането и вникването в последователността от действия, разкриването на тяхната връзка и смисъл.

Важен момент в текста е очертаването на три групи разкази – *универсални, локални и лични* (в Увода и по-разгърнато в Четвърта глава). Универсалните разкази включват фолклорни легенди и устни интерпретации на библейски сюжети и църковни предания (с. 24); локалните разкази описват събития, „свързани с общността и с обитаваното от нея пространство“ (с. 24–25); а личните разкази „представляват свидетелства за чудотворната сила на почитания култ“ (с. 25) и предават случки и преживявания на самия разказвач или на негови близки и познати. Остава под въпрос включването на преразкази за други хора, макар и познати, в групата на *личните* разкази, тъй като самото название „лични“ отправя към разкази в първо лице, които за известно време, следвайки предложената от Карл фон Сидов класификация, се означаваха като *меморати*. Възниква въпросът дали по-уместното название на така очертаните от В. Баева наративи не би било *свидетелски разкази*, защото такава е тяхната функция: независимо дали са се случили лично с него, или с негови близки, чрез тях разказвачът *свидетелства* за станали чудеса, в които е пряк участник или пък които може да *докаже* с личното си познанство. Разбира се, като всяка класификация, и тази е условна и е по-скоро опит да се организира материалът, отколкото да се поставят твърди граници между отделните групи. Сериозен принос сам по себе си са приложените към научния текст интервюта, които предлагат документиран от авторката теренен материал. Освен че по този начин е представена отправната точка при анализа на наративите, обговарящи ритуалните практики или изображенията, тези интервюта могат да послужат като изходна база и за последващи анализи и теоретични обобщения.

Текстът е написан интригуващо и увлекателно, на ясен и точен научен език. Той е интересно и полезно четиво както за специалисти, така и за по-широк кръг от читатели.

Тази книга не може да остане незабелязана, защото е издадена луксозно, с твърда корица и с много цветни илюстрации. Тя добре представя забележимата от средата на 2011 г. тенденция на Академичното издателство „Марин Дринов“ да ускори издаването на научната продукция на ново качествено ниво.

Албена Георгиева

Сага за Балканската война. Дневник на свещеник Иван Дочев. Съставителство, предговор, коментар и бележки Лизбет Любенова. С., Изток-Запад, 2012. 304 с.

Изданието представя дневника на свещеник Иван Дочев от Шумен за периода от 18 септември 1912 до 23 май 1913 г., т.е. за 247 дни от Балканската война, прекарани на източнотракийския боен театър. Текстът е действителна находка – първокласен исторически източник, който предава непосредствени наблюдения. Той е документ, който показва войната „отвътре“, непосредствено, непринудено и неукрасено.

Дневникът документира ден по ден участието във войната на тогава 33-годишния свещеник, прикрепен към санитарните части. Записките предоставят изключително ценни сведения за нагласите на войниците и низшите чинове, за динамиката на отношението към бойните действия и войната, преминаващо от ентузиазъм към апатичност или тревожно очакване. Отец Иван Дочев документира както своите лични размисления и емоционални реакции, така и общите, разпростиращи се във войнишката маса. В този смисъл текстът може да се възприеме и като своеобразен барометър за настроения, оценки, моментни състояния. Той ясно позволява да се отграничат делничните, реални измерения на войната от патетичните интерпретации на журналисти и други странични наблюдатели.

В записките от дневника като доминираща нагласа изпъква един постоянен мотив – желание войната да свърши много по-бързо, нежелание да се стои в неизвестност и бездействие. Проявява ясното противопоставяне на ентузиазъм, чувство за победа над врага и стремеж за връщане по родните места и страх от смъртта и неизвестността. Друг основен мотив, който се откроява в текста, е мъчителността на раздялата с близки и роден край. Що се отнася до „големия разказ“ – за целите и смисъла на войната, той също е добре застъпен. Войната срещу Османската империя се свързва с разбирането за своеобразен реванш, възмездие за 500 години унижения, и с ясната цел освобождаване на братята от Македония от една чужда, потискаща ги власт. Същевременно отношението на автора към турците е в много отношения по-скоро толерантно, отколкото неприязнено; в него се чувстват нотки на снизхождение, на моменти на съжаление, а в други, по отношение на цивилното население – и на съчувствие.

Дневникът предлага десетки наблюдения над делника на войната, които позволяват да се реконструира картината на войнишкия бит и на основните занимания извън бойните действия. Тези наблюдения са преплетени с отделни

щрихи към бит, манталитет, начин на поведение на местното население – българи, турци, гърци и пр. Изложението съдържа и множество бележки за местния селски и градски бит. Особено широко са представени различните природни особености и състояния. Авторът вписва впечатления от местности и природни картини. Като цяло неговите записки документират много подборно, на моменти и по отношение на отделни аспекти и в нюанси, живота зад фронтвата линия – видян като изпълнение на военна служба и обязанности, но и представен като интензивни междуличностни контакти, свързани с разходки, похапване и други дейности.

Дневникът съдържа ценни описания на санитарното дело и дейност, както и на непосредствените изяви на отеча в изпълнение на обязаностите му като свещеник: провеждане на молебени, организиране на Великденска служба, опела и панихиди.

Текстът съдържа на няколко места остра критики от непосредствени впечатления за организацията на военносанитарното дело. Силно критичен е тонът и по отношение на българските дипломати и дипломация като цяло.

В някои моменти в разсъжденията на отец Иван Дочев прозира ясно разбирането, че войната като такава е безсмислена и ненужна, както и идеята войната да бъде заменена с друг начин на решаване на проблемите.

Текстът показва свещеник Иван Дочев като природно интелигентен, широко скроен, като цяло толерантен и съпричастен човек. Той е наблюдателен както по отношение на природа и бит, така и на различните настроения, нагласи, емоционални състояния. Тези негови качества намират силно отражение и върху същността на дневника. В него отсъстват „общите места“, а изцяло са отразени непосредствените впечатления и разсъждения. Изложението е колоритно, живо, емоционално въздействащо. То същевременно съдържа факти и наблюдения, които документират важни моменти от изживяването и поведението на българина на война – достатъчно е да се посочат сугестивно представената картина на паника (запис от 13 октомври 1912 г.), както и наблюденията върху емоционалните състояния на войниците (през пролетта на 1913 г.), които копнеят да се завърнат и да се отдадат на земеделското си ежедневие.

Изданиято се открива с предговор от Лизбет Любенова, който представя автора и откроява мястото на дневника сред другите мемоарни документи за Балканската война. Автентичният текст е предаден с минимална редакционна намеса, като е запазен свежият, образен, жив, естествен език на автора. Снабден е с добре изработени, прецизни и с голяма информационна стойност пояснителни бележки, поредната сполука на изданиято и на съставителя. Изложението е илюстрирано с приложение от 16 страници със снимки от живота на автора и от Балканската война, както и с факсимилета от текста на дневника.

Представеният дневник трябва да се оцени в няколко насоки. Сам по себе си текстът има ред достойнства, които разширяват значението му далеч извън

неговата изворова стойност. Като исторически извор записките на отец Дочев имат много важно значение, защото позволяват да се вникне в реалната картина на делниците на войната. По пълнотата и разнообразието на наблюдения и включени факти те са пълноценен, много важен източник за бит, нагласи, настроения, манталитет и в тази си същност са неценимо градиво за социалната история.

Най-сетне, а може би и преди всичко – той е сполука както за съставителя, така и за издателство „Изток–Запад“, което включва книгата в новата си и актуална мемоарна поредица „Забравените българи“.

Николай Поппетров

Лексикографията в европейското културно пространство. Велико Търново, Знак'94, 2010. 426 с.

Сборникът *Лексикографията в европейското културно пространство* включва изнесените доклади от Петата национална конференция с международно участие по лексикография и лексикология, организирана и проведена от Българското лексикографско дружество с подкрепата на Секцията за българска лексикология и лексикография при Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, БАН. В сборника са включени работите на утвърдени и млади учени от България, Гърция, Норвегия, Румъния, Русия, Полша и Сърбия. Статиите са насочени към проблемите на едноезичната и двуезичната лексикография, лексикографската ориентация на етнокултурните изследвания, търсенията на компютърната лексикография, както и към различни проблеми на лексикологията, фразеологията и терминологията.

Докладите в сборника са групирани в четири раздела. В първия раздел са включени пленарните доклади.

Първият пленарен доклад с автор *М. Чоралева* е посветен на тритомния *Речник на съвременния български книжовен език* като основополагащ труд на съвременната научна българска лексикография. Авторката проследява етапите в развитието на лексикографията у нас и утвърждаването ѝ като теория и практика. *Ем. Пернишка* се спира на значението на *Речник на новите думи в българския език (от края на XX и първото десетилетие на XXI в.)*, който отразява систематизирано съвременните неологизми и дава възможност за тяхното всестранно изследване. *Ив. Касабов* дискутира семантичния подход за изследване на значенията, основан на теорията на Ч. С. Пърс, а *М. Попова* се спира върху енциклопедичния компонент в различните видове речници.

Докладите от втория раздел са посветени на едноезичната и двуезичната лексикография. *П. Рацала* (Гърция) разисква връзката между семантичната характеристика на определени класове думи (имената и глаголите) и фокусирането на лексикографския интерес върху тях. Предмет на изследване в работата на *Л. Крумова-Цветкова* са семантичните и формални особености на поздравите, пожеланията, благословиите и клетвите, които определят лексикографското им интерпретиране. *М. Божилова* разглежда прагматичната характеристика на българската лексика в многотомния *Речник на българския език*. На промените в обществото и културата и тяхното отражение в съвременната лексикография е посветена статията на *М. Димитреску* (Румъния). *Ал. Петига* (Полша) разсъждава върху въпроса за лексикографската обработка на етнокултурно маркираните

единици. Обект на изследване в следващите две статии са речниковите дефиниции. *И. Ткачева* (Русия) в *К вопросу о системе дефиниций в толковом словаре: толкования слов, связанных разными типами отношениями* поставя въпроса за унификацията на дефинициите, за тълкуването на хиперонимите, синонимите и близките по значение думи в *Нормативния тълковен речник на живия руски език*, върху който се работи в Лабораторията по компютърна лексикография на Института за филологически изследвания към Санктпетербургския държавен университет под ръководството на проф. Г. Н. Складневская. *Р. Баич, Д. Станич* (Сърбия) дискутират проблемите на синонимите като част лексикалните дефиниции в три от най-значимите тълковни речници на съвременния сръбски език. *В. Сумрова, Н. Костова* обобщават наблюденията си върху значенията на представката *раз-*, отразени в *Речника на българския език*, а *Цв. Георгиева* прави лексикографски обзор на езиковите единици със словообразователен компонент *транс-* с оглед на лексикографско им представяне. *Б. Георгиев* се занимава с превода и употребата на термина термина *джендър* в научната литература. *М. Стаменов* разглежда някои специфични въпроси, свързани с описанието на значението и начините на употреба на прилагателното *свят/свет* и производните от него съществителни имена *святост* и *светец*. Авторът посочва, че за адекватното тълкуване е необходимо разграничаването на четири основни значения на *свет, святост* и *светец* с оглед на сферите на употреба на тези три твърде значими в контекста на културата ни думи – религиозна, гражданска и битова. В статията на *Н. Паскалев* са систематизирани значенията на глаголите *съжбявам/съжбя* според пет български тълковни речника, издадени в периода 1959–2004 г. Авторът се спира и върху употребата на глагола *съжбявам* при изказване на извинение, на която не е обръщано специално внимание. *Вл. Йованович, М. Марянович* и *Н. Маркович* анализират някои семантични и граматични аспекти на зоонимите, обозначаващи най-типичните представители на домашните животни, и принципите, по които единиците от тази лексикална група са определени в големия речник тезаурус на сръбския език – *Тълковен речник на сръбохърватски литературен и народен език*. *Т. Балкански* се занимава със слабо проучения в българската лексикография и ономастика въпрос за конотативните собствени имена. Статията на *М. Кошкова* (Братислава, Словакия) е опит за обобщение на особеностите на лексикалната съчетаемост на еквивалентни по форма и съдържание езикови единици от два езика с оглед на лексикографското им отражение в двуезичен речник. *С. Павлова* се спира върху специфичните параметри и принципи на структуриране на речниковите статии в двуезичните речници и предлага модел за обобщена структура на речниковата статия в двуезичен речник от общ характер. Статията на *Ю. Николаева* (Италия) *Лексические изменения в современном русском языке и их отражение в русско-итальянских словарях* е посветена на възникналата междуезикова омонимия между руския и италианския език, която е следствие

от интензивните промени в лексикалната система на руския език. Вниманието на *И. Наумова* (Украйна) е насочено към фразеологичните калки от английски в руски език. *Л. Девел* (Санкт Петербург, Русия) разглежда първия руско-английски учебен речник. В статията на *Ст. Георгиева* и *М. Кузова* е представен проектът за електронен вариант на *Нов българско-руски тематичен речник*, върху който работи колектив от ПУ „Паисий Хилендарски“. В речника ще бъдат отразени настъпилите промени в лексикалните пластове на двата езика в резултат от промените в обществените структури.

В няколко от включените доклади се отделя внимание на специалните речници – асоциативни, честотни, жаргонни, фразеологични, на нови думи. *Р. Лютакова* разглежда въпроса за спецификата в значението на термина неологизъм в румънската лексикология, който има по-широки рамки в съпоставка с установената езиковедска традиция. В работата се прави обзор и на издадените на румънски език речници на неологизмите. Статията на *С. Колковска* и *Д. Благоева* обобщава наблюденията на авторките при работата им по съставянето на *Речник на новите думи в българския език* относно промените в лексикалния състав през последните две десетилетия. Отделя се внимание на нарастващата активност на неологичната номинация в областта на концептите „спорт“, „грижа за здравето“ и „грижа за външния вид“, които са елементи от макроконцепта „стил на живот“. Обект на изследването на *М. Спасоевич*, *М. Милосавлевич* и *Д. Настанович* (Сърбия) е присъствието на жаргонни лексеми и на жаргонизирани значения на общоупотребявана лексика в тълковните речници. *Н. Няголова* представя част от научния проект *Европа чете Чехов*, в рамките на който е включено създаването на честотен речник на многоактната драматургия на автора.

Третият раздел обхваща работи, посветени на компютърната лексикография. Статията на *Св. Коева*, *Д. Благоева* и *С. Колковска* разглежда състоянието, значението и перспективите за обогатяване на *Българския национален корпус*, върху чието изграждане работят сътрудници от Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“. Корпусът наброява около триста и двадесет милиона графични думи и обхваща около десет хиляди електронни документа. Той е удобен инструмент за провеждане на различни по характер и обхват научни и научноприложни изследвания върху съвременния български език. *Св. Коева* разкрива концепцията за мястото на семантичните, семантико-синтактичните и синтактичните алтернативи в структурата на *Семантико-синтактичния речник на българския език (Българският Фрейм Нет)*. Статията на *Ал. Рангелова* и *И. Светла* (Чехия) представя изследователския проект на Института за чешки език *Създаване на база данни на лексикалния запас на чешкия език от началото на XXI в.* Стратегическата цел на този мащабен изследователски замисъл е комплексна подготовка за създаване на голям тълковен речник на чешкия език. Обект на проучването на *П. Несторова* е аргументната структура на някои непреходни глаголи за движение в българския *Фрейм Нет*, а на *М. Тодорова*

– организацията на лингвистичната информация в компютърен морфологичен речник на българските глаголни фразеологизми.

В четвъртия раздел на сборника са включени работи, посветени на проблемите на лексикологията, фразеологията и терминологията. *Х. Ро Хауге* (Норвегия) анализира функцията на дискурсната частица *де*. *Н. Костова* разглежда съществителните и прилагателните имена с представка *раз-*, за да разкрие произхода и съдбата им в българския език. *И. Платонова* (Русия) проследява употребата на турцизми в съвременната българска преса. Материалът е ексцерпиран от теченията на български вестници от 2009 г. Целта на работата на *Р. Стоичков* е да се разкрие механизма на културно-семантичното моделиране на глаголно-именните колокации върху материал от български и английски език. *Кр. Вълчева-Тихова* разглежда особеностите на глаголните двойки за придвижване от типа *ида–ходя, идти–ходить* в български и руски език. Докато в български език се откриват само следи от моторните корелации, в руски те са съхранени в най-висока степен. В статията на *Кр. Стоянов* се прави обзор на печатните издания в България след Втората световна война (1944–1956) с оглед на употребата на политически фразеологизми. *В. Гливинская* (Русия) се занимава с проблемите на изучаването на българския език от чуждестранни студенти българисти. На обсъждане се предлага концепцията на спецкурса „Българските лингвисти за националното своеобразие на фразеологията“. *Кр. Радю-Голеа* (Румъния) разглежда морфологичната характеристика и значението на някои прилагателни имена за цвят.

Следващите две статии са посветени на проблемите на терминологизацията. *Кр. Симеонова* и *Ек. Петкова* проучват процесите на терминологизация чрез метафора и метонимия в българския език. *Ил. Генов-Пухалева* представя многоезичната база данни *Интерактивна терминология за Европа* (IATE) като терминографски продукт, а *Д. Ставрева* дискутира въпросите на езика като знак.

Краткият обзор дава само бегла представа за научната стойност на включените в сборника статии от областта на лексикографията, лексикологията, фразеологията и терминологията, за идейната и методологическа насоченост в работата на учените от България и от някои европейски страни, за плодотворните резултати от техните изследователски търсения.

Марияна Витанова

Κύριλλος και Μεθόδιος: Παρακαταθήκες πολιτισμού. Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου: “Η πολιτισμική κληρονομιά του έργου των Αγίων Κύριλλου και Μεθόδιου ως παράγοντας ενότητας με τους λαούς της Ν.Α. Ευρώπης” (Αμόνταιο 21–22 Μαΐου 2010). Συλλογικό έργο επιμέλεια: Κ. Γ. Νιχωρίτης. Επίκεντρο, 2012, 472 σελ.

Солунското издателство „Епицентър“ издаде един том с материалите от конференцията „Културното наследство на делото на светите Кирил и Методий като фактор на единството на народите от Югоизточна Европа“, която се проведе в Аминдо на 21 и 22 май 2010 г. Изданието, което е посветено на паметта на Евангелос Кириакудис, съдържа филологически, исторически и изкуствоведски доклади, изнесени на конференцията. Сред филологическите са „Солунските братя и сърбите“ от проф. Татяна Суботин-Голубович, „Гръцко влияние в славянските езици“ от проф. Хараламбос П. Симеонидис, „Антологията „Златоструй“ – дар на Кирило-Методиевата епоха“ от проф. Димитър Кенанов, „Химнографските приноси на Кирило-Методиевите ученици“ от проф. Георги Попов, „Изследването на Кирило-Методиевата мисия сред славяните в началото на 21 век: проблеми и перспективи“ от проф. Анисава Милтенова, „Идентифициране на грешките в славянските преводи при слухово възприемане на гръцки“ от Юрген Фучбауер, „Историческо развитие на изворите за светите Кирил и Методий“ от докторанта Димостенис Хадзилелекас, „Св.св. Кирил и Методий в гръцката библиография“ от докторанта Георгиос Д. Боровас и др.

Сред историческите доклади са „Наднационалните и икуменическите измерения на проповедта на солунските братя Кирил и Методий“ от проф. Йоанис Х. Тарнанидис, „Мисионери във Византия, многостранен план – стратегическа цел – примерът на Кирил и Методий“ от Севастианос Андреадис, „Планът за византиνизиране на гръцкото пространство в епохата на Македонската династия“ от проф. Василис Кацарос, „Дейността на Св.св. Кирил и Методий в Европа. Една амбициозна научна програма“ от проф. Атанасиос Е. Каратанасис, „Кирило-Методиевото наследство пред предизвикателствата на съвременния свят“ от доц. Илиас Г. Евангелу, „Развитие и институционализиране на празнуването на 24 май (Деня на честване на св.св. Кирил и Методий) като Ден на славянската писменост и на културата на Русия“ от София А. Александриду, студентка на следдипломна квалификация, и др.

Сред изкуствоведските доклади са: „Възрожденската иконография на Св.св. Кирил и Методий като извор на нови иконографски модели (оригинали)“ от д-р Тодор Тодоров и д-р Ваня Сапунджиева, „Изображения на св. Климент Охридски от костурски художници“ от докторант Йоанис Сисиу и др.

В приложението към книгата са поместени някои иконни изображения на св. св. Кирил и Методий, на св. Климент Охридски и др., снимки на участниците в конференцията и стихотворение от Димостенис Хадзилелекас, посветено на делото на Солунските братя.

Емилия Волева

СЪОБЩЕНИЯ

Наградени учени

На 1 юни 2012 г. на церемония по време на Деветата българо-американска конференция в Юджийн, Университет на щата Орегон, САЩ, с почетна грамота „За заслуги към българистиката“, присъдена от УС на БАН, бе наградена проф. Синтия Вакарелийска, известен българист и палеославист, председател на Асоциацията за българистични проучвания в САЩ. Проф. Вакарелийска е преподавател в Университета на Орегон в Департамента по лингвистика. Тя има многобройни научни приноси за изследване на старобългарския език, на средновековни преводни текстове и тяхната компютърна обработка, на славянските езици в общност (историческа фонология на славянските езици), на български, руски (история на руския книжовен език, езикова политика в Русия и Източна Европа), на чешки (чешка граматика), сръбски, литовски език, а също и на румънски и др. езици. Преподавателската ѝ дейност обхваща старобългарски език, историческа фонология на славянските езици; компютърна обработка на славянските месецослови, структура на литовски език и на руски език, а също и по невролингвистика и джендърна лингвистика. Най-често цитираните разработки на Синтия Вакарелийска са върху старобългарския превод на Евангелието: проучванията ѝ върху Банишкото евангелие от XIII в. (1996) и върху т.нар. Кързъново евангелие от 1354 г., което се съхранява в Британската библиотека в Лондон (2008). Високата ѝ професионална ерудираност и богатият ѝ преподавателски опит са причина тя да бъде често канена като гост лектор в престижни университети и институти по целия свят.

Синтия Вакарелийска е изключително активен член на Асоциацията за българистични проучвания в САЩ и три пъти е била неин председател (1997–1999, 1999–2001, от 2009 – до сега). Организатор е на няколко конференции и е член на програмни комитети за осъществяване на контакти между български и американски специалисти в областта на хуманитаристиката.

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AACR2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

24/2012

Редактор проф. Анисава Милтенова

Съставители доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова

Формат 70X100/16 Печатни коли 7,38

ISSN 1311-8544

Издавателство „Изток–Запад“